ڕەوت

ڕۆژنامەیەکی سیاسیە ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق دەریدەکات

ژمارە 21 کانونی یەکەمی 2022

RAWT NEWS

البديل OCAL
ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

وەستانەوە بەرامبەر کۆنە پەردستی ئەرکی ئازادیخوازان و بەرەی سۆشیالیستییە

هاوکاتی پەردەسەندنی کێشە و ناکۆکی نێوان حزبەکانی دەسەڵات و بێ ئومێدی لە سەقامگیری سیاسی لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا، هاوکاتی خراپتربوونی گوزەرانی خەڵک و پەردەسەندنی بێکاری و هەژاری، ... کۆنە پەرستانی ئیسلامی سیاسی و ناسیۆنالیزمی دەسەڵاتدار، هێرشەکانیان بۆ سەر ماف و شکۆ و ئازادییە سەرەتاییەکانی دانیشتوانی ئەم هەرێمە توندتر کردۆتەوە.

بەدوای کۆتایی کۆرۆنادا، خەڵکی کوردستانی عێراق بەگشتی و بەتایبەتیش توێژە کۆمەڵایەتییە بێبەشەکان و کۆچان و کوڕانی خێزانە هەژارەکان، پێشبینی باشتربوونی هەڵومەرجی ژیانیان دەکرد؛ لە گەڕاندنەوەی موچە و دەرمالە لێبراوەکان، لە دابینکردنی هەلی کار و بەرزبوونەوەی کرێ، لە دابینکردنی خزمەتگوزاری نەوت و ئاو و کارەبا و تەندروستی، و دابینکردنی ئازادی و مافە کۆمەڵایەتییەکان، بەڵام هەموو ئەو پێشبینی و چاوەروانییانە پێچەوانە دەرچوون.

هاوکاتی ئەم ڕاستیانەی سەرەوە، ئاڵوگۆڕەکانیش لە ناوچەکەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەتایبەت ڕاپەڕین لە ئێران، لەبەرامبەر دەسەڵاتی ڕەهای کۆنە پەرستی ئیسلامی سیاسی، هەژایەکی نوێ و گەشی بە جەماوەری ئازادیخواز و زەحمەتکێش بەخشی لە هەرێمی کوردستان، تا خۆیان بێنەمەیدان بۆ هێنانەدی ئاڵوگۆڕی گەورە و دابینکردنی ژیانێکی شایستەی سەردەمییانە.

ئەگەری ئەم هاتنەمەیدانە جەماوەرییە شۆڕشگێڕانەیە، تارمایییەکە ئەک هەر کۆنە پەرستی ئیسلامی سیاسی، بەڵکو دەسەڵاتی سیاسیشی لە هەرێمی کوردستاندا خستۆتە دڵەڕاوکەوە، بۆیە بەرەی کۆنە پەرستی ئیسلامیزم و هاوپەیمانی پیرۆزی ئەگەڵ ناسیونالیزمی دەسەڵاتدارا، بە سیناریۆی چەواشەکاری، لەم دواییانەدا چەندین هەنگاوی سەرکوتکەرانەیان بۆ سەر چەند یانە و هوتێل دەستپێکرد، وە زەمینەیان بۆ ئەو دەستە و تاقمە کۆنە پەرست و تاوانبارانە سازکرد کە هێرش بکەنە سەر ژنان و ڕۆڵی پۆلیسی ئەخلاقی ئاوژاو لە شارەکانی سلێمانی و هەولێر ... بگێڕن.

تەشەنەسەندنی دیاردەکانی بازاڕی سێکسفرۆشی، تلیاک و مادە بهێزشکەرەکان، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆیان هەیە بە دەسەڵاتی مافیایی و بێماڤکردنی هاوڵاتیان و بێچارەنووسکردنی لاوانی هەرێمەکەوە.

ئەمڕۆ بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی ژنان و بزوتنەوەی سۆشیالیستی، چ لە کوردستانی عێراقدا و چ لەدەرەوەی جیهاندا، ئەک هەر دژ بە هەر توندوتیژییەک و بێرێزییەکە دەرهەق بە لەشفرۆشان و ئالودەبووان بە مادە هۆشبەرەکان، بەڵکو بە شێوێن کۆتاییهێنانیشەوەیە بەم دیاردانە، بەتایبەت لەشفرۆشی وەک ستەمکارییەک دەرحەق بە ژنان.

لەشفرۆشی ئانیئنسانیترین دیاردەی سیستمی سەرمایەداریە و توندوتیژترین و ناڕامترینیانە. وە بەشێکی دانەبڕاوە لە شێوەی زەبروزەنگی چەوسانەوەی ژنان. بورژا ناسیونالیستی دەسەڵاتداری کورد، هەر وەک پیشەی فاشیستەکان مامەڵە ئەکات لەگەڵ ئەم مەسەلەیەدا و بە گۆیرەی بەرژەوەندییە سیاسییەکانی بۆ دریژدان بە دەسەڵاتی خۆی، سەرکوت و تۆقاندن و کەمپینی "پاراستنی مۆرال" و "نەریتی پیرۆز" ... بەرندەخات و ئیسلامیستەکانیش ڕازیدەکات.

ئەو پەلامار و دەستدرێژییە بە کۆمەڵە بۆ سەرکچان لە شارەکانی کوردستاندا، لرفەی شەپۆلێکی تری نوێی کۆنە پەرستی سیاسی و بڕەوپێدانی کۆمەڵایەتییەتی، و ڕێککەوت نییە و ئامانجدار و هاندراوە. ئامانج لێی ڕەواندنەوەی تارمایی هاتنەمەیدانی جەماوەری زەحمەتکێش و ئازادیخواز و تۆقاندن و ملدانی ژنان و کەسوکاریانە بۆ ئەم تۆقین و داسە پاندنی نەریتە بەسەرچووانەی خۆیان.

خەڵکی ئازادیخوازی کوردستان، توانای بەرەنگاری ئەم ملهوڕیی و کردەوە چەپەڵانەی هەیە.

ڕۆژنامەی ڕەوت

ڕاپەڕینی ئێران و کاریگەرییەکانی لەسەر عێراق و ناوچەکە

(ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق) سیمینارێکی سیاسی لە (٢-١٢-٢٠٢٢) لە بەغدا سازکرد سەبارەت بە ڕاپەڕینی بەردەوامی ئێران و ئاسۆی گەشەسەندنی و کاریگەرییەکانی لەسەر ناوچەکە، کە ئامادەبوون و کارئێکیکی بەرچاوی بەخۆیەوە دی.

لەم سیمینارەدا دوو پەنێلیست باسەکانی خۆیان پێشکەش کرد؛ (مونەیەد ئەحمەد) کۆنوردینەیتەری "هاوئاهەنگکاری" کۆمیتەی ناوندی ئەم ڕێکخراوە، باسێکی لە پەیوەند بەم مەسەلەیەوە پێشکەش کرد، و دواتر (ئیقبال سەلال) ئەندامی ڕێکخراوەکە باسی ڕۆڵی ژنانی کرد لە هەڵگیرساندنی ئەم ڕاپەرینە لە ئێران.

(ڕەشید ئیسماعیل) پێشکەشکار و بەڕێوەبەری سیمینارەکە بوو. (مازن محەمەد)یش، ئەم ڕاپۆرتەی خوارەوەی ئامادە کردووە بۆ ڕۆژنامەی (الفد الإشتراكي)، ژمارە (٢٨)ی دێسێمبەری (٢٠٢٢) و لە لاپەڕ ڕۆژنامەی (ڕەوت)یشەوە کراوە بە کوردی.

بۆ ل١٠

چەوساندنەوەی ژنان یا لەناوبردنیان، دوو دیدگای جیاواز

سەنەمگەری و سەرکوت و هەڵاواردن دژی ژن بۆ هەر مرۆڤێکی ئازادیخواز و یەکسانیخواز و ئینسانداڤوست و لە سەروو هەمووشیانەوە بۆ هەر ژن و کچێکی گەنج. شۆکێکی بەردەوام و نەبڕاوەیە. و هەردەمیش بەدوای ئەو پرسیارەوەیە کە سەرچاوەی ئەم ستەم و تاوانکارییە دژی جنسی بەشەری ژن چییە و ئەسڵەن بۆچی لە ئارادایە؟

مونەیەد ئەحمەد ل٣

خوێندکاران، مامۆستایانی وانەبێژ و کرێکارانی ژینگەپارێز (لە قوربانیانی سیاسەتی ئابووری نەخشەمەندانە و ئاگاهانەی حکومەتی هەرێم)

نادر عەبدولحەمید ل٤

بێکاری و سیاسەتی مشەخۆرکردنی بێکارەکان

سالار مامە کەریم ل١١

پێشێلکردنی مافەکانی خانەنشینان ئابێ چیتر درێژەی پێ بدرێ؟

عەلی محەمەد ئەمین ل٤

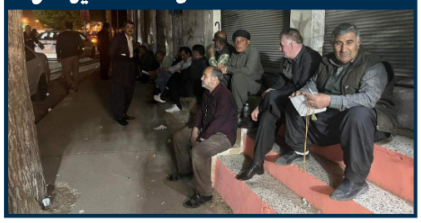

تۆپی پێ گۆڕەپانی مۆنۆپۆلی سەرمایەو ئایدیۆلۆژیا

جەمال کۆشش ل٢

کۆمەڵناسێک چە پڵە لێدەدا

...ڕزگار عومەر ل٩

- تونس: بارودۆخی وڵاتەکە و هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ عەبدوڵا سائح ل٢
- کامە جامی کام جیهانە؟! بە بۆنەی (جامی جیهانی، فیفا قەتەر ٢٠٢٢) عەبدوڵا سائح ل٤
- فێمێنیزم و جێندەر، خوێندنەوەیەک بۆ دۆخی کۆمەڵایەتی ژن ...سەفوەت واجد حەمید ل١٠
- بزوتنەوەی جەماوەری کرێکاری فەڕەنسا ئاوات (عبدالرحمن رسول) ل١١
- محەمەد سائح ئەلقەزاز
  ئەو ڕابەرە کرێکارەی عەرشی پاشایەتی هەژاند، کێ بوو؟ ... عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) ل١١

بانیژەی ئەدەب و کلتوور

نامادەکردنی/ عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ) و جەمال کۆشش

ل٥ - ٨

تۆپی پێ گۆڕەپانی مۆنۆپۆلی سەرمایە و ئایدیۆلۆژیا

جامی جیهانی تۆپی پێی نەمسال لە قەتەر، لە میدیا ولە بیرورای گشتیدا، بەتایبەت بە هۆی پەیوەندی و نزیکی هەمەلایەنەی قەتەر لێمانەوە، وەک دیاردەیەکی نوێ لەژێر لایەنەوە سەرنجی درا. تەوەرەیەکی جەوهەری (پەیوەندی وەرزش وسەرمایەداری) هێندەی ئاگاداریم بە هیچ شێوەیەک نەهاتبوو. ئیرادی سەرەکی ئەم بۆشایە بە توندوتیژی ئایدیۆلۆژی پڕ دەکرێتەوە(لەبری میتۆدی ماددییانە). چۆن سەرمایە ئەم وەرزشەی داگیرکردووە وشێخە مایلدریژەکانی کەنداو و بانک و دامەزراوەکانی وەبەرهێنانیان لەم پێشەسازییەدا بەگەڕخستووە. گەندەڵی و بەرتیلخۆری ساڵی ٢٠١٠ کە جامەکە بە قەتەر فڕۆشرا، لە مێژووی فیفادا بێوێنەبوو. سێپ پلاتەر سەرۆکی پێشووی فیفا زۆرێک بەلگەکانی خستە ڕوو.هەر ئەوکاتیش ڕۆژنامەی (لەموندە) دانیشتنە سێ قۆنیەکەی میخایل پلاتینی، سەرۆکی ئوفا(یەکێتی فیدراسیۆنی تۆپی پێی ئەوروپا) و (نیکۆلای سارکۆزی)سەرۆکی پێشووی دەوڵەتی فەرەنسا و تەمیم بن حەمید ئەلتانی(ئەمیری قەتەر) لە ٢٠١٠/١١/٢٣ لە کۆشکی شاهانە بڵاوکردیەوە. پاشان ئەوە بوو کە یانەی پاریسیین جیرمەنی بەقەرزێکی ٧٠ مێلیۆنیەوە کری وپاشان ئەوەو گەندەڵیەش کە لۆرانس کوری میخایل پلاتینی لە وەبەرهێنانی وەرزشی قەتەری ئەندامی بڵاکی بەریوەبەرایەتیەکەیە ئاشکرا بوو. زۆرکەمیش لەبەری بایکۆتی جامەکەوە بڵاوکرایەوە کە لیستێکی سەد هەزار کەسی بوون و مۆسیقارە بەناو بانگەکانی وەک ڕۆد ستیوارت و یارچیە بەناو بانگەکانی وەک فلیپ لام و شفاین شتایگەر تێیدا بوون. تەنانەت حزبی کۆمۆنستی ئەمسا بانگەوازی(بایکۆت نا شۆڕش) ی بڵاوکردەوە. ڕۆژنامەی دیسایتی ئەڵمانی دەنوسێت بایکۆت دیتوانی سەرپکەوێت، وە ڕۆژنامەنوسی لیۆهاتووی(کاترین گالیبرت) لە شوێنێکی وەک سەروتار دە نوسێت(تۆپانێ ئاتوانێت لەمە زیاتر ڕۆبچێت)،ستیفان رامینگ ، ڕێبێدانی سەلت ئابی(نورسرت قۆچە) بۆ نیو یارگاکە بە لوتکەی ئینجنات دانا(لەنین زێت زیت سۆنتاگ)ەا.

ئەم نوسینە لە دوو بەش پێکدێت:

یەک: هەژمونی سەرمایەوقازانج لە پێشەسازی وەرزش دا

دوو: وەرزش وەک شوناسی ئایدیۆلۆژیا وئایین وئیدمان .

ئەوەی لێردا باڵوکراوەتەوە تەنها بەشی یەکەمە

تۆپی پێ و سەرمایە

کاتێک(جۆن هۆلدینگ)،خاوەنی کارگەیەکی چکۆلەی بیردروستکردن ،دەستبەردبۆ دامەزراندی یانەی لیفەرپوولی بەریتانی(١٨٩٢)، مەقسەدی بازاڕگەڕەکردنی فڕۆشتنی بیرەکانی بوو،قەد خیالی بۆ ئەوە نەدەچوو، ئەم ڕێگەی لێبەرهەم بێت. ئەم وەرزشە لە جیهاندا، ٢٥٠ مێلیۆن ئەندامی لە یانەو تیپ و کۆمەڵەکان و ملیاردێک و ٢٠٠ مێلیۆن هاندەرولایەنگری دڵسۆزوسەرشێتی هەیە. پێشەسازی وەرزش،بازاڕی ململانێیەکی گەورەی وەبەرهێنان و گەکەکەکردنی قازانج وگەندەڵی وبەرتیلخۆرییە. (وێنەی کۆمەڵگای ئەمرۆمانە)وەک پێتەرسۆنتدار لەدوایین چاوپێکەوتنیدا لە ڕۆژنامەی دی تسایت دا دەریدەبڕێت.

پەیبردن بە ڕەهەندی پەرجویی وەرزش بە بوونی ووزەی هونەریکی ئاوازەی نێوخۆیی و توانای گۆڕینی بە سەرگەرمییەکی مێلیۆنی و بە ئیدمانی بەکۆمەڵ وەمێشکشوردنەوە، دەرفەتێکی زێرینی بۆ وەبەرهێنان وکەلەکەی سەرمایە پەیدا بوو. وەرزش بەگشتی نیستا لۆجیکی گلۆلەبەلایژەشنی سەرمایەی وەرگرتووە وتوێژیکی(ئیلیتیکی) پرۆفسیۆنال وراپەڵ وپالاست وباریگا ئالتونیەکان وگەڵەرییە نیونەتەوەییەکان و بەریوەبەرایەتیەکی هیراركی بۆ بەکارخستنیانی پێکهێناوە. یارچیەکان دەبنە کاڵاو خاوەن کاڵاکە یانەکانیان و کریارەکان هاندەرانن، بە مێلیۆن کەرەستەکانی وەرزش بە هەقدەستی کرێکاری کۆیلە بەرهەمدەهێنن ومایەی قازانجی ملیاردین بۆ خاوەن یانەو کۆمپانیاکانیان.

تۆپی پێ و نیۆلیبرالیزم

لێسەندنەوەی وەرزش لە جەماوەر ودک چالاکیەکی چێژبەخشی کۆمەڵایەتی، فڕۆشتنی مافی پەخشکردنەوەی یارییەکان، دامەزراندنی ئاکادیمیاکان لەسەرانسەری جیهان بۆ ئامادەکردنی یارچییە پیشەییەکان و بەکاڵاکردنی یارچی و بردنی یانەکان بۆ بۆرسەو بەناسماندا چوونی کرێ وبۆنوسی خەیاڵی سالانەی یارچی و سەرۆک وبەڕێوەبەرەکانیان، چرکردنەوەی بەتواناترینەکانی لە لیهاتوترینەکان لە چەند یانەیەک ومۆنۆپۆلکردنی نیۆبانگی یانەو یاریزانەکان، قۆرخکردنیان لەلایەن چەند نۆلیگارشێکی شێخەکانی کەنداو ملیاردێرە ڕوسی ونەمریکیەکانەوە، فراوانکردنەوەی بەشداری دەوڵەتان لە جامی جیهانی لە ٣٢ بۆ ٤٨، هەوڵدان بۆ دامەزراندنی سوپەر لیگای ئەوروپی، پراتیکی نیۆلیبیرالیزمن لە مارکێتی وەرزشدا.کلاوس زینرگەر و ستیفان گمۆندر دەنوسن،(جوانترینی شتەلاوەکیەکەی جیهان بوو بە نەسپی تۆرناداى نیولیبیرالیزم) ،(ئەم وەرزشە بە ملیارد ئەلایەن ئۆلگاریشە گەندەڵەکانی شێخە ئەوتەکانەوە پێ پەمدەرێت، کاولی دەکەن)).

مێژووی ٣٠ ساڵەی وەرزشی تۆپی پێ، سەردەتای پەلهاویشتنی نیولیبیرالیزم بۆ نیو سەتەنەری سیاسەتی ئەم کایە یە. سپۆنسەری کۆمپانیا گەورەکانی کۆکا کۆلا وبیەرەی هاینکن، ئەدیداس،...سەردەتایەک بوون. هەنگاوی گەورە ماڤی پەخشی ڕاستەوخۆی یارییەکان بە کانالەکانی ڕاگەیاندن، دامەزراندنی لیگاکان (بە پریمەر وچامپینز و لالیگا ونەروپا لیگ..)، ئەم ئالۆگۆڕانە حەشاماتێکی مێلۆنی هێنایە نیو بازاڕی سەرگەرمی وەرزش وشوناسی پەراوێزخراوەکان. بەهجورە پارمیەکی خەیاڵی ڕژێیە بەردەستی یانەو دامەزراوە جۆراجۆرەکانی یەوە، نرخی یارچی وکرێی سالانەوبۆنوس وبەخشیشەکان فرین. تا دەیەی هەشتاکانیش جیاوازی کرێی کرێکاری لەگەڵ یارچیەکی یانە بە نیۆبانگەکانی وەک بایرمونشن تەنها ٢ بۆ ٤ جار بەرزتر بووە.لە نیستادا سەدان جار لە هی سەرۆکی دەوڵەتەکان بەرزترە.

بەر لە ٢٠ ساڵ لەگانا ئاکادیمیایی (رایت تو دریم) دامەزرا، ئەم ئەکادیمیایە لە بری تالانی وەزینی کەرەستە خاوەکان، بە شوێن سەرمایە ئینسانیە دانستە لێهاتووەکاندا دەگەڕێت ودبیانکات بە یارچی لێهاتوویی پیشەیی، تائێستا ١٤٤ کەسی ئامادەکردوە و فڕۆشتووە لە نیۆیاندا کەماڵەدین عوسمان بە ٢٣ ملیۆن ومحمەد کۆدوس کە بە ٩ ملیۆن ئۆیرۆ فڕۆشت. میسر دووەم وڵاتە کە ئاکادیمیای لێ دەکرێتەوە وتورکی پەروەدەکردنەکە فراوانتر بکەن.

لە ٢٠١١ کە وەبەرهێنانی وەرزشی قەتەری یانەی پاریسەن جێرمەنی کری، گرانی نرخی ڕۆربەی یارچییەکان ڕێکۆردی جیهانیان شکاندووە، لە ئەیمار ومامپێ و مێسی .

قەتەر لە تێچووی سازدانی جامی جیهانیشدا، ڕیکۆردی جیهانی تێپەڕاند. ٢٢٠ ملیارد دۆلار وەبەرهێنانی سەرمایەداران لەم پێشەسازییەدا، بەکێک لە مەترسیدارترین ئاراستەکانیەتی. سەرەڕای ئەوەی کە ٦٥٠٠ کرێکار گیانیان لەدەستداوە لەماوەی ئامادەکردنی جامەکەدا، وە کۆیلایەتیەکی هاوچەرخ تائێستاش بەردەوامە.

لە نیو ئەم بازاڕی وەرزشەدا، دەسەڵاتی سەرمایە کراوەیە.گەندەڵی وچاوچنۆکی وبەرتیلخۆری و سپیکردنەوەی پارەوتاوان تا سەر مۆخ وبۆ هەموو جێگا پەلویۆی هایشتووە. بۆتە دینامیزمی سیستەمی سەرمایەی وەرزش. بەمانەوێت وئەمێ هەرە ئاشترینیەکانی نیولیبیرالیزم لە ژێر ئاوی بێلایەندا ببنین، سیاسەت و پێشەسازی وەرزشە. ئینفانتۆ (سەروکی فیفا) لە میانەی کردنەوەی جامی جیهانی ئەمسالّ ووتی: (ئێوەدەتوانن لە سێدارەم بدەن ، بەڵام ئامادە نیم ،ڕەخنە لەقەتەر بگرم)، گاردیانی بەریتانی نوسی(ئەو نیستا لیزەیە- مەسیحی فوتبال- لیزە یە وڵە ئیوماندایە). لە جیگرتنەوەی سەروکی کۆنی فیفا پلاتەر بە ئینفانیتو لە خوشکەکەیان پرسی سەرنجی چیە ؟ وڵامی خوشکەکەی : ئەو ئامادەیە بۆ کورسی سەرۆکایەتی بەسەر لاشەی هاوڕێکانیدا بڕواتّ.

.....

لە ٢٠١١ کە دامەزراوەی وەبەرهێنانی وەرزشی قەتەری یانەی پاریسەیەن جیرمەنی کرێ وسەرۆکی یانەکە ئاسری خەلیفە وە دیارکرا، دەبوو یانەکە ٧٠ ملیۆن قەرز بداتەوە، بە پێی گۆڤاری فۆربەس، ئیستا نزخەکەی دوو ملیارد ئیرۆ دۆلارە.ئەو دەم سەرۆکی دەوڵەت نیکۆلای سارکوزی کە هەوڵی جددی دابوو کە قەتەر میواندارى جامەکە بکات، دوای ساڵێک ئەوەبوو کە مەرامەکەیان بەدیهات لەهەمان یانەدا بەڕێوەبەرایەتی گەشتوگۆزار بریاری دا یەک ملیارد یۆرۆ تیا وەبەرهێنان بکات. بەشوێن ئەوەی پەیمانی ٥ ساڵەیان درێژکردەوە، ئەیمار(٢٢٠) و مامپێ بە (١٨٠) دوو گراتترین گواستنەوە لە مێژووی تۆپی پێدا ئەنجامداران.لەسەر دەمی ماکرۆنیشدا، مامپێ عەقدەکەی درێژکردوو بۆ ساڵانە ٧٢ مێلیۆن ساڤی یانی ڕۆژانە ١٩٧ هەزار٢٦٠ ئیرۆ تا ٢٠٢٥ کۆتایی عەقدەکەی. سەرەڕای ئەمانەش ٤٢٠ مێلیۆن ئیرۆ وەک بۆنوس وەردەگرێت.لەهاوینی ٢٠٢١ پاریسەیەن جێرمەن بە ٤٠ ملیۆن ئۆیرۆ لیۆنیل میسی کرێ، ئۆردۆڤ(تەلەکۆمینیوکەیشن)، کەیەکێک لە ٦ کۆمپانیا قەتەریەکەیە کە پاریسەن جێرمەنیان کڕیوە لە گەڵ میسی ڕێککەوتنەکەی ئەنجامداوە.

بەپێی گۆڤاری ئابووری فۆربەس ئەمەریکی کریستیانۆ ڕۆنالدۆ لەساڵی ٢٠٢١ دا ١٠٧ ملیۆنی ئیرۆی دەستکەوتوە، ٧٧ ملیۆنی لە ڕێگای ڕیکلامەوە بووە

لە نینستاگرام ٥٠٧ ملیۆن فلۆوری هەیە،یەک لە پێنجی هەموو بەکارهێنەرانی ئینستاگرام پێکدەهێنن، بەشوێن ئەودا مێسی ٢٨٣ ملیۆن فلۆوری هەیە.

کوتایی دیسەمبەری ٢٠٢٢

تونس: بارودۆخی وڵاتەکە و هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ عەبدولا ساڵح

ئەوەی لە تونس دەگوزەرێ دووبارە کردنەوەی هەمان ئەو مودێلەی میسرە لە شکستپێهێنانی شۆڕش

پەرەی فەیسبوکی ڕەوت: هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە وڵاتی (تونس) لەگەڵ بێ نعتبارترین مێژوویی خۆیدا بەرەوڕووە، تەنها لەسەدا بانزە، یۆنێت بیست و دوو (١١.٢٢%) بەشداری پرۆسەی دەنگدانیان کردووە؟ هۆکاری ئەم شکستە بۆ چی دەگەڕێنرێتەوە؟

عەبدولا ساڵح: لەوەڵامی ئەو پرسیاردا سەرەتا پێویستە ئاوڕنک لە ڕابردوی ئاوچەکە بەگشتی و ئەم وڵاتە بەتایبەتی بدەینەوە بۆ زیاتر ڕونکردنەوەی بابەتەکە.

ڕاپەڕینەکانی "بەهاری عەرەبی" کە لە (تونس) دەوە دەستی پێکرد لە ڕۆژی (١٧-١٢-٢٠١٠)دا و بە ڤۆژنی (یاسەمین) ناوئرا، دوا ئەنجامەکانی بەدووبارە گەڕانەوەی هێزەکانی دژە شۆڕش کوتایی هات، و لەهەر وڵاتە بە مۆدێلێک ئەم هێزی دژە شۆڕشە دەرکەوت، بۆ نمونە لە (لیبیا و سوریا و یەمەن) وڵاتەکە بەرەو شەڕی ناوخۆ و دەستتێوەردانی دەرەکی ناواریی ملیونەها ئینسان ڕێپشت و ئەم کارەساتە تا ئەمڕۆش بەردەوامە، لە (میسر) بەهاتنە سەرکاری بزوتنەوەی (ئیخوان ئەلموسلیمین) و دواتر دەرکەوتنی سوپا وەک ئوئینەرێ هێزی دژەشۆڕش و لادانی (ئیخوانەکان) گەڕانەوەی دیکتاتۆریەتی عەسکەر کوتایی هات. تاکە وڵاتێک کە دەکرا بڵێن جۆرێک لە "دیموکراتیەت"ی تیدا سەقامگیر بوو (تونس) بوو، بەڵام هاتنی (بزووتنەوەی ئەهزە - حرکة النهضة) و هەوڵی ئەم هێزە ئیسلامییە بۆ پەلکێشانی ئەم وڵاتە بەلای پەیمانی ئیقلیمی ئیخوانیەکان بەڕابەری (تورکیا و (قەتەر) و دەستبردنی بۆ تیرۆری کەسایەتییە پێشکەوتوخوازەکانی وەک (شوکری بەلعید) و (محەمەد بەراهمی) لە ساڵی (٢٠١٣)، گرتنەبەری سیاسەتی نیولیبرالی لە بواری ئابوریدا، ئەم وڵاتەی بەرەو هەڵدێرێکی ترسناک برد. هاتنە سەرکاری سەروک کۆماری ئێستای ئەم وڵاتە (قەیس سعەیید) لە ئەنجامی هەڵبژاردنێکی گشتیدا ئۆکتۆبری (٢٠١٩) بە ڕێژەی پتر لە (٧٢ %) دەنگەکان دەرئەنجامی ئەم بارودۆخە سیاسی ئابوری کۆمەڵایەتییە بوو.

ئێستا خەرێکە ڕووی ڕاستەقینەی ئەم سەروکە، لە ڕێگای بەرنامە سیاسی و ئابوریەکەیەوە بە ئاشکرا دەردەکەوێ کە مۆدێلێکی ترە لە هێزی دژە شۆڕش، یا دەتوانین بڵێین هەوڵێکە بۆ کۆپیکردنی نمونەکەی میسر بەمەبەستی دووبارە کردنەوەی هەمان ئەو مودێلە لە شکستپێهێنانی شۆڕش.

ڕاستە (قەیس سعەیید) توانی پاشەکشەیەکی بەرچاو بە هێزە ئیسلامیەکان بکا کە وێستی بەشی زۆری دانیشتوانی ئەو وڵاتەیە و لیدەروش دەکرێ سەیری باڵادەستی ئەو سەروکە بکرێ، بەڵام دواجار کێشای بەرەو بەرقەراری دەسەڵاتی تاکە کەسی، ئەوەی کە ئەیتوانیوە ئەم پلانە بەرەو سەرکەوتن بەرێ کۆمەڵێک فاکتەرن کە دەکرێ لەوەڵام بەپرسیاری دواترا ئاماژیان پێبکەم، چڵە پۆپەی شکستی سیاسەتەکانی (قەیس سعەیید) کە لە تەمموزی (٢٠٢١) وە نەخشەی بۆ دەکێشێ لەژێر ناوی (کۆماری نوێ - الجمهورية الجديدة) لە ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنە پەرلەمانییەدا دەرکەوت کە ڕۆژی (١٧-١٢-٢٠٢٢) لە تونس بەڕێوە چوو کە لە کۆی نزیک بە (٩) ملیۆن دەنگدەر تەنیا (١,٢٥) ملیۆن بەشداریان کرد مۆری شکستێکی گەورەیان دایە نێوچاوانی ئەو سەروکە.

پەرەی فەیسبوکی ڕەوت: ئایندەی سیاسی وڵاتەکە چۆن دەبینێتەوە؟

عەبدولا ساڵح: فاکتەرەکانی بێتوانایی سەروکی تونس لە کۆپیکردنی کودەتا دژە شۆڕشییەکەی میسر، دەکرێ لە چەند خاڵێکدا ئاماژە پێبدەین، و ڕوونکردنەوەی ئەو فاکتەرانەش لە ناوەڕۆکیاندا، تا ئەندازەیەک، نەخشەڕێگایەکی ئایندەی سیاسی ئەو وڵاتەمان دەخاتە بەر چاو، کە دەکرێ وەک وەڵام بەم پرسیارەی نیوە چاوی لێبکرێ.

یەکەم: بزوتنەوەی سەندیکایی لە (تونس) مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە، سیاسەتەکانی ئەو سەندیکایانە، وە لە پێشەنگیاندا (الاتحاد العام التونسي للشغل) (یەکیەتی گشتی تونسی بۆ کار) کە لە ساڵی (١٩٤٦)ەوە دامەزراوە کاریگەری تەواوی خۆی لەسەر ڕەوشی ئابوری، سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو وڵاتە داناوە، و تا ئەمڕۆش ئەم کاریگەریە بەردەوامە. ڕاستە ئەم سەندیکایە بەشێوەیەکی فەرمی نەخزاوەتە ڕیزی ئۆپۆزیسیۆنە لیبراڵ - ئیسلامییەیەکەی (تونس) و هەڵوێستێکی سەربەخۆی لەمەدر سیاسەتەکانی ئەو سەروکە گرتۆتەبەر، کە دەکرێ ناوی لێنین سیاسەتی میانەڕەو، هەروەک خۆی باسیدەکا گرتنەبەری سیاسەتی پاراستنی (بەرژەوەندییە بااڵاکانی گەل)، بەڵام ئەم شکستە هەڵبژاردنە ئەوانیشی زۆر تووڕەکرد و لە پەیامێکی توندی سەروکی ئەم سەندیکایە (نوردەین تەبیوبی) ئەم شکستەی ناونا (ئیکدابرانی بێوێنەی خەڵک لە سیاسەتەکانی سەروک (قەیس سعەیید) کە تا ئێستا جگە نەهامەتی و ماڵوێرانی و تەنگژە چیتر نەبوە)، وە داوایکرد ئەخشە ڕێگایەک بخرێتە بەردەم بۆ ڕزگاربوونی وڵات ئەم تەنگژەیە. لەگەڵ ئەوەی ئەم سەندیکایە وەک ڕێکخراوترین و بەنفوزترین ڕێکخراو لە تونس، بەڵام لەدوا شیکردنەوەدا سیاسەتەکانی لە چوارچێوەی چاکسازی و پارێزگاری لە بەرژەوەندییە ئابوریەکانی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش لە چوارچێوەی هەمان دەسەڵاتدا بەولاوەتر ناچێ و ناکرێ چاوەڕوانی بەرپاکردنی شۆڕشی کرێکاری لێبکرێ.

دووەم: ڕۆڵی ژنان لە (تونس) کە ئەویش مێژوویەکی دوور ودرێژی هەیە لە خەبات بۆ زامنکردنی مافی یەکسانی ژنان بە پیاوان، هەر لە سەردەمی (حەبیەب بورقێبە) کە کۆمەڵێک بڕگە لە بەرژەوەندی ژنان خرانە دەستوری ئەو وڵاتەوە، ئەم دەستوری کردە پێشکەوتوترین دەستور لە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی ئەفریقی و عەرەبیدا، ئەم خەباتە تا ئەمڕۆ ش بەردەوامە و دوا بریاریش کە بەرلەمانی تونس ئاچارکرا دانی پێدا بنێ یەکسانی ژنانە لە بەشە میراتدا، ئەگەرچی (سعەیید) لە یەکەم هەنگاویدا بۆ پێکهێنانی کابینە وەزارەکەی دوای وەلانانی ئیسلامیەکان ژنێکی کردە سەروک وەزیر، بەڵام دەرکەوەت کە ئەم سەروک وەزیرە تەنیا کارەمەندێکی بەردەستی خۆیەتی.

سێیەم: سوپا، هێزەچەکدارەکانی تونس، پۆلیس و سوپا، بەپێچەوانی هەموو وڵاتانی عەرەبی و باکوری ئەفریقا، هێزێکی پێشەیی (حیرفەیی)ن، واتا کاریان تەنیا پەیڕەو کردنی سیاسەتەکانی دەسەڵاتە و ناچنە ناو کایە سیاسیەکانەوە، وەک ئەوەی ئێستا، بۆنمونە، لە میسر دەگوزەرێ، ئەم بێلایەنیە تا ئەمڕۆش بەردەوامە.

چوارەم: باری دارماوی ئابوری لە ئەنجامی ئەو سیاسەتە ئابوورییانە و ئەو گەندەڵییەی کە کایینە یەک لەداوای یەکەکانی ئەو وڵاتە دوای ڕووخانی سەروکی پێشوو (زینەلعابدین بنعەلی) گرتیانەبەر و دواتریش بارودۆخی کۆمەڵگا لە کاتی (کوڤید ١٩)دا و ئێستاش شەڕی ئۆکرانیا و دەرئەنجامەکانی لەسەر ژیان و گوزەران و هەڵکشانی بەرچاوی نرخی خۆراک کە ئەمەش وایکردوە ئەم وڵاتە پەناببەرێ بۆ قەرزی بانکی ئیودەوئەتی سندوقی دراوی ئیودەوئەتی کە هەردوکیان ئەختەبوتێکن شیلەی ژیانی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی دەمژن.

ئاڵەم کەش و هەواینەدا و لەم قەڕا سیاسیە ئابوریەدا و لە پاڵ ئەم هەموو تەنگژانەدا، بەداخەوە ئاسۆیەک بۆ ڕێکخستنی چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان لە چوار چێوەی حزبێکی مارکسی شۆڕشگێڕ کە خەباتیان ڕێکبخا و یەکانگیری بکا بەرەو ئاسۆیەکی سوشیالستی تا ئەندازەیەکی بەرچاو کاڵوکرچە، هەربۆیە فرەست بۆ ئەو هێزانەی سیاسەتی بەناو چاکسازی دەگەڕێنەر زۆرترە ئەویش لە بارودۆخێکدا کە جەماوەر لە (تونس) بەتەواوی لەو هێزە سیاسیانەی شانسی خۆیان لە حوکمڕانیدا تاقیکردۆتەوە، بەتایبەتی نیسلامیەکان بێبهوا بووە، ئەم پشتگیریەی لەسەرەتاشدا دانیشتوانی (تونس) چونە پای بۆ (قەیس سعەیید) دەر ئەنجامی ئەم بێبهوایە بوو.

چەوساندنەوەی ژنان یا لەناوبردنیان، دوو دیدگای جیاواز

ستەمگەری و سەرکوت و هەڵاواردن دژی ژن بۆ هەر مرۆڤێکی ئازادیخواز و یەکسانیخواز و ئینسانداڵوست و لە سەروو هەمووشیانەوە بۆ هەر ژن و کچێکی گەنج. شۆڕێکی بەردەوام و نەبڕاوەیە. و هەردەمیش بەدوای ئەو پرسیارەوەیە کە سەرچاوەی ئەم ستەم و تاوانکاریە دژی جنسی بەشەری ژن چییە و ئەسڵەن بۆچی لە ئارادایە؟

موئەیەد ئەحمەد

نیسلامیستەکان و ئاسیونالیستەکان و ڕەوتە بۆرژوا نیولیبراڵەکان و ڕژێم و دەسەڵاتەکانیان لە هەرێمی کوردستان و لە عێراقدا، و هەربەکە و بە پلەی جۆراوجۆر لە بێشەرمی و بێباکی و وەحشیگەری، و بە بروبیانووی جۆراوجۆرەوە، ئەم ستەمکاریە و ئەم سیستەم لە سەرکوت لە پاریزن و جیگیرتری ئەکەنەوە و دەسەڵات و کۆنترۆڵیان بەسەر کۆمەڵگەدا لەم ڕێگەیەوە، و وەک یەکێک لە ئامرازەکانی دەستیان، دابین ئەکەن.

بەڵام ئەم زۆڵم و ستەم و بەکۆیلەکردنەی ژنان چەندە نارەوایە و چەندە نامەعقولە و دژ بە بەها مرۆییەکان وعەقڵ و لۆجیک و بیری نازاد و یەکسانیخواز، هێگڵ وتەنی واقیعە، چونکە ڕەگوڕیشەی لە واقعیی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکەی بەرهەمهێنداندایە، لە ژیانی مادەی نیسانەکاندایە و بەڕژەوەندییەکی مادەی هەیە لە پشتی درێژە پێدانیەوە.

ئەو زەمینە مادەییە و هەروەها ئەو واقیعەتە کەلتوری و پیاوسالاریە کۆنە پەرستانەیەی کە لە کۆمەڵدا زاڵە، ئەو شوێنە و ئەو بارۆدۆخەیە کە ڕەوتە سیاسی و حزبەکانی نیسلامی سیاسی و ئەتەوەپەرستە پیاوسالارەکان و هێزە نیمپریالیست و نیولیبراڵەکان و فاشیستەکان لێوەی دەردەچن بۆ فەرزکردنی ستراتیژە سیاسی و ئەجندە دیلناوەرەکانیان بە دژی ژن و شۆڕشە پرۆلیتاریە سۆشیالیستیەکان.

زەمینەی مێژوویی سەرهەڵدانی ستەم لەسەر ژنان

سەرهەڵدانی ستەم لەسەر ژنان، وەک (فریدریک ئینگلز) ئەڵێ، لە پەرتوکەکەیدا "ئەسڵی فامیلی و خاوەندارەتی تایبەت و دەوڵەت"، لە ڕەوەندێکی مێژوویيدا سەریهەڵداوە و پەیوەندی بەسەرهەڵدانی خاوەندارەتی تایبەت بۆ ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و تاک هاوسەرگیری و فامیلی پێکهاتووی ئەمجۆرە هاوسەرگیریە. واتە ئەم ستەمە لە قۆناغێک لە قۆناغەکانی بەرەوپێشچوونی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتیدا هاتۆتە ئاراوە و هەر بەو پێیەش بەرهەمی پرۆسەیەکی مادەی مێژوویی ئەوەستاوە و ڕابردوو و نیستا و داهاتووی هەیە. لەمڕۆدا ئەم ستەمە بەردەوامە لە کۆمەڵگەی سەرمایداری هاوچەرخدا و مۆرکی ئەم قۆناغە و شیوەی چەوساندنەوەی ئەم فورماسیۆنە کۆمەڵایەتییەی پێویە.

هەندێک ئەو تیزەی ئینگلز ڕەت ئەکەنەوە و ستەم و جیاکاری لەسەر ژنان ئەگەڕێنێنەوە بۆ پێش پەیدابوونی خاوەندارەتی تایبەت و تاک هاوسەرگیری و جۆرە فامیلیەکەی، بەڵام ئەم ڕەخنەیە هێچ لەو مەسەلەیە ناگۆڕێت کە لەگەڵ خاوەندارێتی تایبەت بۆ ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و تاک هاوسەرگیری و فامیلی لەسەر ئەم بنەمایە، ستەم لەسەر ژنان بە سیستماتیک و لە پەیوەندی بەم ئالۆگۆڕیە لە شیوازی بەرهەمهێنان و ژیانی کۆمەڵایەتیدا جێگیر بووە و سەرلەنوێ و هەردەم بەرهەم دەهێنرێتەوە و تا ئێستاش بەردەوامە.

لە کۆمەڵگەی سەرمایەداری ئەمڕۆدا، بەتایبەت لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەوانەش عێراق و هەرێمی کوردستان، ستەم لەسەر ژنان لە پەیوەندی بەم سیستمە کۆمەڵایەتی و ئابوریەی سەرمایەدارییەوە بەرهەم دەهێنرێتەوە و لە پەیوەندی بەم زەمینە مادەییەوەیە کە کەلتور و ئایدیای دژە ژن و پیاوسالاری و بەهای عەشیرەتی و تیۆری ئاینی دژە ژن کە هی سەردەمەکانی پێشووی مێژووی بەشەرین، ئەتوانن بمێننەوە. هەر لێرەشەوەیە زەمینە ئەخوڵقێ تا بەشێوەیەکی ئەخشەدارێژراو و سیستماتیک ڕەوت و حزب و هێزە سیاسییەکانی بۆرژوای لە نیسلامیستەکانەوە تا ناسیۆنالیستەکان و بۆرژوا نیمپریالیستەکان ئەم چەوساندنەوە و ستەمکاریە لە سەر ژن درێژە پێ بدەن بەوپەڕی وەحشییەتەوە.

بەکارهێنانی جیهانبینی مادەی دیالکتیکی و مێژوویی

مارکس لە شوێنێکدا بەم مانایە ئەڵێ، بۆ ئاسینی هەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی پێویستە ئەو هۆکارانە بناسین کە سەرلەنوێ ئەو دیاردەیە بەرهەم دەهێنێنەوە. بۆ ئاسینی دیاردەی ستەمگەری لە سەر ژنانیش هەروایە و دبێ ئەو هۆکارە مادییەیانە بناسین کە دەبنە هۆی سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی ئەم سەردەمەدا.

بەکارهێنانی جیهانبینی مادەی دیالکتیکی و مێژوویی لە پەیوەندی بە ستەمکاری سەردەمەوە لەسەر ژنان، ئەمانگەیێنێتە ئەو شوێنە کە بەڕژوەندە مادییەیەکانی پشتی چەوساندنەوەی ژنان و سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی بناسین، ئەویش بە مەبەستی گرتنەبەری ڕەخنەیەکی مادەی شۆڕشگێڕانە لە پێناوی تێکشکاندن و لەڕیشە هەڵکێشانی چەوساندنەوەکە، و بە مەبەستی سنوربەندیکردنی ئیمپراتوانە لەبەرامبەر جیهانبینی ئایدیالیستی و زمینگەرایی و ئیختیاریەیت و تیۆری سەروو چینایەتی بورژاوزی لە بواری بژووتنەوەی ژنگاریخوازانەی ژنانا. ئەم جۆرە بیرکردنەوە ئایدیالیستانە لەگەڵ ئەوشدا هەندێکیان بەدروست ستەمکاری و چەوساندنەوەی ژنان لە ئاستی ئایدیا و سیاسەت و کەلتور، و بیر و بەها و تراڕیسیۆنی دژە ژنی، و ڕق و کینە و سوکایەتیکردن پێیان، ئەبینن، و مامەلە لەگەڵ دیاردەی ڕۆژانەی ئەم ستەمکاریانە دەکەن کە لە هەموو ئەو لایەنانەدا دەرئەکەون، بەڵام ئاتوانن ڕێگەی شۆڕشگێڕانەی کۆتایپێهێنان بەستەم و کۆیلایەتی ژنان بگرنەبەر، و لە باشترین حاڵدا ڕیفۆرمێک ئەنجام ئەدەن لە سیستمی زاڵی کۆیلایەتی ژنانەدا.

مەبەست چەوساندنەوەی ژنانە نەک لەناوبردنیان

لە بناغەیترین ئاستدا کە ڕۆژانە پراتیک ئەکرێت ئەتوانین ئەوە ببینین کە مەبەست لە ستەمکاری دژی ژنان و پیاوسالاری لەبەرامبەریاندا و هەڵاواردن دژیان بە مەبەستی چەوساندنەوەی ژنە وەک نیسانێک کە کۆمەڵێ کارەکتەری فیزیکی و جەستەیی و توانایی خۆیی هەیە، نەک بۆ ئەوە بێت کە سوکایەتی پێبکرێ وەک ئامانجێک لەخۆدا، وە یا لەناوبرێ وەک ستراتیژیەتێک، چونکە سوکایەتی پێکردنەکەش هەر بۆ ڕاگرتنیەتی وەک کۆیلەیەک.

ئەم هەڵاواردن و ستەمکاری و پیاوسالاریە بە دژی ژنان لەناو هەر چین و تۆیژێکی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی سەردەمدا بێت، بۆرژوازی بێت یا کرێکار یا هەر چین و تۆیژێکی تر، و لە هەر شوێن و جێگەیەک بێت، یا لەناو هەر حزب و ڕێکخراو و بزوتنەوەیک بێت، لە شار بێت یا لە لادێ، و لە بەرلەمان و کەمپینەکانی هەڵبژاردن بێت یا لەناو بزوتنەوە سیاسیە شۆڕشگێڕە جەماوەریەکاندا بێت، ...هتد ، هێچ لەو مەسەلەیە ناگۆڕێت کە هەموو ئەم کردەوانەی کە دژ بە ژنە لەناو ئەم کەس و گروپە کۆمەڵایەتی و سیاسییانەدا، لە دواشیکردنەوەدا سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی دیاردەی چەوساندنەوەی ژنان و ستەمکاریە دەرهەقیان و بەڕژەوەندیکی مادەی بە ڕاستەخۆ یا ناڕاستەوخۆ لە پێشتیەوە دەستاوە.

ستەمکاری و کۆیلەکردنی ژن لە پێناو بەهرەبەرداریە لەو وزە و توانایيانە و خەسڵەتە فیزیکییانەی کە ژن و بە دیاریکراوی بەو شیواز و شیوەیەی کە ستەمکار ئەیەوێت. ئەمە بە ڕای من بەردی بناغەیە بۆ تێگەیشتنی مادەی لە چەوساندنەوە و ستەمکاری لەسەر ژن، هەر لێرەشەوەیە ئەو سیستەمە کە ژن ئەچەوسێنێتەوە بۆخۆی سیستێمێکی لەرزۆکە و بەو پلەیە ئەتوانێ بەردەوام بێت کە وەزە و توانای شۆڕشگێڕانەی کۆیلەکان، کە مەبەستم ژنانە، بکۆژێ و هەڵچووی و ڕاپەڕین و بەرنگاریی تاکیی و بەکۆمەڵیان لەباربەرێت بەهەموو شێوەکان؛ لەوانە دووڕخستنەوەی بژووتنەوەی ژنگاریخوازانەی ژنان لەوەی کە تیۆری مادەی شۆڕشگێڕانە و ژنگاریخوازانەی خۆی بگرێتە دەست.

دیارە ئەم جەختکردنە لەسەر ئەوەی کە ستەم لەسەر ژن لە پێناو چەوساندنەوە و بەهرەبەرداریە، بەو مانایە نییە کە دوژمنکاری ژنان و سوکایەتی پێکردنیان لە ئارادا نییە، وەیا تەنەنات فەرزکردنی بارودۆخێکی وەها نەبێت بەسەریاندا کە چینۆسایدێکی بێدەنگ بە دژیان لە ئارادا بێت لە ڕۆژ شۆڕشی جیهاندا بە دیارکراوی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

هەر بەو پێیە، سیاسەت و ستراتیژی چینە باڵادەستەکان سەبارەت بە چەوساندنەوەی ژن بۆ لەناوبردنی ژنان و تەفرەوتوناکردنیان نییە لە چەشنی ئەوەی کە نازییەکان قەلاچۆی نینسانە جولەکەکانیان کرد لە ئەڵمانیا و وڵاتەکانی تری ئەورووپا، بەڵکو بۆ سوود وەرگرتنە لەم هێزە نینسانەیە لە ڕێگەی چەوساندنەوە و کەنک وەرگرتن لە هەموو ئەو خەسڵەتە سروشتیانەی کە هەیانە هەر لەوەی کە هێزێکی کاری بێ کرێیە لەناو ماڵدا، و چێژەخشی سێکسە بۆ پیاو، بەرهەمهێنەر و بەخێوکاری منداڵە و ئیهاتووی بەرنجخستنی ژیانی ڕۆژانەی خێزانەکانە و ئیۆشاوییی هەیە لە بواری جۆراوجۆرەکانی ژیاندا، ...هتد.

ئەم بزوتنەرە مادییانەی چەوساندنەوەی ژن بەشێوەیەکی وەها چەسپاوە لە وێژدان و هوشیاری کۆمەڵگەدا کە بەشێوەیەکی هەڵگراوە دەردەبڕدرێت و زۆربەمان دەبیینین و دیدخوێنینەوە لە گوتاری هەڵپەرستان و بەرگریکارانی نیوە و ناچڵ لە ماف و ئازادیەکانی ژنان، بۆ نمونە، کاتێک ئەم جورە کەسانە ئەیانەوێت ڕووخساری ستەمکاری لەسەر ژن و چەوساندنەوەی جوان بکەن و پاساوی بۆ بهێنێنەوە جا ئیسلامیستەکان بێ یا نەتەوە پەرستەکان یا هەندێ ڕۆشنبیری شۆڤێنیستی دژە ژن و پیاوسالار، وەیا تەنانەت هەندی کەسانی بەناو چەپ. ئەم جۆرە کەسانە لە کاتی بەرگری لە ماڤەکانی ژنانەدا کارتەکەی دەستی خۆیان دەرئەخەن و ئەڵێن:

ژن کۆنەکەی "ولات" و "نیشتمان" و "نەتەوە"یە، ژن پیرۆزە، چونکە "دایکە" و "فیداکارە" و "لەخۆبوردەیی" کردووە و هەمووماننی بەخێوکردووە، و ژن "بربرەپشتی خێزانە" و "ماڵ و منداڵ و خێزان ڕانەگرێ" و "نەبی ڕیزی لێنگرین" و ستایشی بکەین، واتە ڕێک باس لەو مەسەلە مادییانە ئەکەن کە لە سنفی بەهرەبەرداریە لە چەوساندنەوەی ژن. لێرەوە لە بەر ئەم خزمەگوزاریانەیە کە پێشکەش بە پیاو و کۆمەڵگە و یا وورد تر بلێین لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا پێشکەش بە سەرمایەی ئەکات، ئەمان باس لە ڕیزلێنان لە ژن ئەکەن، ئەک وەک ئینسانێک کە "نازاد و سەربەخۆ و بەکسان بێت.

لە لای ئیسلامیستەکان ژن کالایەکی سێکسییە و بە ئاشکرا پیاویک بۆی هەیە چوار ژن بە کۆیلە ڕابگرێت بە ناوی هاوسەرگیریەوە، و لە کاتی جەنگدا، هەر وەک چۆن داعش ئەو کاری کرد، ژنان ئەکرێن بە (سەبایا) و نایان کوژن تا وەک دیلێک بەکاربهێنرێن بۆ کارکردن و سێکس، و فرۆش و کرینیان پێوەبکرێت، ئەوەش بەهۆی ئەو بەرژەوەندییە مادییەوەیە کە ئەتوانرێ لە ئاکامی چەوساندنەوەی ژن بەدیبهێنرێت. واتە ژن لەم سیناریۆیەدا کالایەکی بێ گیانە و بەهایەکی بەکارهێنانی هەیە وەک هیزیکی کار، و وەک ئۆبجێکتێکی سێکسی ئەتوانرێ چیژی سێکسی بگەیەنێت بە پیاو و هەر بە پێیەش وەک هەر کالایەکی تر کڕین و فرۆشتنی پێوە بکرێ و نرخێکی هەبێت.

جەنگی ڕزگاریخوازانەی ژنان لەم سەردەمەدا

گەر ئەو سیناریۆیەی داعش جەنگێکی ئەمڕۆیە و لەهەر شوێنێکدا دەسەڵاتیان هەبێ پیادەی دەکەن، بەڵام جەنگێکی تر لە پرۆسەی مێژووی بەشەریدا ڕوویداوە، کە وەک ئینگلز باسی کردووە جنسی بەشەری ژن لەو شەرە مێژوویيەدا تێکشکاوە و خاوەندارەتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و تاک هاوسەرگیری و فامیلیەکەی پێوەندێکی ڕاستەوخۆی بە بەرهەمهێنانەوەی ژیانی مادەی نینسانەکانەوە پەیدا کردووە.

ژن لە ئەو شەرە مێژوویيەدا بەکۆیلەکراوە و بەو شیوەیەش مامەڵەی لەگەڵدا کراوە و لە پرۆسەی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی ژیانی مادەی ئینسانەکاندا وەک کۆیلە جێگەوڕێگەی بۆ کراوەتەوە. ئەوەی کە چەند ژن نازادی بەدەستهێناوە لە دنیای ئەمڕۆدا و لە پرۆسەی مێژوویيەدا مەسەلەیەکی ترە و جێگەی باس نییە لێرەدا، چونکە مەبەستم زیاتر ئەوەیە کە ئەوە بەرجەستە بکەمەوە کە بەڕژەوەندی مادەی و چەوساندنەوە و بەهرەبەرداری لە ئارادایە لە مەسەلەی ستەمکاری لەسەر ژنان.

ژن بەم بارە قورسەی چەوساندنەوەوە لەسەری لەناو فۆرماسیۆنە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکاندا ژیانی بەسەربردووە و خەبات و هەوڵ و تێکۆشانیشی بۆ ڕزگاری خۆی هەر لە پێوەندی بە وەلانانی ئەوە چەوساندنەوەیە بووە و ئێستاش بۆ زۆربەی ژنان واتە ژنی کرێکار و زەحمەتکێش هەر وایە. هەرچی بیر و کەلتوری پیاوسالاری و ڕۆژ ئێس و بەها عەشائیرییەکان و باوەرە دینییەکان هەیە لە ئەمڕۆدا هەر هەموویان ئەم دیدگرتنە مێژوویيەی ژن تیۆریزە و یاسایی دەکەن و ئەم بەرژەوندە مادییەی چەوساندنەوەی ژن دەپارێزن و دەهۆڵی بۆ لێ ئەدەن.

گەر بەشێوەیەکی تر ئەم واقیعەتە دەربڕم ئەڵێم کە لە ئێستادا ژنان لە شەڕێکی نوێدا ئین کە تازە دەرگیربووین لە سەر یەکاڵاکردنەوەی چارەنوسیان، بەڵکو لەمێژە و لە پرۆسەیکی مێژوویيدا شەرەکە کراوە و جنسی بەشەری ژن تێکشاوە و بەدیل گیراوە و بە درێژایی مێژووی نیزامە چینایەتییەکان و سیستمە کۆمەڵایەتییەکان چەوسێنراوەتەوە.

ئەم جەنگێک کە ئێستا لە ئارادایە بە پلەی سەرکی جەنگی کۆیلەکانە و جەنگی ژنانی کرێکار و زەحمەکێش و چەوساوەیە لە ناو فۆرماسیۆنێکی نابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و کەلتوریدا کە سەرمایەدارە. ئەم جەنگە بە دژی خاوەن کۆیلەکان و ڕەوتە سیاسی و فۆرمە کۆمەڵایەتییە عەشائیری و پیاوسالارەکانە کە لەناو سیستمی سەرمایەدارییدا، بۆ دریژدان بەم سیستمە و چەوساندنەوەی ژن، جێگەیان بۆ کراوەتەوە بە تایبەت لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا و لەوانەش لە عیراقدا، و هەر ژنانی کرێکار و زەحمەتکێش و نەدارانە کە بربرە پشتی بژوتنەوەی ئازیخوازانەی سەرجەم ژنان پێکدەهێنن لە کۆمەڵگەدا و ئەمەش بۆ خۆی شەرێکی شۆڕشگێڕانە و ئازادیبەخشە و بە دژی سەرجەم ئەو سیستمە ئابووری و کۆمەڵایەتییەیە کە ژنانی تێدا ئەچەوسێنرێتەوە و جیاناکرێتەوە لە جەنگی پرۆلیتاریای کۆمۆنیست لە سەرتاسەری جیهاندا بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی یەکسان و نازاد.

(ئینیسا ئارەمەند)ی کۆمۆنیست و بەشەفیک و یەکەم ڕابەری دیپارتمینتی ژنان لە شۆڕشی (١٩١٧)ی ڕوسیادا ئەڵێ: "ئەگەر ڕزگاربوونی ژن تەسەورناکرێت بەبێ کۆمۆنیزم، ئەوا کۆمۆنیزمیش تەسەور ناکرێت بەبێ ڕزگاری ژنان"(١). هەر لەو فۆرموڵبەندییە دروستەی (ئینیسا ئارەمەند)ەوە ئەوە ڕوونە کە پرۆسەی ڕزگاربوونی کۆتایی ژن لە ستەمگەری لەو کاتەوە دەست پێدەکات کە کۆمەڵگەی چینایەتی و خاوەندارییەتی تایبەتی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کۆتایی پێ بهێنێرێت وهەموو ئەو فۆرمە دیاریکراوانەی چەوساندنەوەی ژن لە کۆمەڵگەی بورژوازیدا هەیە لە دارماندا بێت. هەر لەو ڕاستایەشدا ئەوە دروستە کە لە ئێستادا بژوتنەوەیەکی کۆمۆنیستی تەسەورن ناکرێ بەبێ بژوتنەوەیەکی ڕزگاریخوازانەی ژنان، و ئەبدانی کۆمۆنیستی و خەباتی ڕزگاریخوازانی ژنان لێکەلەپکراون و ناتوانرێ لێک جیابکرێنەوە.

لە کاتێکدا کە جەخت لەسەر ئەم لێکەڵێنێکرانەی بژوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنان و بژوتنەوەی پرۆلیتاریای کۆمۆنیست ئەکەین، لە هەمان کاتیشدا زەورە کە جەخت لەسەر ئەوە بکەین کە کۆمۆنیزمێک نەتوانێ بەهیز و توانا بێت کە دیدگایەکی مادەی دیالێکتیکی ژاڵ بێت بەسەریدا و جیهان لە پرۆسەی ئالۆگۆڕیدا ببینن، و لە بواری بژوتنەوەی ڕزگاری خوازانەی ژنانداا هیچ فۆرموڵەیەکی میکانیکی ئەگرێتەبەر. هەر چوونە پێشەوەیەک لە بژوتنەوەی شۆڕشگێڕانە و ڕزگاریخوازانی ژنانداا بەکردەوە بژوتنەوەی کۆمۆنیستی بەهێز ئەکات و ڕاگرتنی دیالەکتیکی پەیوەندی نیوان بژوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنان و بژوتنەوەی کۆمۆنیستی هەرجی وەرێنخستنی بژوتنەوەیەکی ڕزگاریخوازانەی بەهێزی کۆمۆنیستییە لە کۆمەڵگەدا.

زۆر جار لە ڕەخنە لە ستەم لەسەر ژنان ئەم ڕاستییە مادییە سادەیە لە بیر ئەچێتەوە و هەر لیرەشەوە بوار ئەکرێتەوە بۆ چەمکە نایدیلیستییە فەلسەفییەکان و بیر و بۆچوونی سیاسی چینە ناکرێکارییەکان تر و ڕەوتە فیکری و سیاسیەکانی بورژوازی سەبارەت بە پرسی ژن.

هێزە سیاسیەکانی بورژوازی بە نیسلامی و قەومی و لیبراڵیەوە و.. هتد، هەر یەکەیان لێقیکی کردۆتەوە بۆ پرسی ژن و "مافی نافرەتان"! و بەم پێیە بژوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژن لە ئەوڕۆکە کۆمەڵایەتی و چینایەتییە ڕزگاریخوازانەکەی دوورخراوەتەوە و خراوەتە ناو بازنەی سیاسەتی بورژوازی کە لە سەرەوەی کۆمەڵگەوە کار ئەکات و جێگەیەکی کێشەیشی بۆ پرسی ژن داناوە. بەم جۆرە بژوتنەوەی سیاسی ژنان وەک بژوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی و بەشێک لە چینێکی گەورەی کۆمەڵایەتی خراوەتە لاوە و کراوە بەدەستکەلای سیاستە بورژوازییەکان و نەجیندا و ستراتیژی سیاسی ئەو ڕەوت و حزبانە، و لە چوارچێوەی ئەواندا لە قالبدراوە. لەم ماجەرایەدا ژنان وەک "نیشتمانپەروەر" و "لیبراڵ" و "شۆڕشگێر" و "پێشمەرگە" لەقالب ئەدرێن. لە هەموو ئەم مەسەلانەدا ئەبیینین کە شتێکی مادەی و کۆنکریتی سیاسی بورژوازی لە ئارادایە و پرسی ڕزگاری ژنان لە ناوەڕۆکەکەی بەتاکرواتەوەو و هەر بەو پێیەش بووە بە جەمسەرە ناکۆکەکەی واتە دژە خۆی.

شۆڕش و دژە شۆڕش لە پەیوەندە بە بژوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنانەوە

لە مانگی حوزەیرانی ٢٠٢٢ لە هەندی لە وڵایەتەکانی ئەمریکا مافی منداڵ لەباربردن لە ژنان سەنرایەوە، کە نزیکەی پێنج دیبە پێشتر بەدەستهاتبوو، و هێزە کۆنەپەرستە مەسیحیە توندڕەوکان توانیان ئەم سەرکەوتنە بەدەستبهێنن لە کەمپینەکەیاندا. و هەروەها بژوتنەوەی ژنان لە ئەمریکا دژ بە سیاسەتەکانی ترامپ و هەڵوێستەکانی دژی ژنان دەریخست کە لە سەرمایەداری سەردەمدا و لە دەوڵەتێکی ئیمپریالیستی وەک ئەمریکادا چۆن ستەمکاری بەدژی ژنان دەرگای بۆ ئەکرێتەوە و پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی هەیە بە ستراتیژی دژە شۆڕشی بورژوازییەوە لە لایەک، و لە لایەکی ترەوە چۆن ڕاپەڕینی ژنان لەبەرامبەر ئەم هێرشانەدی تراماپدا توانی بژوتنەوەیەکی هەمگیر و کاریگەر بەرێنیشات بەناوی بژوتنەوەی میی توو (منیتش).

لە کاتێکدا کە ئەم دیرانە ئەنوسم تائیبان لە ئەفغانستان خوێندنی زانکۆ بە ڕەچاوی جیهانی ئەمڕۆوە قەدەغە ئەکات لە کچان، و لە ئیرانیشدا گڕی شۆڕش بە ڕووی ڕژێمی جمهوری ئیسلامی و بە دژی حجابی ئیجباری سەردەمێکی تازەی هیناوەتە ئاراوە بۆ لەبنەڕەنکێشانی ئەم ستەمکاریە لە بەرامبەر ژنان لە ئاوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

هەر لەم دوو نمونەیەدا ئەبینین کە بەڵەقاژی دریژدان بە ڕژێمی کۆیلایەتی ژنان پایەیەکی ستراتیژی ئیسلامی سیاسییە لە لایەک، و لە لایەکی ترەوە خەباتی شۆڕشگێڕانە بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی ئیسلامی سەرمایە لە ئیران بە خەبات دژی چەوساندنەوەی ژنان و حجابی ئیجباری گرێدراوەتەوە و لەیەک دانابچڕێنرێن. لێرەدا ئەبینین کە بەرەی شۆڕش و دژە شۆڕش لە شەڕدان و دژ بەیەک ڕاوەستاون؛ بۆ دژە شۆڕش ستەم و درێژی کۆیلەکردنی ژنان ڕەگی ژیانی و هۆکاری مانەوەیەتی، و بۆ شۆڕش، هەڵپێچانی ستەمکاری لە سەر ژنان پایە و کۆنەکەیکی هەرە سەرەکیەتی. ئەمە خاسیەت و مۆرکی شۆڕش و دژە شۆڕشە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا و لە هەموو شوێنێکی جیهانی ئەمڕۆشدا و بە ئاستی جۆراوجۆر لە قورسایی هەر وەهایە.

بۆ هێزەکانی دژە شۆڕش، هەر لە ئیسلامیستەکان و ناسیونالیستەکانەوە تا فاشیستەکان و هێزە نیمپریالیستەکان و ڕەوتە سیاسیە پیاوسالارە دینییەکانی تری بورژوازی، ستەمگەری لەسەر ژنان و دریژە پیدانی و تیۆریزەکردنی و بەئایدیلۆژیکردنی کردەوەیەکی تاوانکارانە و قیزەونە کە سیاسەتی بورژوازی ئەمڕۆی دنیایە. ئیسلامیستەکان و ناسیۆنالیستە پیاوسالارکان بە ئاسن و ئاگر ژنانیان بەکۆیلەکردووە و ئەم ستەمکاریە ئەسەپێنن و لە پەراوێزیشد بیانوی ئەوەی بۆ ئەهێننەوە کە خاسیەتی وڵاتانی "خۆمانی ئیسلامییە"!، و دەوڵەت و هێزە نیمپریالیستەکانی ڕۆژئاواش بێشەرمانە بروبیانوی ڕێزگرتن لە کەلتوری تایبەتی وڵاتانی ئیسلامی بۆ ئەهێننەوە. هەردوو ئەم هێزانە لەبەرەیەکی تیۆریستی یەکگرتوودان دژی ژن ئەوێش بۆ چیبەچیکردنی ستراتیژی هێزوویان کە سەرکوت وخامۆشکردنی شۆڕشە پرۆلیتایە سۆشیالیستەکانی سەردەمە و دامرکاندنەوەی شۆڕشی چەوساوەکان و هەژاران و ستەمئێکراوانە کە نیوەیان بە سروشتی ژنان و کچانن.

ئیسلامی سیاسی هەر بە هۆی دەقە ئاینیەکان و شەریعەتەوە نییە کە هێرش ئەکاتە سەر ژنان و لە پرۆسەی کۆنترۆلی کۆمەڵگەدا ستەم لەمە پێنی بەسەر ژنانداا و ئەیانکاتە دیل، بەڵکو بۆ بەرژەوندە مادییەکانیان وەک ڕەوت و بژوتنەوەوەیەکی سیاسی بورژوازی ئەو تاوانکاریە ئەکەن، گەر بەرژەوندییەکانیان ئەوەی بخواستایە کە دەقە ئاینیەکانیان بگۆڕن یا بیگۆنجێنن ئەوا ئەو کاریان ئەکرد. بەڵام مەسەلەیەکی مادەی لە ئارادایە و ژنان وەک نیوەی کۆمەڵگە و نیوەی چینی کرێکار و زەحمەتکێش ئاستنرە کە بەکۆیلە بکرێنەوە تا فاشیزمی ئیسلامی بسەپێنن و شۆڕشی سۆسیالیستی گەم دەقە ئاینییەکانیشیان ئەبی ئەوا شتێکی تری بۆ پەیدا ئەکەن هەر وەک ئەوەی کە چۆن حیجاب لە دەقەکاندا نییە بەڵام کراوە بە ڕەمزی کۆنترۆلی ئیسلامیزم.

٢٤-١٢-٢٠٢٢

-٥-٥-٥

https://socialistworker.org/2013/01/31/marxism-feminism-and-womens-liberation

خوێندکاران، مامۆستایانی وانەبێژ و کرێکارانی ژینگەپارێز (لە قوربانیانی سیاسەتی ئابووری نەخشەمەندانە و ئاگاهانەی حکومەتی هەرێم)

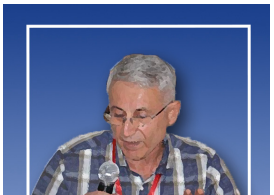

نادر عەبدولحەمید

● دەستپێک

بەدوای دەستپێکردنەوەی وەرزی خوێندنی (٢٠٢٢-٢٠٢٣)، نارەزایەتی خوێندکاران، دەستی پێکردەوە، بەتایبەت دوای ئەوەی کە مۆڵەتپێکیان دیاریکرد بۆ حکومەتی هەرێم، کە ئەگەر وەڵام بە خواستەکانیان نەدانەوە جارێکی تر دێنەوە مەیدان، بۆیە لە مانگی یانزەوە خوێندکارانی کۆلێژە جیاجیاکانی زانکۆ و پەیمانگاکانی کوردستان لە (زۆنی سەوز) ی ژێر دەسەڵاتی (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) دا، هەر لە (کەلار)ەوە بیگرە تا (چەمچەماڵ) و (کۆیە) و (سلێمانی) و (هەڵەبجە) و (ڕانیە) و (قەڵادزێ) دەستیان داوەتە مانگرتن و خۆپێشاندان و داوای ماڤە ڕەواکانی خۆیان دەکەن لە پێدانی دەرمانە و بەردەسمی ناسانەن و بەیاسایی کردنی لە لایەن حکومەتی هەرێم و باشکردنی خزمەتگوزاری بەشە ناوخوییەکان و کەمکردنەوەی خەرجی خوێندنی پەرانێل.

● پاشخانی مێژوویی

ئەنجوومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی (٢٠١٤)ەوە، بە بڕیارێک دەرمانەی مانگانەی خوێندکارانی سەرجەم زانکۆکانی هەرێمی کوردستانی وەستاندەوە. وە لەوکاتەوە خوێندکاران بەردەوام نارەزایەتی و خۆپێشاندانیان ئەنجامداوە بۆ گەڕاندنەوەی ئەو ماڤەی خۆیان، و ساڵی پار (٢٠٢١)، بە خۆپێشاندان و نارەزایەتی دەربڕین، گەڕچی بە بەهای گرتن و شکەنجە و ڕاوەدوونانیان، بەڵام توانیان حکومەتی هەرێم ناچار بکەین کە بۆ چەند مانگێک دەرمانەیان بۆ خەرج بکات.

ئەمساڵیش (٢٠٢٢) بە هەمان شێوەی ساڵانی ڕابردوو خوێندکارانی زانکۆ و پەیمانگاکان دەستیان کردۆتەوە بە نارەزایەتی دەربڕین، بە شێوازی مانگرتن، ڕێپێوان و خۆپێشاندان، وە لە جیاتی ئەوەی حکومەتی هەرێم وەڵام بە داوا ڕەواکانیان بداتەوە، کەوتوونەتەبەر پەلامار و هێرشی هێزەکانی (ئاسایش) و (پۆلیسی چالاکییە مەدەنییەکان)ی سەربە (یەکێتی)، کە ویستوویانە، بەبێ ڕێزگرتن لە شکۆی (حەرەمی) زانکۆ، بە گازی فرمێسکڕێژ و بریندارکردن بە گوللەی پلاستیکی و شەق وەشاندن و فڕاندن و شکەنجەدان و زیندانیکردنی دیسان خوێندکاری نارازی، کۆتایی بهێنن بە خۆپێشاندان و مانگرتن و ڕێپێوانەکانیان.

لە (زۆنی زەرد)ی ژێر دەسەڵاتی (پارتی دیموکراتی کوردستان)ی‌ئێستا، خوێندکاران هەمان کێشەی دەرمانە و خراپی خزمەتگوزارییەکانی بەشی ناوخۆیی و بارگرانی تێچوونی خوێندنیان هەیە و نارەزایەتییەکی زۆر پێشی خواردۆتەوە، بەڵام بەهۆی سەرکوتێکی پۆلیسی و سیخوڕیانەی سیستەتێکی توندەوە، دژی هەرجۆرە نارەزایەتییەک، کە لە نموونەی دادگایی و زیندانی کردنی ڕۆژنامەنوسان و چالاکوانانی دەڤەرکەدا بینیومانە، لە ئێستادا ئەم نارەزایەتییانەی خوێندکارانی ئەم دەڤەرە ڕێگە لە خۆدەرخستن و تەقیوونەوەکەی گیراوە بەڕووی دەسەڵاتدارانی (زۆنی زەرد) و حکومەتی هەرێمدا. هەوڵ و کۆششی سەرکوتگەرانەی هێزە چەکدارەکانی (یەکێتی)، ئاکامی سیاسەتێکی نەخشەمەندی سەرانی ئەم حزبەیە تا ئەم ڕێگەیەوە لە (زۆنی سەوز)یشدا وەک (زۆنی زەرد) بە زەبری سەرکوتی پۆلیسیانە بەر بگرن بە نارەزایەتییەکان و خواستە ڕەواکانی جەماوەر. بەم شێوەیە هەردوو حزبی فەرمانڕەوا مانەوەی خۆیان تەنها لە هلهوری و سەرکوتی جەماوەر و بێ ماڤکردنیدا دەبینێنەوە، پاش ئەوەی کە بێکاری و بریسیەتی و پەراوێزیان بەسەردا سە پاندووە.

حکومەتی هەرێم لە ساڵی (٢٠١٤)دا، دەستی کردووە بە بڕینی دەرمانەی خوێندکاران و کەمەرئدنەوەی خزمەتگوزارییەکانی بەشە ناوخوییەکان، هاوڕای زۆر بڕیاری تر بۆ کەمکردنەوەی بڕی موچە و بڕینی دەرمانەی کرێکاران و کارمەندانی کەرتی گشتی و وەستاندنی پلە بەرزکردنەوەیان، بە بیانووی قەیرانی دارایی و کەمی دەرامەت بەهۆی بڕینی بەشە بودجە لە لایەن حکومەتی ناوەندییەوە، لە ئێستادا ئەو بیانووە لە ئارادا نییە و بگرە بەهۆی بەرزبوونەوەی نرخی ئەوت و گومڕگی سەرسنوورەکان و داسەپاندنی باج و خەراجێکی زۆر بەسەر هاوڵاتیانی هەرێمەکەدا، داهاتەکانی حکومەتی هەرێم چەندین بەرامبەر زیادی کردووە.

پێنەدانی دەرمانە بە خوێندکاران، پێشکەش نەکردنی خزمەتگوزاری شیاو لە بەشە ناوخوییەکان، گرانکردنی باری ژیانی خانەوادەکان بە بردنەسەری تێچووی خوێندن، لە کاتێکدایە کە خوێندکاران دوای تەواوکردنی خوێندنیان و نامادەبوونیان لە بازاری کاردا، نە هەڵی کار ڕەخسێندراوە بۆیان و نە هیچ ئاسۆیەکیش لە ئارادایە بۆ دامەزراندنیان، جا چ لە کەرتی گشتی بێت وە یا لە کەرتی تایبەت، بۆیە دوای تەواوکردنی خوێندن و بەدەستهێنانی بڕوانامە، زوربەی هەرە زۆریان پەیوەست دەبێ بە ئۆردووی بێ ئەمزاری کرێکارانی بێکارەوە لە کوردستان.

● سیاسەتی ئابووری نەخشەمەندانە و ئاگاهانەی حکومەتی هەرێم

ئەم بارودۆخە داسەپاوە، بە پێچەوانەی بیروڕای زاڵ و بۆچوونی فکری - سیاسی بیرەمەندانی نیولیبراڵی پڕۆ-ڕۆژاویی و حزبە قەومی و نیسلامییەکان، وەنەبێ بەرهەمی نەشیاوی، نەشارەزایی، لێ نەهاتوویی و بێ پلانی بەڕێرسان و سەرانی حزبە فەرمانڕەواکان نیێت، بەڵکو بەرهەمی ڕێباز (نەهج) و سیاسەتێکی ئابووری ئاگاهانە و پلان بۆدارێژراوی سەرتاسەریە لە عێراقدا کە حکومەتی ناوەندی بەناوی (پەڕەی سپی - الورقة البیضاء) و حکومەتی هەرێمیش بەناوی (چاکسازی لە ئابووری هەرێمی کوردستان)دا گرتوویانەتەبەر، ئەویش بە پشتیوانی نیمپریالیزمی ئەمریکی و وڵاتانی تری نیمپریالیستی ڕۆژاوا و دامەزراوە بانکی و دراوی (مالی)یە نێودەوڵەتییەکانیان، هەروەک لە هەوڵێر لە (٣٠-٥-٢٠١٦)دا لە کۆنفراسی هاوبەشی (حکومەتی هەرێم) و (بانکی نێودەوڵەتی)دا، وەک ئامانجێکی ئاگاهانە، پلان و نەخشەی بۆ دارێژراوە و حکومەتی هەرێم ئێبراوانە پیادەی دەکات.

● ئاکامەکانی نیولیبراڵیزم

ئەمە سیاسەتی نیولیبرالیزمی سەرمایەداری هاوچەرخە، کە بە هاندان و پشتیوانی دەوڵەتە نیمپریالیستەکان دەبرێتەڕێوە، و خۆی لە وەستاندنی دامەزراندن لە کەرتی گشتی دەوڵەتی و کەمکردنەوەی کرێکار و کارمەندەکانی ئەو کەرتە و ڕادەستکردنیدا دەبینێتەوە بۆ دەستی کەرتی تایبەت و کۆمپانیاکان کە هەریەکەشیان بەجۆرێک سەریان بەندە بە یەکێک لە حزبەکانی دەسەڵاتەوە. ئەم سیاسەتە ئابوورییە، لە ناوەرۆکدا تالانکردنی سامانی گشتی کۆمەڵگە و پەرەپێدانی گەندەڵی و شانخاڵی کردنی حکومەتی هەرێمە لە خزمەتگوزارییە بنەڕەتییەکانی وەک تەندروستی و خوێندن و کاربەا و ئاو و ئاوەڕۆ و پاکوخاوێنی شارەکان و داسەپاندنی بێکار و هەژاری و باج و خەراجێکی زۆر بەسەر هاوڵاتیاندا، کە ئاسۆ و نەجینداڵی ئابووری هەر سێ حزبی (پارتی، یەکێتی و گۆڕان)ی پێکهێنەری حکومەتی هەرێمە، و حزب و ڕەوتە قەومی و نیسلامییەکانی ئۆپۆزیسیۆنیش، لە چەشنی (نەوەی نوێ) و (یەکگرتووی نیسلامی) و (کۆمەڵی دادگەری) لەم ئاسۆ و نەجینداڵ ئابوورییەدا هاوبەشن.

● گرفتی ئەسڵی نەبوونی ئاگاهییە بەم سیاسەتە نیولیبرالیزمییە

خوێندکارانی کێ و کوێ، بەشێکن لە قوربانیانی ئەم ڕێبازە نیولیبرالیزمەیەی سەرمایەداری کە دەسەڵاتی بوردژوا ئاسیۆنالیستی کورد لە حکومەتی هەرێمدا، ئاگاهانە و نەخشەمەندانە پیادەی دەکات. لە بەرامبەریشدا بارودۆخەکە لە نارەزایەتی و هاتنەمەیدان و خۆپێشاندانی خوێندکاران و توێژە کۆمەڵایەتییەکانی تری سەر بە چینی کرێکاری کەم نییە، ئەوەی لە نێودا کەمبودە (نوقسانە) و ئامادە نییە (غائیبە) ئاگاهییە بەم ڕێبازە (نەهج) ئابوورییە نیولیبرالیزمەی حکومەتی هەرێم لەنێو خوێندکاران و جەماوەری زەحمەتکێشدا بەگشتی، وە لێرشەوە خۆ ڕێکخراوکردنە بۆ بەرنگاربوونەوە و پوچەڵکردنەوەی.

هاوکاتی ئەم نارەزایەتییانەی خوێندکاران، لەم ڕۆژانەشدا مامۆستایانی وانەبێژیش، لە زۆرێک لە شار و شارۆچکەکاندا، بە مانگرتن و خۆپێشاندان هاتوونەتە مەیدان بۆ نارەزایەتی دەربڕین دژ بە گرێبەستی کاتی و دانەمەزراندنی دەبڕین دژ بە بێبەشی لە دەرمانەکان، بەشێکی بەرچاویشیان زیاتر لە (١٠) ساڵە بە گرێبەستی کاتی وانەبێژن. ئەمە جگە لە مانگرتن و نارەزایەتی لێرەو لەوێی بەردەوامی کرێکارانی ژێنگەپارێز و خانەنشینان و مامۆستایان دژ بە دواکەوتنی چەند مانگێکی موچەکانیان. لەمەڕۆی هەرێمی کوردستانی عێراقدا، هیچ توێژ و بەشێکی چینی کرێکار و زەحمەتکێش نەماوە کە فشاری ئەم سیاسەتە نیولیبرالیزمیەی حکومەتی هەرێم لەسەریا نەشکابێتەوە و ژیان و گوزەرانی ناهەموار نەکردبێت.

● ڕێکخراوبوونی پێشەیی و یەکگرتووی لە فیدراسۆنێکی سەراسەریدا

بەو ئەندازەیەی ئاگاهی بە جەوهەری سیاسەتی ئابووری نیولیبرالیزمی حکومەتی هەرێم پەرە دەستێنێت لەناو ڕیزەکانی خوێندکاران و مامۆستایانی وانەبێژ و کرێکارانی ژێنگەپارێز و ژنانی زەحمەتکێش و لاوانی کێ و کوێی خانەوادە کرێکارییەکان و ئەوەاوی توێژ و بەشە (فیئە) کۆمەڵایەتییەکانی تر، وە خۆیان ڕێکخراو دەکەن بەو ئاگاهییەوە کە ڕشتە و پێشەکانی خۆیاندا و سەرکەوتوو دەبن لە هێناندەی یەکێتییەک یا فیدراسۆنێکی سەراسەری لە ڕێکخراوە سەربەخۆکانی خۆیان، وە هەر توێژە و بەشێکیش دێتەمەیدان بۆ پشتیوانی لە خواست و نارەزایەتی توێژ و بەشەکانی تری هاوچینەکەی خۆی، و وەک بزووتنەوەیەکی گشتی و سەراسەری چینایەتی خۆی دەردەخات، بەڵێ بە هەمان ئەندازە ئیرادەی ئەو جەماوەرە ڕێکخراوە بەرجەستە دەبێتەوە لە بەرامبەر ئیرادەی سەرکوتگەرانەی بوردژوازی ڕێکخراو لە حکومەتی هەرێمدا، و توانایان دەبێت ئەک هەر پاشەکشە بەسەریدا بسەپێنن و ناچاری بکەن خواستە دەستبەجێکانیان بسەڵمێنێت، بەڵکو هەنگاویش هەڵبێنێنەوە بۆ ڕزگاری یەکجاری لەم دەسەڵاتە و لە بنەما ئابوورییە سەرمایەدارییە نیولیبرالیزمەکەشی.

● وەدەرنانی خۆشباوەڕی و بەرزبوونەوە بۆ ئاست بزووتنەوەیەکی ئاسۆدار

هێناندەدەرەوەی نارەزایەتییە پچڕپچڕ و کاتی و وەرزییەکانی خوێندکاران، مامۆستایان، کرێکارانی ژێنگەپارێز و خانەنشینان و ... لە پێناو ماف و خواستە ڕەواکانیاندا، لە هەرجۆرە خوشباوەرییەک بە چاکسازیی کلک و گۆئ بڕاوی حکومەتی هەرێم و وادە و بەتێنی پوچی حزبەکانی دەسەڵات، هەروەها بەرزکردنەوەی ئاستی ئەو نارەزایەتییانە بۆ ئاست بزووتنەوەیەکی شکڵگرتووی سەرتاسەری لە هەرێمی کوردستاندا، لەمڕۆدا و بەر لە هەر شتێک، گرینی خواردووە بە جێگیرکردن و پەرەدارکردن و باڵادەستکردنی ئاسۆیەکی سۆشیالیستیانەی شۆڕشگێڕەوە دژ بە سەرمایەداری و قۆرمە سەردەمییەکەی لە نیولیبرالیزمی ئابووری کە دەسەڵاتدارانی بوردژوا ئاسیونالیستی کورد زۆر لێبرانە خەریکی داسەپاندنیێن بەسەر ژیان و چارەنوسی جەماوەری زەحمەتکێشی ئەم هەرێمەی کوردستانی عێراقدا، لەوانەش داسەپاندنی بەسەر لاوانی کێ و کوێی خوێندکاری زانکۆ و پەیمانگاکاندا.

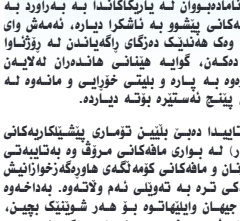

عەبدوڵڵا ساڵح

کامە جامی کام جیهانە؟! بە بۆنەی (جامی جیهانی، فیفا قەتەر ٢٠٢٢)

پێش ئەوەی بچینە ناوەڕۆکی بابەتەکە، با چاوێک بەم یاریەدا بخشێنین کە ئاوی تۆپی پێیە و کەمێک باسی نهێنی خۆشەویستی ملیۆنەها کەس بکەین بۆ ئەم یاریە کەمن خۆم پەکیکم لەوان.

تۆپی پێ هونەرە، هاوشێوەی هونەرەکانی تر، هونەرێکی باڵایە، هەوڵێکی بەکۆمەڵە لە پێناو گەیشتن بە یەک ئامانج، ئەویش سەرکەوتن و بردنەوەیە، تەنانەت، ئەگەر ڕێگەمان پێبدرێت، دەکرێ بڵێین شێوازێکە لە ململانێ، ئەم هەوڵە بەکۆمەڵە، تێکەڵ بە پلانی دروست و سەرکەوتووانەی ڕاهێنەر و ئەدای هونەری یاریزان، و یەکگرتوو و هاوناهەنگی یاریزانەکان هەموو پێکەوە دەکرێ وەک سمفۆنیایەک و ئینابکرێ و تابلۆیەک لە هونەری جوان بخرێتە پێش چاوی عاشقان و هەواداران و شوێنکەوتوانی ئەم یاریە.

تۆپی پێ، لە پێشەنگی زۆربەی یاریە وەرزشییەکاندایە کە هەستێکی دەرونی و نیسانی دروست دەکا، بەتایبەت کاتێک تیمە میللییەکان یاری دەکەن، هەستی سەر بەوڵاتێک بوون، ئەگەرچی ئەو هەستە لەکۆتاییدا ناوێکە و دەرئێتە ئاو ئاشی دەسەڵاتدارانەوە، بەڵام ئەستەمیشە بەرگری لێبکرێ، چونکە، لانیکەم بۆ چرکەساتێکیش بێ، ئەم یەکگرتنە خەم و ئازار بیردەباتەوە و تەماشاکەر دلخۆشدەکا بەتایبەت لە کاتی بردنەوەدا. ئەمە حاڵەتێکی مادی بەرچەستە نییە، بەڵکو دۆخێکی دەروونی و سۆزداری مرۆڤە، منداڵ و گەنج و ژن و پیاو و خەڵکانی بەتەمەنیش دەگرێتەوە.

ئەوەی دوێنێ (٢٩ - ١١ - ٢٠٢٢) کۆتایی یاریەکەی (ئەمریکا) و (ئێران)ی بینیین کە بەئەنجامی (یەک و سفر) بە سودی تیمی ئەمریکا تەواو بوو، چۆن یاریزانە ئەمریکیەکە (ئەنتۆنی ڕۆبسن) باوەشی کرد بەیاریزانە ئێرانییەکەدا (ڕامین ڕەزاییان) کاتێک ئەو بەگۆڵ دەگریا چونکە تیمەکەی دۆڕابوو، وەسەری خستە سەر شانی خۆی و دڵنەوازی کردەوە، وە هەردووک یەکتریان کردە باوەش، گۆشەیەک لەم هەڵوێستە نیسانییەی بۆ دەردەکەوێ کە سیاسەت ناتوانێ سنووری بۆ دانێ.

بەڵام وەک چۆن سیستمی سەرمایەداری کونجێک ئەماوە لە ژیاندا سەرنیبێدا نەکا و ئەیشێوێنێ ئاواش هاتۆتە ناو ئەم وەرزشەوە و دەستی نگریسی گەیاندوەتێ، تەنانەت لە چێژ و خۆشییەشی زۆرکەمکردۆتەوە ... ئەوەتا ملیاردێرە زەبەللاحەکانی جیهان فرکان فرکانیانە بۆکڕینی یانە بەناوبانگەکانی ئەوروپا، ئەویش لە پێناو قازانج و کەلەکەکردنی سەرمایەکانیان لەسەر حیسابی زەوق و نارەزووی هاندەر و تەماشاکەر، ئەوانە نەک یانەکە، بگرە یاریزانەکانیش دەکڕن بەشێوازێک کە تەنانەت خەو و خۆراک و جلوبەرگ و ژیانی کۆمەڵایەتیشیان دەکەوێتە ژێر کۆنترۆڵی ئەو سەرمایەدارانەوە، کە دەکرێ وەک جۆرێک لە سیستمی کۆیلایەتی سەیر بکرێ، ڕاستە لەبەرامبەردا یاریزانەکان مووچەی زەبەللاحیان پێندەدرێ، بەڵام لە خۆشترین ساتەکانی تەمەنیاندا بێبەشدەکرێن لە جێژی ژیان، هەرهەمان ئەو یاریزانانە کاتێک تەمەنیان دەچێتە سەر، چارەیان گران دەبێ و بەجۆرێک لە جۆرەکان دەردەکرێن بەبێ گوێدانە هیچ بەهایەکی مرۆیی.

لایەنێکی تاریکی کەی ئەو دەستێوەردانە، بازاری گرووە کە ئەویش بەجۆرێک گیرفانی شوێنکەوتوان بەتاڵدەکا، هاوڕێم گرووە یانەوەرزشییانەی کردوە لە جۆرێک لە قومارخانە، ئەمە جگە لە بازاری بەناوبانگی دەڵاڵەکان بۆ کڕین و فرۆشتنی یاریزانەکان، یاخود گەندەڵی ئەناو بەشێک لە ناوبژیوانانەد، بەتایبەتی هەڵبژاردنی و یانەکانی وڵاتانی کەناداو، بۆیە لەزوربەی پاڵەوانەتیەکانیاندایەنا دەبەنە بەر ناوبژیوانی ئەوروپی.

ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی (٢٠ی ١١ ی ٢٠٢٢)، (جامی جیهانی فیفا لە قەتەر) دەستپێیکرد، دوای ئەوەی فیفا (فیدراسیۆنی نێودەوڵەتی یەکێتی تۆپی پێ) لە کۆتایی ساڵی (٢٠١٠) ماڤی ڕێکخستنی ئەو پاڵەوانەتیەی ئا بەو وڵاتە. ئەم بەخشینە لە پرۆسەیەکی پڕاوپڕ لە گەندەڵیی و بەرتیلدانداا ئەنجامدرا و تا ئەمڕۆش گومانی لەسەرە! هەر ئەم پرۆسەی گەندەڵیە کارگەری لەسەر سەرۆکی فیفای ئەو کاتە (جۆزێف سێپ بلاتەر) و سەرۆکی (یەکێتی تۆپی پێی ئەوروپا)ی ئەو کاتە (میشێل پلاتینی) دانا و هەردوکیان بەتۆمەتی گەندەڵی درانە دادگا و ئاچارکران دەستبەرداری پۆستەکانیان بن. ئەم ماڤی میواندارکردنەی قەتەر بۆ پاڵەوانێتیەکە مشتومڕێکی زۆری بەدواداوات کە تانەمڕۆش بەردەوامە. پەردەیەک لەم شانۆگەری مشتومڕە لەو دوروبوویەدایەکە وڵاتانی ڕۆژئاوا بەرامبەر قەتەر نمایشی دەکەن، وەک چۆن لە بواری ماڤی مرۆڤدا ڕەخنەی لێدەگرن، بەڵام لە بەرامبەر سیاسەتەکانی تریدا بێدەنگی هەڵدەبژێرن. قەتەر پێشتیوانیەکی بەهێزی مادی و مەعنەوی ڕێکخراو و هێزە نیسلامیە توندڕەوە چەنگبەخوێنەکانی وەک تالیبان و داعش بوو لە ئەمڕۆشی لەگەڵ بێ، جگە لەوە خەزێنەی وڵاتەکەی بۆ دیکتاتۆرێکی خوێنڕێژی وەک ئەردۆگان کردۆتەوە تا فاشیزمە ئەتەوەیەکەی لە ناوچەکە باڵادەست بکا و بە بەرچاوی ئەمریکا و هاوپەیمانانیەوە ئەم ڕۆڵە بە ئاشکرا دەگێڕێ.

لەم مۆندیالەدا، قەتەر درکی بەوە کرد کە جبە و عەمامەی نیسلامی ناتوانی بەر بەو شاڵاو و ئەوەهموو ڕەخنەئبگرێ کە ڕۆژانە ڕوبەڕوی دەبنەوە، هەر بۆیە نیستا خۆی خزاندۆتە ناو (چەقتە) و (عەگاڵی) ئەئەوییەوە تا خەڵکێکی "ساوێلکە" بەوە فریودا کە گوایە قەتەر بۆیە دۆژمنایەتی دەکرێ چونکە وڵاتێکی عەرەبییە!

لە نێو هەوەئکانی (قەتەر) بۆ لادانی سەرنج لەو ڕەخنانەکە ئاراستەی دەکرێت، کرینی هەندێک یاریزان و کەسایەتی بەناوبانگی تۆپی پێ یە (وەک پیپ گواردیۆلا و دیڤید بێکهام و کاکای بەرازیلی) و هەندێکیتر، ئەمەش وا دەکات وێنەکەی ئێلتر دەرکەوێ ئەک ڕوناکتر، چونکە ئەمە لە گەمەیەکی پۆخڵی پارە و خەڵاتبەخشینەوە زیاتر شتێکی تر نییە.

دروستکردنی ئەم دامەزراوە وەرزشییە زەبەلاحانەی قەتەر لەسەر حیسابی ژیانی هەزاران کرێکاری بیانی بوو کە وەک کۆیلە هامەئیان لەگەڵ دەکرا و چەندێن ڕێکخراوی مافی مرۆڤیش ڕاپۆرتی وردیان لەسەر ئەو بارودۆخە سەختانەی کە ئەو کرێکارانە تێیدا دەژیان بڵاوکردۆتەوە، ئەم پێشێلکاریانەی مافی کرێکارانی بیانی، پەئەیەکی خوێناویە کە مۆندیاڵ و (قەتەر) دەگرێتەوە، بەگوێرەی ئەو نامارانەی ڕۆژنامەی (گاردیان)ی (بەریتانیا) بڵاویکردۆتەوە بەهەزاران کرێکاری (هیندی و بەنگلادیشی و نیپاڵی و سریلانکی و پاکستانی)ی هەر لە سەرەتای دروستکردنی ئەم دامەزراوە وەرزشییانەوە تا ئەمڕۆ گیانیان لەدەست داوە، ئەویش لە ئەنجامی سەختی کار و زۆری سەعاتی کار بەتایبەت لە هاویندا کە پلەکانی گەرما لەسەروو بەنجا پلەوەن هەروەها ئەبوونی هیچ جۆرە خزمەتگوزارییەک لە شوێنی حەوانەوەیاندا، جگە لە پێنەدانی مووچە تەنانەت کار گەیشتە ئەوەی کە لە لایەن هەندێک "ڕێکخراوی خێرخوازیەوە" خۆراکیان پێبدرێت! ئەوان دامەزراوەی وەرزشی و کۆشکە لوکسەکانیان لەسەر حیسابی ژیانی ملیۆنان کرێکار دروست دەکەن.

نیوردا پرسیاری داهاتوو ئەوەیە: ئایا ئەوانەی لەم یاریگایانەدا دادەنیشن بۆ تەماشای یاریەکان ئەم تراژیدیایە دەبینن؟ ئەوشمان بیر نەچێ کە دیاردەی کەمی ئامادەبوون لە یاریگاکاندا بە هاوارد بە مۆندیالەکانی پێشوو بە ئاشکرا دیارە، ئەمەش وای کردوە، وەک هەندێک دەرزای ڕاگەیاندن لە ڕۆژئاوا باسی دەکەن، گوایە هێنانی هاندەران لەلایەن قەتەرەوە بە پارە و بلیتی خۆرایی و مانەوە لە ئوتێلی پێنج ئەستێرە بۆتە دیاردە.

لە کۆتاییدا دەبێ بڵێین تۆماری پێشێلکاریەکانی (قەتەر) لە بواری ماڤەکانی مرۆڤ وە بەتایبەتی لە نارەزایەتی و پرسیتی و کوشتوکوشتار و شەڕ، بەڕاستی ئەم جیهانە و بونەوەرەکانی شایستەی ئەم بەربەرییەتە نین.

٣٠ — ١١ - ٢٠٢٢

بانیژەی ئەدەب و کلتوور

نامادەکردنی/ عەبدولا سێڵمان (مەشخەڵ) و جەمال کۆشش

مارکسیزم و تیۆری ئەدەبی

نووسینی : ئەسروڵلا مامبرۆڵ

١٢ی ئیسانی ٢٠١٦

وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە :

عەبدولا سێڵمان(مەشخەڵ)

مارکسیزم فەلسەفەی ماتریالیستە کە تێکۆشا جیهان لەسەر بنەمای جیهانی کۆنکریتی و سروشتی دەورووبەرمان و ئەو کۆمەڵگەیەی تێیدا دەژین؛ لێکدەداتەوە. دژایەتی فەلسەفەی ئایدیالیستە کە جیهانێک ڕۆحیی لە شوێنێکی تر چەمکساز دەکات کە کاریگەری لەسەر جیهانی مادەی هەیە و کۆنترۆڵی دەکات. بە جۆرێک هەوڵیدا بیرکردنەوەی خەڵک بخاتە ناو گێرێکی پێچەواتەوە چونکە جیهاوازییەکی بنەڕەتی هەبوو لەگەڵ ئەو فەلسەفانەی کە پێش خۆی هاتبوون. خودی کارل مارکس لە سەر ئەم سروشتە شۆڕشگێرانەی مارکسیزم سەرنجی داوە و دەڵێت : (فەیلەسوفەکان تەنیا بە شێوازی جۆراوجۆر دونیایان لێکداوەتەوە؛ گرنگ ئەوەیە کە بیگۆڕێن). ڕاستە لە کاتێکدا فەلسەفەکانی تر هەوڵیان دەدا لە جیهان تێبگەن، مارکسیزمیش هەوڵی گۆڕینی دەدا.

مارکسیزمی کلاسیک: بنەما بنەڕەتییەکان

بە بڕوای مارکسیزم کۆمەڵگە لە ڕێگەی مەلایلێی نێوان هێزە دژبەیەکەکانەوە بەرەوپێش دەچێت. هەر ئەم مەلایلێیەی نێوان چینە دژبەرەکانە کە لە نەخێزەماڵ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی بەدوای خۆیدا دەهێنێت و مێژووش لە ڕێگەی ئەم ئەباتە چینایەتییەوە بەرەوپێش دەچێت. ئەباتی چینایەتی بەدرێژایی مێژوو لە چەوساندەوەی چینێک لەلایەن چینێکی ترەوە سەرچاوە دەگرێت. لە سەردەمی فیۆدالیدا گەرێ لە نێوان فیودانەکان و جوتیارانەدا بووە و لە سەردەمی پێشەسازیدا مەلایلێ لە نێوان چینی سەرمایەداری (بورژۆازی) و چینی کرێکاری پێشەسازی (پرۆلیتاریا) بووە. چینەکان بەرژەوەندی گشتیان هەیە. لە سیستەمی سەرمایەداریدا پرۆلیتاریا هەمیشە لە مەلایلێنایە لەگەڵ چینی سەرمایەداری. ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە، بە بڕوای مارکس، دواجار دەبێتە هۆی گۆڕینی سیستەم بە سۆشیالیزم.

چەمکێکی گرنگی دیکە کە مارکس بەکاری هێنا، دیالێکتیک بوو کە لە سەردەتادا لەلایەن فیلەسوفی ئەڵمانی سەدەی هەژدە (هیگڵ)ەوە پەرەی پێندرا. هیگڵ فیلەسوفێکی ئایدیالیست بوو کە ئەم دەستەواژەیەی بەکارهێنا بۆ ئاماژەدان بوو بە پرۆسەی سەرهەڵدانی بیروڕەی نوێ لە ڕێگەی ڕووبەڕووبوونەوەی بیروڕەکە دژ بەیەکەکان. ئەو پێیوابوو جیهان بە فیکر بڕیوە دەچێت و بوونی مادەی گوزارشت لە جەوهەرێکی ڕۆحی نامادەییە. بەڵام مارکس هەمان چەمکی بەکارهێنا بۆ لێکدانەوەی پێشکەوتنی جیهانی مادەی. بە ڕای مارکس هیگڵ جیهانی لنگەوقووچ کردەوە بە پێدانی پلە بە کرێکەر بەرێزکەکان لە کاتێکدا هەوڵی مارکس پێچەوانەکردنەوەی بوو. لەبەرئەوەی دیالێکتیکی مارکس بە ماتریالیزمی دیالێکتیک ناسراوە، مارکس دیوێت هەموو سیستەم فیکریەکان(ئایدیۆلۆژیەکان) بەرەهەمی بوونی ڕاستەقینەی کۆمەڵایەتی و ئابووریین. بۆ نموونە سیستەمی یاسایی ڕێنگادانەوەی بەرژەوەندی چینی بااڵادەستە لە قۆناغە مێژووییە تایبەتەکاندا ئەگەر دەکرەوتریکی ڕۆحی نیلهی. دیالێکتیکی مارکسیستی دەکرێ وەک زانستی یاسا گشتی و نەبەسترانەتەکانی گەشەسەندنی سروشت و کۆمەڵگە و بیرکردنەوە تێبگەین کە گەردوون کە کۆیەکی دائەبراو و بێبڕکردنەوە کە تێیدا شتەکان وابەستەی یەکترن، ئەگەر تێکەڵەیەک لە شتە دابراوەکان لە یەکتر. هەموو شتەکان لەناو خۆیاندا دژایەتی دیالێکتیکی ناوخێیی لە خۆدەگرن، کە هۆکاری سەرەکی جووڵە و گۆڕانکاری و گەشەسەندنن لە جیهاندا. ماتریالیزمی دیالێکتیکی نامارزێکی کاریگەر بوو لە دەستی مارکسیستەکان لە ئاشکراکردنی ئینێنیەکانی پشت پرۆسە کۆمەڵایەتییەکان و ڕەوتی گەشەسەندنی داهاتوویان.

بەکێک لە چەمکە بنەڕەتییەکانی تیۆرانینی مارکسیستی کلاسیک چەمکی ژێرخان و سەرخانە کە ئاماژێن بۆ پێوەندی نێوان ئامرازە مادییەکانی بەرهەمهێنان و جیهانی کلتووری هونەر و بیروڕەکان، کە لە بنەڕەتدا چەمکەلێکی ڕەمزیین و پێکهاتەی ستراکتوریان بەکارهێناوە بۆ ڕووکردنەوەی ئەم پێوەندییە. ژێرخان بەمانای پێوەندییە کۆمەڵایەتی- ئابووریەکان و شێوازی بەرهەمهێنانە و سەرخێنکی بەمانای هونەر، یاسا، سیاسەت، ئایین و لە سەروی هەمووانەوەو بەمانای ئایدۆلۆژیایە. بە شێوەیەکی بەڕەڕاوان ئاماژەیە بۆ ئەو بیروڕەکەی کە کلتوور بە بارودۆخی مێژوویی و پێوەندییەکانی بااڵادەستی و ژێردەستەیی کە لە کۆمەڵگەیەکی دیاریکراوا بەاون، بەڕوودەچێت. ئەخلاق، ئایین، هونەر و فەلسەفە وەک دەنگدانەوەی پرۆسەکانی ژیانی ڕاستەقینە سەیر دەکرێن. بە وتەی کارل مارکس خۆی (تارمایی ئاین خێون و لە میشکی مرۆڤەکاندا دروست دەبن). لە وە ڕاناگەیەوە هەموو بەرهەمە کلتوورییەکانی پێوەندی ڕاستەوخێیان بە ژێرخانی ئابووری لە کۆمەڵگەیەکی دیاریکراوا هەیە.

دوێسەی ڕۆمانەکانی مونک ڕاچ ئانانە وەرگێرە کە باس لە ژیانی دامەزراندنی ڕەوتی کۆمەڵگەیان(١) و کرێکارە ئاساییەکان دەکەن کە لە پێناو ماف و خۆبەڕەوەزانیێی خۆیان خەبات دەکەن. ڕاستە دەتوانرێت بگەڕێنرێتەوە بۆ ئەو مەلایلێی چینایەتییەی کە کۆمەڵگەی هینستانداا باو بووە. ئێم تی ڤاسودێڤان نایەر، ڕۆمانووسێکی هەر کۆمەڵگەیەک، خێرایی گەشەسەندنی تایبەت بەخۆی و پەرەسەندنی ناوخێیی خۆی هەیە، کە کورتناکرێتەوە بۆ تەنها دەربڕینێکی خەباتی چینایەتی یان دۆخی ناباووری ". بەڵام مارکسیستە کلاسیکییەکان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە لە دوا شیکردنەوەدا سەرخان بە شێوازی بەرهەمهێنانە دیاری دەکرێت. ڕەخنەگری مارکسیستی هەنگاری جۆرج لوکاش نوێنەرایەتی ئەم جۆرە ئۆرتۆدۆکسییە سیاسییەی دەکرد. لوکاش خەیاڵی ڕیالیستی سەدەی نۆزدەهەمی وەک مۆدێلێک دەبینی و پێی وابوو کە بەرهەمێکی ڕیالیستی دەبێت نەخشەی بنەڕەتی دژایەتییەکان لە سیستەمێکی کۆمەڵایەتیدا ئاشکرا بکات. دیبەیتەکەی لەگەڵ بێرتۆلت بریشت لەسەر کۆی پرسیارەکانی ڕیالیزم و گۆزارشتخوازی بە وردی باسی گرنگی فۆرم و چەمکی فۆرمی لە ڕەخنەی مارکسیستیدا کرد. دیبەیتەکە ڕادەستی فۆرماڵیستەکان کرا کە ئاراستەی نوێیان لە پەرەپێدانی ڕەخنەی مارکسیزمدا پێبەخشی.

پێشکەوتنی زیاتر لە نیستاتیکای مارکسیستیدا

ڕەخنەی مارکسیستی لە دەرەوەی هێڵی فەرمی لە وڵاتانی جۆراوجۆری ئەروپیادا گەشەی کرد. فۆرماڵیزمی ڕووسی لە ساڵانی ١٩٢٠دا شێوەی پێدابوو. بەهۆی ئەوەی لەگەڵ دیدگای تیۆری فەرمی حزبدا نەگونجا، لەلایەن حزبی شیوعییەوە هەڵوەشێنرایەوە. ئەندامانی دیاری ئەم گرووپە بریتی بوون لە فیکتۆر شکلۆفسکی، بۆریس تومامێشێفسکی و بۆریس ئایخینباوم، کە لە بەرهەمدا بیروڕەکانیان لە کتێبی ڕەخنەی فۆرماڵیستی ڕووسی لەمەیانی چوار وتاردا باڵاوکردەوە، کە لەلایەن لس تی ئیمۆن و ماریون جەی ڕیسەوە سەرپەرشتی کراوە.

هەرچەندە فۆرماڵیستەکان لە پەکێتیی سۆڤێیەتدا سەرکوت کران، بەڵام بە شێوەی جۆراوجۆر لە ئەمریکا و ئەمانیا و پراگ سەریان هەڵدایەوە. پەکێک لە ئەندامانی ئەم گرووپە، میخائیل باختینی لە پەکێتیی سۆڤێیەت مایەوە و درێژی بە پراکتیزەکردنی ڕەخنەیی خۆی دا. چەمکی دیالۆگیزمی ئەو قرمیی و جۆراوجۆری دووپات دەکردەوە. نارکۆمینێتیک بوو دژی هەژموونی کۆنترۆڵی ڕەهای ئووسەر. پێویستی ڕەچاوکردنی ئەوانی دیکە و ئەویتربوونی دووپاتکردەوە. بە جۆرێک نارکۆمینێتیک بوو دژ بە زیادبوونی پەکسان کردنی ژیانی کلتوورەی و سیاسی لە پەکێتیی سۆڤییەتدا.

زۆر کەمی دیکە کە سەر بە هەمان ڕەوانگە بوون، چوونە دەرەوە و لە دەرەوەی وڵات درێژیان بە کارەکانیاندا، کە سەرەتای فۆرمێکی نوێی ڕەخنەی مارکسیستی بوو. ڕۆمان جاکۆبسۆن لەگەڵ ڕینی ویلێک و چەند کەسێکی دیکەدا حەتڵەی زمانەوانی پراگیان دامەزراند. (٤) لە ئەمانیا قوتابخانەی نیستاتیکای مارکسیستی فرانکفورت لە ساڵی ١٩٢٣ وەک دامەزراوەیەکی توێژینەوەی سیاسی پەیوەست بە زاکۆی فرانکفورت دامەزراوە. (٢) وائتەر بنیامین، تیودۆر ئادۆرنۆ و هیربیرت مارکوزە هەندێک لە کەسایەتییە گرنگانە بوون کە پەیوەست بوون بەم قوتابخانەیەوە. هەوڵیاندا لەگەڵ ئەمانیدا فۆرماڵیزم لەگەڵ تیۆریەکانی مارکس و فرۆید تێکەڵ بکەن. بۆ پەکەمجار لیکۆڵینەوەیان لەسەر کلتوور و پەیوەندیی جەماوەری و ڕۆڵی ئەوان لەبەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و ژاڵبوون بەسەریدا ئەنجامدا. هەروەها قوتابخانەی فرانکفورت پەکێک لە پەکەمین مۆدێلەکانی لیکۆڵینەوەیەکی کلتوورەی ڕەخنەیی دروستکرد کە پرۆسەکانی بەرهەمهێنانی کلتوورەی و ئابووری سیاسی، سیاسەتی دەقە کلتوورییەکان و پێشاڕێزکردن و بەکارهێنانی شێوێنەوە کلتوورییەکانی بینەر، شیدەکاتەوە.

بیرمەندانی مارکسیستی وەک وائتەر بنیامین و بێرتۆلت بریشت هونەرییان وەک بەرهەمێکی کۆمەڵایەتی دەبینی. وتارەکەی وائتەر بنیامین، نووسەر وەک بەرهەمهێنەر (١٩٣٤) باس لەم پرسیارە دەکات، "پێگەی بەرهەمی ئەدەبی لە چوارچێوەی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەردەمی خۆیدا چییە؟" بنیامین هەوڵدەدات بڵێت بەرهەمهێنانی هونەری پشت بە هەندێک لە تەکنیکی بەرهەمهێنان دەبەستێت کە بەشێک لە هێزە بەرهەمهێنەرەکانی هونەر، وەک باڵاوکردنەوە و پێشکەشکردنی شانۆیی و هتد. هونەرەمندی شۆڕشگێر ئایە بە بێ ڕەخنەی هێزدکانی وجود بەرهەمهێنانی هونەری قبول بکات، بەڵکو پێویستە ئەو هێزانە پەرەی پێبدات و شۆڕشیان بۆ بەرپا بکات. هونەرەمندی شۆڕشگێر یارمەتیدەرە لە دروستکردنی ڕایەڵەی کۆمەڵایەتی نوێ لە نێوان هونەرەمند و بینەردا. لە پرۆسەیەدا نووسەر و خوێنەر و بینەر دەبنە هاوکاری یەکتر. شانۆی ئەزمووندگەریش کە بریشت پەرەی پێداوە، ودیبینانی چەمکێی بنیامینە.

بێرتۆلت بریشت، هاوڕێی نزیکی بنیامین، چەمکێی شانۆی مەلحەمی پەرەپێدا کە شانۆی ئارادیسیۆنی سروشتخوازی هەڵوەشاندەوە و جۆرێکی نوێی شانۆی بەرهەمهێنا کە پەیوەندییەکە کارایەکانی نێوان شانۆ و بینەر، دەق و بەرهەمهێنەر و بەرهەمهێنەر و ئەکتەر دەگۆڕێت. شانۆی بۆرژۆازی لەسەر بنەمای وەمهەکەرایی دامەزراوە. بینەر بەکارهێرێکی پاسیڤیستە. شانۆنامەکە هانیان نادات بۆ بیرکردنەوەی بنیاتنەرانە. بە بڕوای بریشت ئەمە لەسەر ئەو گرمانە دامەزراوە کە جیهان جێگیر و بەخشراو و ئەگۆڕە و ئەرکی هونەر دابینکردنی خۆشیەکی خۆشخەیاڵانەیە. بەشداری بەناوبانگی بریشت کارێکی ئامۆیوونە. ئەکتیکەکە بریتییە لە ئامۆرکردنی بینەران لە ئەمایشکە و ڕێگریکردن لە پەکسانبوونیان لە ڕووی سۆزارییەوە لەگەڵ شانۆنامەکەدا. ئەمزوونی زانراو لە ڕووناکییەکی ئەناسراودا دەخاتە ڕوو کە بینەر ناچار دەکات پرسیار لەو هەڵوێستانە بکات کە بە سروشتی و ئەگۆڕ دادەنرا. بریشت تەکنیکەکانی وەکو نیشاندانی وینە و فیلم لە پشتەوە، گۆرانی سەما و بریق و تێکدانی ئاکشن لەبەری سازانێکی جوان بەدەستەوە دەگرێت.

بیرمەندی مارکسیستی فەرەنسی، لوییس ئاڵتۆسەر زیاتر پەرەی بە ڕیبازی مارکسیستیدا لە ڕێگەی هینانەکایەی چەمکە جۆراوجۆرەکانی وەکو زیادە دیاریکردن، ئایدیۆلۆژیا و.. هتد. چەمکی زیادە دیاریکردن ئاماژەیە بۆ کاریگەرییەکی کە لە هۆکاری جۆراوجۆرەوە سەرهەڵددات لەبەر ئەو کە یەک هۆکارەوە. ئەم چەمکە؛ بنکۆلکردنێکی سادەی بیروڕای گشتی و گونجاندنی یەک بە یەکی نێوان ژێرخان و سەرخاندا دەخاتە ژێر پرسیارەوە. ئایدیۆلۆژیا زاراوەیەکی دیکەیە کە لەلایەن ئەلتوسیرەوە دەستکاری کراوە. بە بڕوای ئەلتوسەر ئایدیۆلۆژیا سیستەمی نوێنەرایەتییە کە بەخشراوە بە بوونێک و ڕۆڵێکی مێژوویی لە دڵی کۆمەڵگەیەکی دیاریکراوا. واقیعی کۆمەڵایەتی بە سروشتکردنی بیروباوەڕەکان و بە بەرەوپێشبردنی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی، کە کورتناکرێتەوە بۆ "بەڵام مارکسیستە کلاسیکییەکان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە لە دوا شیکردنەوەدا سەرخان بە شێوازی بەرهەمهێنانە دیاری دەکرێت. ڕەخنەگری مارکسیستی هەنگاری جۆرج لوکاش نوێنەرایەتی ئەم جۆرە ئۆرتۆدۆکسییە سیاسییەی دەکرد. لوکاش خەیاڵی ڕیالیستی سەدەی نۆزدەهەمی وەک مۆدێلێک دەبینی و پێی وابوو کە بەرهەمێکی ڕیالیستی دەبێت نەخشەی بنەڕەتی دژایەتییەکان لە سیستەمێکی کۆمەڵایەتیدا ئاشکرا بکات. دیبەیتەکەی لەگەڵ بێرتۆلت بریشت لەسەر کۆی پرسیارەکانی ڕیالیزم و گۆزارشتخوازی بە وردی باسی گرنگی فۆرم و چەمکی فۆرمی لە ڕەخنەی مارکسیستیدا کرد. دیبەیتەکە ڕادەستی فۆرماڵیستەکان کرا کە ئاراستەی نوێیان لە پەرەپێدانی ڕەخنەی مارکسیزمدا پێبەخشی.

پێشکەوتنی زیاتر لە نیستاتیکای مارکسیستیدا

ڕەخنەی مارکسیستی لە دەرەوەی هێڵی فەرمی لە وڵاتانی جۆراوجۆری ئەروپیادا گەشەی کرد. فۆرماڵیزمی ڕووسی لە ساڵانی ١٩٢٠دا شێوەی پێدابوو. بەهۆی ئەوەی لەگەڵ دیدگای تیۆری فەرمی حزبدا نەگونجا، لەلایەن حزبی شیوعییەوە هەڵوەشێنرایەوە. ئەندامانی دیاری ئەم گرووپە بریتی بوون لە فیکتۆر شکلۆفسکی، بۆریس تومامێشێفسکی و بۆریس ئایخینباوم، کە لە بەرهەمدا بیروڕەکانیان لە کتێبی ڕەخنەی فۆرماڵیستی ڕووسی لەمەیانی چوار وتاردا باڵاوکردەوە، کە لەلایەن لس تی ئیمۆن و ماریون جەی ڕیسەوە سەرپەرشتی کراوە.

هەرچەندە فۆرماڵیستەکان لە پەکێتیی سۆڤییەتدا سەرکوت کران، بەڵام بە شێوەی جۆراوجۆر لە ئەمریکا و ئەمانیا و پراگ سەریان هەڵدایەوە. پەکێک لە ئەندامانی ئەم گرووپە، میخائیل باختینی لە پەکێتیی سۆڤییەت مایەوە و درێژی بە پراکتیزەکردنی ڕەخنەیی خۆی دا. چەمکی دیالۆگیزمی ئەو قرمیی و جۆراوجۆری دووپات دەکردەوە. نارکۆمینێتیک بوو دژی هەژموونی کۆنترۆڵی ڕەهای ئووسەر. پێویستی ڕەچاوکردنی ئەوانی دیکە و ئەویتربوونی دووپاتکردەوە. بە جۆرێک نارکۆمینێتیک بوو دژ بە زیادبوونی پەکسان کردنی ژیانی کلتوورەی و سیاسی لە پەکێتیی سۆڤییەتدا.

زۆر کەمی دیکە کە سەر بە هەمان ڕەوانگە بوون، چوونە دەرەوە و لە دەرەوەی وڵات درێژیان بە کارەکانیاندا، کە سەرەتای فۆرمێکی نوێی ڕەخنەی مارکسیستی بوو. ڕۆمان جاکۆبسۆن لەگەڵ ڕینی ویلێک و چەند کەسێکی دیکەدا حەتڵەی زمانەوانی پراگیان دامەزراند. (٤) لە ئەمانیا قوتابخانەی نیستاتیکای مارکسیستی فرانکفورت لە ساڵی ١٩٢٣ وەک دامەزراوەیەکی توێژینەوەی سیاسی پەیوەست بە زاکۆی فرانکفورت دامەزراوە. (٢) وائتەر بنیامین، تیودۆر ئادۆرنۆ و هیربیرت مارکوزە هەندێک لە کەسایەتییە گرنگانە بوون کە پەیوەست بوون بەم قوتابخانەیەوە. هەوڵیاندا لەگەڵ ئەمانیدا فۆرماڵیزم لەگەڵ تیۆریەکانی مارکس و فرۆید تێکەڵ بکەن. بۆ پەکەمجار لیکۆڵینەوەیان لەسەر کلتوور و پەیوەندیی جەماوەری و ڕۆڵی ئەوان لەبەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و ژاڵبوون بەسەریدا ئەنجامدا. هەروەها قوتابخانەی فرانکفورت پەکێک لە پەکەمین مۆدێلەکانی لیکۆڵینەوەیەکی کلتوورەی ڕەخنەیی دروستکرد کە پرۆسەکانی بەرهەمهێنانی کلتوورەی و ئابووری سیاسی، سیاسەتی دەقە کلتوورییەکان و پێشاڕێزکردن و بەکارهێنانی شێوێنەوە کلتوورییەکانی بینەر، شیدەکاتەوە.

بیرمەندانی مارکسیستی وەک وائتەر بنیامین و بێرتۆلت بریشت هونەرییان وەک بەرهەمێکی کۆمەڵایەتی دەبینی. وتارەکەی وائتەر بنیامین، نووسەر وەک بەرهەمهێنەر (١٩٣٤) باس لەم پرسیارە دەکات، "پێگەی بەرهەمی ئەدەبی لە چوارچێوەی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەردەمی خۆیدا چییە؟" بنیامین هەوڵدەدات بڵێت بەرهەمهێنانی هونەری پشت بە هەندێک لە تەکنیکی بەرهەمهێنان دەبەستێت کە بەشێک لە هێزە بەرهەمهێنەرەکانی هونەر، وەک باڵاوکردنەوە و پێشکەشکردنی شانۆیی و هتد. هونەرەمندی شۆڕشگێر ئایە بە بێ ڕەخنەی هێزدکانی وجود بەرهەمهێنانی هونەری قبول بکات، بەڵکو پێویستە ئەو هێزانە پەرەی پێبدات و شۆڕشیان بۆ بەرپا بکات. هونەرەمندی شۆڕشگێر یارمەتیدەرە لە دروستکردنی ڕایەڵەی کۆمەڵایەتی نوێ لە نێوان هونەرەمند و بینەردا. لە پرۆسەیەدا نووسەر و خوێنەر و بینەر دەبنە هاوکاری یەکتر. شانۆی ئەزمووندگەریش کە بریشت پەرەی پێداوە، ودیبینانی چەمکێی بنیامینە.

بێرتۆلت بریشت، هاوڕێی نزیکی بنیامین، چەمکێی شانۆی مەلحەمی پەرەپێدا کە شانۆی ئارادیسیۆنی سروشتخوازی هەڵوەشاندەوە و جۆرێکی نوێی شانۆی بەرهەمهێنا کە پەیوەندییە کارایەکانی نێوان شانۆ و بینەر، دەق و بەرهەمهێنەر و بەرهەمهێنەر و ئەکتەر دەگۆڕێت. شانۆی بۆرژۆازی لەسەر بنەمای وەمهەکەرایی دامەزراوە. بینەر بەکارهێرێکی پاسیڤیستە. شانۆنامەکە هانیان نادات بۆ بیرکردنەوەی بنیاتنەرانە. بە بڕوای بریشت ئەمە لەسەر ئەو گرمانە دامەزراوە کە جیهان جێگیر و بەخشراو و ئەگۆڕە و ئەرکی هونەر دابینکردنی خۆشیەکی خۆشخەیاڵانەیە. بەشداری بەناوبانگی بریشت کارێکی ئامۆیوونە. ئەکتیکەکە بریتییە لە ئامۆرکردنی بینەران لە ئەمایشکە و ڕێگریکردن لە پەکسانبوونیان لە ڕووی سۆزارییەوە لەگەڵ شانۆنامەکەدا. ئەمزوونی زانراو لە ڕووناکییەکی ئەناسراودا دەخاتە ڕوو کە بینەر ناچار دەکات پرسیار لەو هەڵوێستانە بکات کە بە سروشتی و ئەگۆڕ دادەنرا. بریشت تەکنیکەکانی وەکو نیشاندانی وینە و فیلم لە پشتەوە، گۆرانی سەما و بریق و تێکدانی ئاکشن لەبەری سازانێکی جوان بەدەستەوە دەگرێت.

بیرمەندی مارکسیستی فەرەنسی، لوییس ئاڵتۆسەر زیاتر پەرەی بە ڕیبازی مارکسیستیدا لە ڕێگەی هینانەکایەی چەمکە جۆراوجۆرەکانی وەکو زیادە دیاریکردن، ئایدیۆلۆژیا و.. هتد. چەمکی زیادە دیاریکردن ئاماژەیە بۆ کاریگەرییەکی کە لە هۆکاری جۆراوجۆرەوە سەرهەڵددات لەبەر ئەو کە یەک هۆکارەوە. ئەم چەمکە؛ بنکۆلکردنێکی سادەی بیروڕای گشتی و گونجاندنی یەک بە یەکی نێوان ژێرخان و سەرخاندا دەخاتە ژێر پرسیارەوە. ئایدیۆلۆژیا زاراوەیەکی دیکەیە کە لەلایەن ئەلتوسیرەوە دەستکاری کراوە. بە بڕوای ئەلتوسەر ئایدیۆلۆژیا سیستەمی نوێنەرایەتییە کە بەخشراوە بە بوونێک و ڕۆڵێکی مێژوویی لە دڵی کۆمەڵگەیەکی دیاریکراوا. واقیعی کۆمەڵایەتی بە سروشتکردنی بیروباوەڕەکان و بە بەرەوپێشبردنی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی، کە کورتناکرێتەوە بۆ تەنها دەربڕینێکی خەباتی چینایەتی یان دۆخی ناباووری ". بەڵام مارکسیستە کلاسیکییەکان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە لە دوا شیکردنەوەدا سەرخان بە شێوازی بەرهەمهێنانە دیاری دەکرێت. ڕەخنەگری مارکسیستی هەنگاری جۆرج لوکاش نوێنەرایەتی ئەم جۆرە ئۆرتۆدۆکسییە سیاسییەی دەکرد. لوکاش خەیاڵی ڕیالیستی سەدەی نۆزدەهەمی وەک مۆدێلێک دەبینی و پێی وابوو کە بەرهەمێکی ڕیالیستی دەبێت نەخشەی بنەڕەتی دژایەتییەکان لە سیستەمێکی کۆمەڵایەتیدا ئاشکرا بکات. دیبەیتەکەی لەگەڵ بێرتۆلت بریشت لەسەر کۆی پرسیارەکانی ڕیالیزم و گۆزارشتخوازی بە وردی باسی گرنگی فۆرم و چەمکی فۆرمی لە ڕەخنەی مارکسیستیدا کرد. دیبەیتەکە ڕادەستی فۆرماڵیستەکان کرا کە ئاراستەی نوێیان لە پەرەپێدانی ڕەخنەی مارکسیزمدا پێبەخشی.

بەهاکان کە پشتیوانی لێندەکەن، تەمەمۆزاوی دەکات. کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕێگەی یاسا و کتێبی قوتابخانە و ڕێوردسم و ئۆرەمەکانی ئایینیەوە ئایدۆلۆژیا بڵاودەکاتەوە بەجۆرێک کە خەڵک تەنانەت بەبێ ئاگاداری خۆیشیان وەک ئەو دیبخنووە. ئایدۆلۆژیا لەلایەن دەوڵەتەوە لە ڕێگەی دوو ئامێرەوە دامەزراوە، ئامێری دەوڵەتی سەرکوتکەر؛ کە دادگاکانی یاسا، زیندان، پۆلیس، سوپا و هتد لەخۆدەگرێت و ئامێری دەوڵەتی ئایدیۆلۆژیش کە قوتابخانەکان، میدیاکان، کلێسەکان، خێزان، هونەر و هتد لەخۆدەگرێت. ئەلتوسەر بونیادەڕایی هێنایە ناو مارکسیزمەوە. لە ڕوانگەی ئەلتوسیرەوە کۆمەڵگە کۆی پێکهاتەیەکە کە تاراوەیەک لە ئاستە سەربەخۆکان پێکهاتووە وەک یاسایی، سیاسی و کلتوورەی کە شێوازی پێکەوە بەستانیان تەنیا لەلایەن ئابوورییەوە دیاری دەکرێت.

دامەزرێنەری پارتی کۆمۆنیستی ئیتالیا، ئەنتۆنیۆ گرامشی سیاسەتمەدار، تیۆریستێکی سیاسی، زمانزان و فەیلەسوف بوو. گرامشی لە نێو بیرمەندانی مارکسیستیدا بە بیرمەندێکی ڕەسەن ناسراوە، چەمەکەکانی وەک هەژموون و ژێردەستەیی ئاساندووە. هەژموون بریتییە لە ژاڵبوون بەسەر توێژە تایبەتەکانی کۆمەڵگەدا لەلایەن چینە ژمێرەکانەوە. زۆربەی کات لە ڕێگەی ڕەزامەندییەوە کاردەکات نەک بە هۆی هێزەوە. سەرکردایەتی ئەخلاقی و فیکری چینی باڵادەستە لە کۆمەڵگەیەکی دیاریکراوا. زاراوەی ژێردەستە لە سەدەتادا لەلایەن گرامشی وەک وەسفێکی بەکۆمەڵ بۆ چەندین گرووپی جیاواز و چەوساوە کە هۆشیاری چینایەتییان نییە، بەکاردەهێنرا. بەڵام نیستا بۆ نوێنەرایەتکردنی هەموو چینە پەراوێزخراوەکانی کۆمەڵگە وەک بێزاراوەکان، ژنان، کەمینەکان و هتد بەکاردەهێنرێت.

کەسایەتییەکی کاریگەر لە نێو بزووتنەوەی چەپی نوێدا ڕیموند ویلیامز بوو. نووسینەکانی لەسەر سیاسەت، ڕۆشنبیری، ماسمیدیا ئەدەب، بەشداریەکی بەرچاوی لە ڕەخنەی مارکسیستی لە بوارەکانی ڕۆشنبیری و هونەردا. ویلیامز حەزی لە پەیوەندی نێوان زمان و ئەدەب و کۆمەڵگە بوو. ئەو مێتۆدی ڕەخنەیی داهێنراو، ماتریالیزمی کلتوورەی گەچار تایبەتمەندی هەیە، سیاقی مێژوویی، مێتۆدی تیۆری، سیاسی - پابەندبوون و شیکاری دەق. ماتریالیزمی کلتوورەی دیدگای جیاوازمان پێدەبەخشێت لەسەر بنەمای ئەوەی کە چی هەڵدەبژێرین بۆ خوەفکرین یان ئاشکراکردنی لە خوێندنەوەی ڕابردووا.

ماتریالیزمی کلتوورەی؛ پێناییە کلتوور پێشکەوتنێکی کۆمەڵایەتی پێکبهێنەرە کە چالاکانە شێوازی ژیانی جیاواز دادەمێنێت. بە هەمان شێوە دروستکردنی مانا وەک چالاکییەکی مادەی پراکتیکی سەیر دەکرێت کە ئاتوانرێت بخرێتە ناستێکی لاوەکی. چەمکێکی گرنگی دیکە لە بەرکردەوەی ئەو کە کاتی ژیان و کاردانەوەمان بەرامبەر بە جیهانی مادەی دەورووبەرمان هەڵدەزرێن و دروست دەبن و هەمیشە لەژێر هەرشەی گۆزارکاریدان. ویلیامز لە ڕێگەی لیکۆڵینەوەکانییەوە لەسەر کلتوور بەشداریەکی زۆری لە پەرەپێدانی نیستاتیکای مارکسیستیا کردووە. گرنگترین بەرهەمەکانی بریتین لە وڵات و شار کە ساڵی (١٩٧٣) کە تیێدا چەند جاێک تایبەت بە ئەدەب گۆڕدراون بە بابەتەکانی مێژووی کۆمەڵگەیتیدا. ویلیامز زۆر بەچڕی مارکسیزم و ئەدەبی لەساڵی (١٩٧٧) نووسی کە بە شێوەیەکی سەرەکی بۆ پسپۆڕانە، بەڵام هەروەها ڕینازێک بۆ خۆی بۆ لیکۆڵینەوە کلتوورییەکان ساز دەکات کە ئەمە لێندەنیت ماتریالیزمی کلتوورەی.

فریدریک جەیمسۆن، ڕۆشنبیرێکی مارکسیستی ئەمریکی، سەرنجێی لەسەر تیۆری ڕەخنەیی بوو و کارێگەری کینیس بیرک، جۆرج لوکاش، لیزنست بلۆخ، تیودۆر ئادۆرنۆ ، قوتابخانەی فرانکفورت، لوییس ئاڵتۆسەر و سارتەی لەسەر بووە. ئەو ڕەخنەی کلتوورەی وەک تایبەتمەندییەکی دانەبڕاو لە تیۆری مارکسیزمدا دەبینێت. ئەم هەڵوێستە نوێنەرایەتی پچڕانیک دەکرد لەگەڵ مارکسیزمی ئەرسەدۆکس کە ڕوانگەیەکی تەسکی بۆ ماتریالیزمی مێژوویی هەبوو. لە هەندێک ڕووەوە جەیمسۆن لەگەڵ ڕەخنەگرانی کلتوورەی مارکسیستی دیکەی وەک تیری ئیگلتۆن خەمی نەبوو بە کە پەیوەندی مارکسیزم لە ڕیزگرتن لە ڕەوتە فەلسەفی و ئەدەبییەکانی نیستادا بخاتەڕوو. جەیمسۆن لە ساڵی ١٩٦٩ لەگەڵ ژمارەیەک لە خوێندنگەرە دەرچووەکانی لە زانکۆی کالیفۆرنیا، گرووپی ئەدەبی مارکسیستی دامەزراندووە. (٦) بەرهەمە سەرەکییەکانی بریتین لە مارکسیزم و فۆرم: تیۆرییە دیالێکتیکییەکانی سەدەی بیستەمی ئەدەب (١٩٧١) و مانی زیندان مانی زمان باسێکی ڕەخنەییە لە بونیادگەری و فۆرماڵیزمی ڕووسی (١٩٧٢). مێژوو هاتە سەر ئەوەی کە تا دێت ڕۆئێکی سەرەکی لە لیکدانەوەی جەیمسۆندا بۆ هەردوو خوێندنەوە (بەکارهێنان) و نووسین (بەرهەمهێنان)ی دەقە ئەدەبییەکان بگێرێت. جەیمسۆن پابەندبوونی تەواوی خۆی بە فەلسەفەی هیگێل- مارکسیستی بە باڵاوکردنەوەی کتێبی ناناگایی سیاسی: گێرانەوە وەک کردەوەیەکی کۆمەڵایەتی هیمادار (١٩٨١) دیاری کرد، کە دروشمی سەرەتایی "هەمیشە مێژووکردن"ە.

جگە لە جەیمسۆن، ڕەخنەگرانی مارکسیستی هاوچەرخ وەک تیری ئیگلتۆن، پرۆفیسۆری ئەدەبی ئینگلیزی لە زانکۆی لانکەستەر لە ئینگلتەرا و لایبچاز لەحەمد، بیرمەند و شرۆڤەکاری سیاسی ئاس

مانگ و ئەستێرە لە گەنم

شیعری خانمە شاعیرەی لوبنانی : سوزان علیوان(*)

وەرگێڕانی لە ئەڵمانییەوە : ئارام داود

لەبەرئەوەی خۆشدەوێت:
هەموو شەوێک لەتاریکیا
بەیتاوسی بەبەیێو سەردەکەوێ
بۆ ئەوەی بمێنێاوی یەسی ئاسمان یەس ئەکات.
هەروەها باز دەدانە سەر مانگ
مانگ وەک ئاو وایە لەبەردەستیا
ئـەوەی دەی بەشـتێوەو بەسـر کیشـوەو بچـووک
ونمسـتێرەکانی تـر
بەیێ ئەوەی دەنگە گەمێک خەسار بکات.
بەیەک چۆن ئەتوانە بەیەکسانی
وەک چۆن ئەتوانا بەیەنجەکان
خۆشەویستیان لەگەڵ دەنگە گەنمەکان هەمبێت
کێکی گەرم دابەش دەکات
بەسەر هێنانی بێئارەمی شەقام و کۆڵان
یان لاوە بێئومێدەکان
ئەوانەی کۆتایان دەچنە تێو جێگا
بەیێ ئەوەی ئەمێک خۆتاکیان هەمبێت:

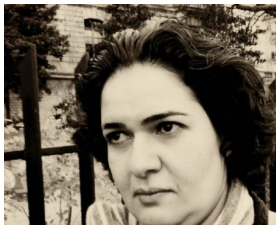

دابەشی دەکات بەسەر سەگ و پشیلەی سەرگەردان
ئەوە تەنها لەبەر ئەوەی ئەو خۆشی دەوێت
چونکە کە بەکێک هرۆقی خۆشە وبیت
ئەوانی تری هەموو خۆشە دەوێت.

(*) خانمە شاعیر، سۆزان علیوان لەساڵی ١٩٧٤ لە باوکێکی لوبنانی و دایکێکی عیراقی لە بەیروت لە دایکبووە. لە زانکۆی ئەمەریکی لە لوبنان ، کۆلیجی بەشی ڕاگەیاندن و ڕۆژنامەوانی تەواو دەکات لە ساڵی ١٩٩٧ لە بەر شەڕی ئیوخۆ لوبنان چیدەهێنێت و دەچێتە قاهیرە. تەواوی ژیانی منداڵی وجوانی لەبەر ڕەوشی ئارامی لوبنان و ناوچەکە لە ئیوان بەیروت و قاهیرە و ئەندەلوس و پاریس بەسەر دەبات. ئیستا لە بەیروت دەژیت. تائێستا نزیکەی ١٦ کۆمەڵە شعری بە چاپ گەیاندووە نوسینی لە بوارەکانی چیرۆک و ڕۆژنامەوانی ڕەخنە و بابەتی تری جۆراوجۆر بڵاوکردۆتەوە. هەروەها لە بواری هونەری هێنکاری و شێوەکاریش بەرهەمی نمایش کردووە. ناوەڕۆکی بابەتی نوسینی و شیعرەکانی زۆر نیئنسانیانە و عاشق بە ئینسانە . لە تێبڕوانینی بۆ مەسائیلی پەیوەندی و خۆشەویستی مرۆڤەکان بەیەکەوە و بە گەردوونەوە هەمیشە بە هۆشیارییەکی پڕ لە ڕامان و بەسۆزێکی خۆشەویستی بەرهەمەکانی بڵاودەکاتەوە .

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ شاعیرێک هێمن وەک شیعر

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ شاعیرێکی تابلێی هێمن و لەسەرخۆ، خەریکی دنیای شیعر و نووسینە. لەم سەفەرەی دواییم بۆ کوردستان بینیم و لەو بەکتریبینیندا بیرۆکەی ئەم کورتە دیدارەم بۆ ڕۆژنامەی ڕەوت لەگەڵدا باس کرد و ئەویش زۆری پێخۆش بوو. فەرموون ئەمە کورتە دیدارەکەیە.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : مامۆستا سەرەڕۆ گیان، سەرەتا سوپاس بۆ بەسەندکردنی ئەم دیدارە بۆ ڕۆژنامەی ڕەوت، شیعر لای تۆ چییە و چی دەگەیەنێت؟

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ : ـ شیعر کۆدی سەرەکی هەموو هەستەوەرییەکانە کە تام و چێژێکی تایبەت بە دونیایینی ئیمە دەدات، لە سەردەمی پەیامەکانی شرۆیاکەوە کە کۆنترین تێکستە؛ جگە لە عورف و لەحکامەکان هەندێک سروودتی کەهەنووتی لەخۆگرتووە کە لە شێوەی شیعر دارێژراون؛ بەو واتایەی لەو سەردەمەوە تا ئەمڕۆ شیعر بەردەوامی هەیە، ئەمەش بەڵگەی تەواوە لەسەر ئەمەی ئەو کایە ئەدەبییەی کە وەک پێداویستییەکی هەستی و دەروونی کاری لەسەردەکرێت و لەگەڵ گۆڕانکارییەکاندا ئەویش گۆڕانکاری بەسەردێت، ئینجا کۆمەڵێکە نییە شیعری تیا نەبێت، مرۆڤێک نابینیتەوە لانی کەم دوو دێرە شیعر سەراسیمەی نەکردبێ. نووسینی شیعریش بەشێکی دانەبڕاوە لە جیهانی خەون و ئەوەی لە واستیدا پێی ناگەیەن لە شیعردا دەستەبەر دەکرێت، چونکە شیعر بەر لە هەر پرۆسەیەک چەسپاندنی خودە، با بڵێین نازادبوونە تا ئاستی دابران لە مێژەل.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : تۆ وەک شاعیرێک،چۆن دۆخی شیعری کوردەی هەڵدەسەنگێنیت؟

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ : هەر شیعرێک لەم سەردەمە لە توانایدا هەیێت هەستی شاعیر بە جوانترین شێوە بگەیەنێتە خوێنەرو بیێتە مایەی ورووژاندنی خەمەکانی؛ شیعرێکی سەرکەوتووە، ئیمە لە سەردەمێکی جەنجاڵ بە گرفت و کێشەوە دەژین، بۆیە لەسەرمانە ئاڵان پێ ئاسا بیر بکەینەوە؛ بۆدێنر ئاسا بنووسین؛ لۆرکا ئاسا لە پێناوی شیعردا بمرین، سەردەمەکە پڕە لە شیعری جوان و سەرڕێژە بە ڕەخنە لە هەموو لەئگییەکانی سەردەمەکە، کەچی لە بەرامبەرئیشدا شیعری و دەبینین زۆر خودی، زۆر سادەو بێ بەهە، جگە لە ڕیزکردنی وشە هیچ مەرجێکی هونەری شیعری تیدا نییە، هاوار دەکات نووسەرەکەی هیچ ئەزموونێکی ئەدەبی لە نزیک و دوور نییە، بۆیە هەڵسەنگاندنی شیعری کوردی لەم سەردەمە کارێکی قورسەو چەندین خوێندنەوەی چڕوپڕی دەوێت.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : تۆ جگە لە شیعر، کاری نووسین و ڕۆژنامەوانیش دەکەی و منداڵانیشت بنیەش ئەکردوە. ئایا کاری ڕۆژنامەوانی و نووسین بۆ منداڵ کار ناکاتە سەر پرۆسەی نووسینی شیعر لای تۆ؟

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ : بە ئەکو بە پێچەوانەوە، من کاری نووسینم لە هەموو کایەکاندا پێ جوانترە ئەوەی لە تاکە تەوەرێکدا بخوێنمەوە، چونکە ئەو کارانە دەبنە فیدیاکێکی خورست بۆ بەکتری و داواجر هەموویان دەچنە ستارگەی بەڕفراوانی شیعرەوە، نووسینی پەروەردەیی و گرفتی منداڵان، ڕاناڵی تابلۆ جیهانییەکان، خوێندنەوە بۆ ڕۆمان و فیلم مرۆیی باڵاکان، خوێندنەوەوو گوێگرتن لە شیعر؛ چ لە نووسراوی سەر کاغەز چ لە ماڵپەڕەکانەوە..

ئەمانە هەموو کایەی مرۆیین و دواجار زەمینەیەکی باشن بۆ دۆزینەوەی هەزینی شیعری زیندوو، بۆیە کاردانەوەیان بە ئەرێنی شکاوەتەوە وەک لە ئەرێنی، بەوەش هەست بە دانسقەیی و ئەتەواوکاری یەکتر دەکەم.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : خوێنەران چۆن پێشوازی لە بەرهەمەکانت دەکەن، ئەی ڕەخنەی ئەدەبی ئاوری لە نووسین و شیعرەکانت داوەتەوە؟

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ : ئەوەی ئاسوودەی کردووم خوێنەرانمە، هەندێکیان لە دوورە وڵاتەوە هۆنراوەییەکم وەردەگێڕنە سەر زمانێکی تر، کاک خالید کاوێس و عەلی عومەری هاورێیم هەرە شیرینم زۆر بە بایەخەوە خوێندنەوەی ڕەخنە ئامێزیان بۆ چەند هۆنراوەییەکم کردووە، چەندین شیعرم وەرگێڕدراوەتە سەر زمانەکانی فارسی و عەرەبی و تورکی و ئینگلیزی.. تەنانەت دوو هۆنراوەم لە عەرەبییەوە کراوە بە ئەمازیغی. جگە لەوەی لە چەندین کۆڕی هاوبەشدا میوانەکانمان کە زۆربەیانم بیشتر هەر ئەبینیوە؛ بە ڕاشکاوانە وتوویانە مامۆستا ئێمە هاتووین گوێبیستی تۆ ببین، من سوپاسیان دەکەم کە لە ڕێی کاردەکامەوە پەرۆژێی ئەوەن شیعریان بۆ بخوێنمەوەو خۆشم دەوێن، وەک چۆن خۆشیان دەوێم.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : زۆر سوپاس مامۆستا گیان ماندووەیان کردی، ئەگەر شتێکتان ماینێت باسی بکەن بۆ خوێنەرانی ڕەوت؟

عەبدولڕەحیم سەرەڕۆ : بۆ ئەوەی هەمیشە سوودمەند بین، لەسەرمانە هەموو ڕۆژانە و بڵاوکەرەوەیەک بەسەرەبکەینەوە، هیوادارم خوێنەران و نووسەران بڕووی زیاتر بە خوێندنەوەو نووسین بدەن و تا بۆیان بکرێ قەڵەمەکانیان.. چاپیان و هەموو توانایان بۆ خزمەتی ئەدەبیاتی ڕەوت تەرخان بکەن، چونکە ڕەوڕەوەی کولتوریمان بدەنە بە کاری ڕۆژنامەگەری پێشکەوتووەوە کە دواجار دەچێتە خزمەتی بیری ئەتەوەیی و شارستانییەوە، نێتر سوپاسی ئێو مو یەکە بە یەکەی ستافی بڵاوکراوەی ڕەوت دەکەم.

عوسمان دەرویش

نووسەر و شاعیری منداڵان

یەکێک لە نووسەرە دیارەکانی بواری ئەدەبی منداڵان . مامۆستا عوسمان دەرویشە. لەم سەفەرەی دواییم بۆ کوردستان و لە کتێبخانەی کاریز بۆ یەکەمجار چاوی بە بەڕێزیان کەوت. لەو یەکتربینیندا بیرۆکەی ئەم کورتە دیدارەم بۆ ڕۆژنامەی ڕەوت لەگەڵدا باس کرد و ئەویش زۆری پێخۆش بوو. فەرموون ئەمە کورتە دیدارەکەیە.

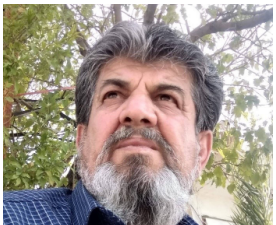

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : مامۆستا عوسمان گیان، سەرەتا سوپاس بۆ بەسەندکردنی ئەم دیدارە بۆ ڕۆژنامەی ڕەوت، تۆ بایەخێکی زۆر بە ئەدەبی منداڵان دەدەی، دەمەوێت بپرسم گرنگی ئەدەبی منداڵان لەچیدایە؟

عوسمان درویش : سەرەتا من سوپاست دەکەم و دەست خۆشیت لێندەکەم کە بانگێشتت کردم بۆ کۆرەکەت .توانیم لە ئزیکەوە گوێ بیستی وتە جوان و بەنرخەکانت بم ، سوپاست دەکەم بۆ ئەم دیدارەبۆ ڕۆژنامەی ڕەوت . بەڵێ من لە زۆرێ بوارەکانی ئەدەب کارم کردووەو دەنووسم ، بەڵام زۆرتر بایەخم بە ئەدەبی منداڵان داوە و هەر بە نووسەری منداڵانیش ئناسراوم. سەبارەت بە قسەکردن لەسەر گرنگی ئەدەبی منداڵان هەڵبێتە بە دیدارێکی لەم شێوە تەواو نابێت ، بەڵام من بەکورتی هەندێ لەسوودە گرنگەکانی باس دەکەم :

ـ ئەدەبی منداڵان زیاتر منداڵان شارەزا دەکەن لە گەلی وشە و زاراوەی جیا کە لە گفتوگۆی ڕۆژانەیاندا بەکاری ئاهێنن ، لە ڕێی خوێندنەوەی شیعر یان چیرۆکەوە ئاشنای دەبن ،کەواتە لە کۆتایدا لە فەرهەنگی وشە دەوڵەمەند دەبن .

-ئەدەبی منداڵان ڕەوشت و ئاکاری منداڵان دەگۆڕێت لە خراپەوە ئاراستەیان دەکات بەرەو کاری باش و هەڵسوکەوتی جوان.

ـ ئەدەبی منداڵان هۆیەکی گرنگە بۆ ڕۆشنبیرکردنی منداڵان.

ـ یەرەوردەیەکی گرنگ و کاریگەرە چونکە منداڵان ئاراستە دەکات یان هانیان دەدات بۆ بەخۆدا چوونەوە و باشتر کردنی ئاکارەکانیان لە ڕێی خوێندنەوەوە دەتوان بگەن بە حەز و خولیاکانیان .

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : ئەی تایبەتمەندیەکانی ئەدەبی منداڵان چین؟

عوسمان درویش : ـ دەربارەی تایبەتمەندی ئەدەبی منداڵان ... بێگومان ئەدەب بەگشتی و ئەدەبی منداڵان بە تایبەتی ، تایبەتمەندی خۆیان هەیە ، مەرج و تایبەتمەندی ئەدەبی منداڵان ئەوەیە .. دەبێت نووسەری ئەدەبی منداڵان زۆر بەوردی و بە ئاگاییەوە بایەتەکانی هەڵبژێرێ و بینووسێ ، چونکە ئەگەروا ئەکات لە بری سوود زیانێکی گەورە بە منداڵان دەگەیەنێت . دەبێ بە زمانێکی سادە و پاراو و بێ گری بنووسێت . وشەی ئاڵۆز و تانە وتەشەر لە نووسینەکاندا نەبن . دەبێ نووسەری ئەدەبی منداڵان بزانێ بۆ چی قۆناغێکی تەمەنی منداڵی دەنووسێت. دەبێ منداڵ ئاراستە بکات ، ئەک سەپاندن ، واتا هەرمانی پێنەکات ،بەڵکو ئاراستەی بکات بۆ ئەو کارەی دەیەوێ . دەبێ منداڵ ئاراستە بکرێ بۆ ڕوشتی بەرز و جوان.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : لەیەڵ بایەخدانت بە نووسینی چیرۆک و شیعری منداڵان، کورتەچیرۆک و ڕۆمانیش دەنووسیت. بۆ ڕۆمان؟

عوسمان درویش : ـ بەڵێ ئەوە حەزێکی خۆمە حەز دەکەم لە هەموو ژانرەکانی ئەدەبی منداڵاندا کار بکەم و لەڕێی نووسینەکانمەوە خزمەتێکی بچووک بە منداڵانی ئەتەوەکەم بکەم . یەکەم ڕۆمانم بەناوی . جانتاکەی ئارۆ وە نامادەی چاپە . بێگومان لە پاڵ شیعر و چیرۆک و مەتەڵ وشرۆڤە و ڕۆمان بۆ منداڵان ، بۆ گەورەسالانیش چیرۆک وشیعر و ڕۆمانم نوسیوەو بە بەچاپیانم گەیاندووە.

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : خوێنەران چۆن پێشوازی لە بەرهەمەکانت دەکەن، ئەی منداڵان چۆن بەرهەمەکانت دەخوێننەوە؟

عوسمان درویش : ئەوەی کە مایەی دڵخۆشی منە چگە لەوەی چەندین شیعرم کراوە بە گۆرانی و لە کەناڵە ئاسمانییەکاندا پەخش دەکرێن ، ئەمساڵ لە پرۆگرامی خوێندنیشی لە کتێبی کوردی پۆلی سێ شیعرێکم بەناوی پەرستارەوە جێگیر بووە ، ئەمانە و دەست خۆشی لێکردنم باش و تەندروست ، بۆ نموونە .. لە ڕێی چیرۆک و شیعرەوە منداڵان وا لێندەکرێت گیاندارانیان خۆش بوێت و نازاریان نەدەن ،ژینگەیان خۆش بوێت ، وڵاتیان خۆش بوێت ، ڕیز لە مامۆستا و کەم نەدەم و نایینا و دایک و باوک و دراوسێ بگرن. شەڕ و جنێو ناشیرین و قێزەون بێت لایان و ناشتی و تەبایی و ڕاستگۆیی کاری ئەوان بێت .

عەبدولا سلێمان(مەشخەڵ) : زۆر سوپاس مامۆستا گیان ماندووەیان کردی، ئەگەر شتێکتان ماینێت باسی بکەن بۆ خوێنەرانی ڕەوت؟

عوسمان درویش : لە کۆتایدا دەڵێم پێویستە حکومەت بە تایبەتی وەزارەتی ڕۆشنبیری ئاوریکی جیدی لە منداڵان و نووسەرانی منداڵان بداتەوە ، بەرهەمی منداڵانی نووسەران بەچاپ بگەیەنن و بەهەموومانەوە خزمەت بەو تونژە گرنگەی کۆمەڵ بدەین تا دواڕۆژێکی گەش پرشنگداریان بێت.

تروسکەکان

هەر جارەی تروسکەیەک لە تاریکایی دڵی مێژووەوە

ئامادەکردنی : بانیژەی ئەدەب و کلتوور

خوێندەرانی ئازیزی ڕۆژنامەی ڕەوت و لاپەڕەی بانیژەی ئەدەب و کلتوور : بانیژەی ئەدەب و کلتوور بەپەیڕەی متمانە بەخۆبوونەوە سەرباری کەمی جێگە و لاپەڕەکانی، کردنەوەی ئەم گۆشەیە (تروسکەکان) بەگرنگ دەزانێت تا خوێنەران و کارکێران و خەڵکی بەشەمینەتی کوردستان ئاگایان لە هەوڵ و تەقەللای ئووسەرانی سەر بە چینەکەی خۆیان بێ و داهێنانەکانیان ببینێن و بخوێننەوە. ئەو بابەتانەی لەم گۆشەیە بڵاو دەکرێنەوە تاکە پێوەر بۆ بڵاوکردنەوەیان، جگە لەلایەنی هونەری، چیهەنگیری چینایەتی ئووسەرە بۆ کرێکاران و خەباتی چینایەتی کرێکاران جا ئووسەرەکە لەهەر ئەتەوەیەک بێت و خەڵکی هەر گۆشەیەکی سەر ئەم هەسارەیە بێت. ئەگەرچی بانیژەی ئەدەب و کلتوور خۆی ئەم گۆشەیە ئامادە دەکات، بەڵام گۆشەیەکی کراویە و هەر خوێنەرێک دەتوانێت بەشداری تیا بکات و ئامادەی بکات.

کرێکارانی چینی سیلزییە

شیعری : هاینرش هاینە

وەرگێڕانی : مسویح شێخولئیسلامی(ڕێبوار)

چیدی ڕووت و ڕەجاڵ نابین
بوورژواکان!
بۆ ناوازی کلیستان
کەوای ساتان
تان و پۆ زێر و زیو و ئاوریشم
لەبەر ئەکەن
کێ ئەو کەوای چنی بۆتان؟
ئێمەی ڕووتی برسی بێ ئان!
ئێمەی کرێکاری کارگەی پارچەچنین
ئێوە ئاوا پۆشتە ئەکەین
کەچی خۆمان ڕووت و برسین!

*

خاوەن شکۆکان ! داراکان!
بۆ شکۆدارییوونی ئەشتان
کەوڵی ئاوریشمینی دەنب لەبەر ئەکەن
ڕازاوە بە دوگمە و قەیتان
کێ ئەو کەوەی چنی بۆتان؟
بۆ ئێوەی دەسەڵاتداری خاوەن شکۆ
ئێمە،
کرێکاری کارگای پەرچە چنین
ئێوە ئاوا پۆشتە ئەکەین!
کەچی خۆمان ڕووت و برسین!

*

بەڵام کاتێ دەسەڵاتی ئێمەش کە هات،
کاتێک شکۆتان دوایی هات.
کاتێک دەستی دەسەڵات و دەستووردارێتان
کۆتا بوو،
ئەوجار ئێمەی
کرێکاری کارگای پارچە کفنەکەتان
بەگیان، بەدڵ
بۆ ئەچنین؛
بۆ ئێوە و بۆ دونیای کۆنتان.

*

گوێگرن لە قرمزێی مارشی ڕاپەڕین
ئێمەی کرێکاری پارچە
چیدی ڕووت و ڕەجاڵ نابین
چیدی ڕووت و ڕەجاڵ نابین.

تیبینی : کریستین جۆهان هاینرش هاینەی شاعیری سیاسی – ڕادیکاڵی ئەڵمانی سیانزەی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٧٩٧ لە شاری دوسەلدۆرڤ لە ئەڵمانیا لە خێزانێکی جوولەکە لەدایک بووە. هاینە لە هەرەتی لاویدا لە تەمەنی حەڤدە ساڵیدا واتە ساڵی ١٨١٤ دەچێتە قوتابخانەی بازرگانی و لەوێ فێری زمانی ئینگلیزی دەبێت، کە لەو سەردەمە زمانی ئینگلیزی زمانی بازرگانی بووە. لە ئازاری ساڵی ١٨٢١ دەچێتە شاری بەرلین. لە بەرلین ئاسۆیەکی فراوانتر بەڕووی هاینرش هایندا دەکرێتەوە، چ لە ڕووی ژیاریی و چ لەڕووی زانست و مێژووی هونەر و ئەدەبە. ساڵی ١٨٢١ تێکەڵ بە کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی و زانستیی جوولەکەکان دەبێ و تیدەکۆشێ بۆ بەدەستهێنانی باڵانس لە نێوان بیروباوەڕی جوولەکە و ژیانی مۆدێرنە. ساڵی ١٨٢٤ دست دەکات بەنووسینی ڕۆمانی مێژوویی (هاخامەکانی باشارش) کە هەرگیز ئەیتوانی تەواوی بکات. ناوەڕۆکی شیعرەکانی هاینە لەو ساڵانە زیاتر ڕۆمانسیەت و داشۆرین (سەتایەر Satire – هجاء) بووە. هاینە لە ناوەراستی دەیەی بیستەکانی سەدەی نۆزدەهەم سەتایەر و ئایرۆنی و سەرکزم تێکەڵ بە شیعرەکانی دەکات. ساڵی ١٨٢٧ ئامیلیەکەیکی شیعری تر بڵاو دەکاتەوە. لە فەرەنسا هاینە لە نزیک ڕووداوەکانی ئۆرشی فەرەنسەوە دەژێت و لەوێ سەرنجی بەلای سۆشیالیزمی تۆباوی فەرەنسیدا دەچێت. لەگەڵ ئەوەشدا زیاتر دەناسرێت و ئینجا وەکو پەیامێنێری ڕۆژنامەکەی گۆتە دەکەوێتە کارکردن و لەم ڕێگەیەوە دەتوانێت بژێوی خۆی دابین بکات. ساڵی ١٨٤٠ شیعر لە ئەڵمانیا ڕاستەوخۆ ڕووەو سیاسەت وەرچەرخا. هاینەش شانبەشانی شاعیران فێردیناند فرێلیگارت و جۆرج هیروینگ، ڕووی لە شیعری سیاسی کرد. شێوازی نووسینی شیعری هاینرش هاینە، شێوازێکی سەتایرانە- داشۆرانەی گاڵتەئامێز- بوو دژ بە پاشاکانی پرووسیا و باڤاریا. بەڵام بەناوبانگترین شیعری سیاسی هاینە، شیعری کرێکارانی چینی سیلزییە کە گاریگەری لەم شیعرە و یاخیبوونی کرێکاران و خەڵک بوو بەهۆی ئەوەی پاشای پرووس ئاچار بێت دەستوور بۆ خەڵکی وڵاتەکەی بەڕووا ببینێ. شایانی باسە ئەم شیعرە بەناوبانگەی هاینە لە ڕۆژنامەی (بۆ پێشەوە)ی کارل مارکس بڵاو بۆوە. ئەمانگی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٨٤٣ هاینە و مارکس یەکتر دەبینن و دەبنە هاوڕێ. شوباتی ساڵی ١٨٥٦ هاینرش هاینە کۆچی دوایی دەکات و لە فەرەنسا لە گۆڕستانی مۆنمارت دەنێژرێت. هاینە زیاتر لە بیست و پێنج کتێبی هەمەجۆر لە شیعر و وتارو شانۆ و بایۆگرافی چاپ و بڵاو دەکاتەوە.

سەرچاوەکان :

١-دەنگ هەنبرە هەنبژاردیەک لە شیعرەکانی موسیح سیخولئیسلامی(ڕێبوار) ئینتشاراتی کانوونی یارمەتی بۆ کوردستان کۆڵن چاپی دووەم ١٩٨٨ لاپەڕە ٩٠-٩١.

https://en.wikipedia.org/wiki/Hein--٢rich_Heine

ڕاپ دەنگی هونەری شۆڕشگێڕ لە شۆڕشی "ژینا" دا

سلێمان قاسمیانی

١٦-١٢-٢٠٢٢

هونەر و ئەدەب زمانی هەست و نەستی خەڵکە و لە کۆمەڵگەی چینایەتی دا دیارە کە ئەم دووبەرەکییە چینایەتییە ئاسەواری خۆی لە نێوچواڵنی هونەر و ئەدەب دەدا. لەو سەردەمانەدا کە دەنگی شۆڕش نایەب، هونەر و ئەدەبی پێشڕەو خەریکی ئامادەکردنی زەمینەی گرکانە و هەوڵ دەدا وشیاری و ورەی خەباتگێڕانە بۆ گۆڕانکاری لە ناو چینی بندەست بباتە سەر. دیارە زمانی ئەو سەردەمە لە گەڵ زمانی سەردەمی شۆڕش جیاوازیی زۆرە.

خەڵکی ئێران بە گشتی و کرێکار و زەحمەتکێش بە تایبەتی زیاتر لە ٤٣ ساڵە لە ژێر باری گرانی و کوشتوبڕ و هەژاری دا گیان دەدەن و ژیانی مرۆڤانەیەیان لێ درێغ کراوە. ژنان بەگشتی و ژنانی کرێکار بە تایبەتی لە ژێر سایەی دەسەڵاتی نگریسی حکومەتی ئیسلامی دا زۆرترین زوڵمیان لێ چووە و زیاتریش خەساری گیانی و ڕۆحی و ماتیینان بینیوە. ئەم دەسەڵاتە پیسە، بە هەڕەهەنگی چەپەڵی پیاوسالاریی و ئایینیی ئیسلامی و شەریعە، ژیانی ژنانی کردووە بە جەهەننەمێکی ڕاستەقینە کە تەنانەت عەزابی ئاو گوڕیش لە بەرانبەریدا ئەرم دەکا. شۆڕشی ئەم جارە لە ئێران کە بە شۆڕشی ژینا ناوی ناودەبرێ، لە سەر دەریایەک لە ڕێ و تووەریس و بیزاری خەڵک و بە تایبەت ژنانەوە ڕاسەاوە.

ئەم شۆڕشە لە مەیدانی هونەر و ئەدەبەوە وەکوو بورکانێکی بە هێز تەقیییەوە و دەرگا و دیواری شارەکانی بە شیعر و شیعار داگیرکرد و شەقام ئیواوئیو لە شیعار و سرووت و گۆرانی پێشڕەو و شۆڕشگێڕانە. لە ماوەیەکی کورتدا بە دەیان سرووت لە پەیوەندی لەگەڵ شیعاری سەرەکی شۆڕش "ژن، ژیان، ئازادی" بە فارسی، کوردی و ئازەری باڵاوکراونەوە. دیوارەکان و پیلیۆردەکان بوونە مەیدانی بەربەرەکانیی خەڵک و دەسەڵات. هەموو شوێنک، دیوارەکان بە ڕەنگی سوور هاوار دەکەن "ئەم ساڵ ساڵی خوێنە- سەید عەلی سەرنگوونە"، ئێمە هەموومان ژینایین – وەرە دەرێ تا بزانین کێ دەبیناتەوە"، "ژن، ژیان، ئازادی، ئیدارەی شورایی" و بە ڕۆژێش ڤامرلەبەرانی حکومەت خەریکی ڕەشکردنەوەی شیعارەکانن. بەڵام ئەم هەوڵە ڕەنجێکی بەربایە چونکە شەو قەڵای کچان و کوڕانی شۆڕشگێڕە دووبارە شیعارەکانمان بە سەر دیوارەکانماندا هەڵدەقوتێنەوە و بە سەر پردەکانی سەرشەقامەکان و جادەکانماندا دەشکێنەوە.

گۆرانی ڕاپ وەکوو ژانرێکی هونەری دەنگی گەنجانی ئارازی و تووڕەیە لە دەسەڵات و ناعەدالەتیی لە هەموو دونیادا. لە ئیرانیشدا، دەنگی ڕەپ بەر لە دەسپێکردنی شۆڕشی ئەمجارە، زۆر بەرزبوو و پەکێک بوو لە ئامرازەکانی دەربڕینی ئارەزایەتی دژ بە سەرکوتکەری ئیسلامی و بێبەشی چینایەتی. لەگەڵ خرۆشانی ئەمجارەی شەقام، ڕەپ بێژکانیش کەوتنە خرۆشێکی بە تاو و ناشکراتر و بوونە دەنگی پێشڕەوی شەقام. تۆماج سالحی، سامان یاسین، بهراد عەلی کناری، کامیار بامداد، لەو دەنگانەن کە بە بێ ترس بوونە بەشێک لە شەقام. ئێستا ئەم چوار ڕاپ بێژە گیراون و هەروەشەی مەرگیان لە سەرە.

تۆماج سالحی لە ناو ڕاپ بێژکانی ئێران دا، وەک ئەستێرەیەکی گەشاوییە. ئەو هەر زۆر زوو بوویرانە دژی سەرکوت و بێبەشی و ئەڵاکەتی زۆرینەی کرێکار و زەحمەتکێش لە ئێران دا دەنگی بەرز کردەوە و بووە بە چەقلێ چاوی دەسەڵات. تۆماج گۆرانییێژی یەکسانیخواز و دژی سیستەمی کاپیتالیزم و چەوساندەوەی مرۆڤ بە دەس مرۆڤە.

لە گۆرانی "بەڵێ بەڵێ بەرێز" دا بە شێوەیەکی دڵنەزێن ئەم هەژاری و جیاوازی چینایەتییە دەخاتە بەرچاو کە هونەرمەندانی چینی دەسەڵاتدار یان لێی بێندەنگن یان تکۆلی لێدەکەن:

بەرێز! ژێرەوەتان بینی؟ سفرەی بەتاڵتان بینی / پەتی سێدارە، پەتی سێدارە، پەتی سێدارە / بە ئاناژییەوە دەتگرمە باوەشەوە / لە ناو چەرگی ئەم زیندانەدا، دڵمان دەبێتە گوڵەیەک / دووبارە یەکتر دەبینیەوە لەودیوی دیوار / هاوڕێم کلیلەی خوێن بخە ناو قفڵی ئازادی / لە باوەشت دەگرم بە شانازییەوە

حکومەتی ئیسلامی دەسەڵاتێکی کۆنەپەرستە و ژیانی خەڵک لە ژێر سێبەری خنکێنەری درۆ و جەهلی ئایینی دەکاتە جەهەننەم. مەلاکان شەوەروژ لە شاشەی تەلەویزیۆنەکانەوە ئەوەندە قسەی قۆر و گەمژانە دەکەن کە مرۆڤ سەری سوڕ دەمێنی و زۆرجار لە قاقای پێکەنین زیاتر هیچی بۆ نامێنێتەوە. خەڵک زۆرجار قسەی ئەم مەلایانە ڕاستەخۆ بۆ پێکەنین و گاڵتە پێکردن وەک خۆی بڵاو دەکەنەوە. هەڵبەت لەوبارە جیاوازییەکی ئەوتۆ بەینی مەلای سوننی و شیعە، فارس و کورد نییە. کامیار بامداد" بەکێکی ترە لە ڕاپ بێژە گیراوەکان. کامیار خەڵکی شاری ڕەشت لە باکووری ئێرانە. گۆرانییەکانی کامیار زیاتر تەنز و گاڵتە پێکردنە بە دەسەڵات و بەجۆرێک ڕەنگدانەوەی ئەو گاڵتەیە کە خەڵک بە مەلاکانی ئێرانی دەکەن. لە گۆرانی "ماسگا" دا کە بە مانای گاڵتەجارە، دەڵێ:

لە هەموو لایەکەوە خەریکن گاڵتەمان پێدەکەن / هەر کەس دەنگی دەربێت، لە سەر خاک درێژی دەکەن / قسەی وادەکەن کە دەبێ ڕاوەستی و پێیان پێبکەنی هاها / ئێمە لە ڕەشت بەم کەسانە دێنین ماسگا

سامان یاسین ڕاپ بێژی کوردی کرماشانی یەکێکی تر لەو ڕاپ بێژانەیەکە لە هەژاری و دەرد و مەینەتی چینی بن دەستی کۆمەڵگە دەدوێ. سامان لە بیندافکەی کۆماری ئیسلامی دا سزای مەرگی بۆ دەرچووە و هەرشەی لە سێدارەدانی زۆر جیددییە. دیارە دەسەڵاتی چەپەڵی سەرمایەدارییە و ئیسلامی لە ئێران، لە دەنگی نارەزایەتی خەڵکی هەژار و چەوساوە ئەوەندە دەترسێ کە بە کەمتر لە کێکردن و لە داڕاندنی ئەو دەنگانە ڕازی نەبێ. سامان لە گۆرانی "حاجی" بەجۆرە باس لە هەژاری دەکا:

وەناو گشت قەد عەلەم کردم، حەنجەرەم قەل و قەم کردن / خۆشی ئێم قەدەغەن کردن/ عەینێ حەیوان سەروتەم کردن/ نە! وە سکووت قانیع نییوم / وەموی ڕسم پارە نییوم / سەرتاپام زەخم عەمیقە، بەعزی زەخم گەل بەخییە نییون / دور تا دورم دیوار کشان / هەر کی ڕەسی، یەک جام شکان / من پشتم وە ڕەفیق گەرم بی، ئەویشە خنجەرت تا دەسە چقان / دوود زەخمیلە سینەم واکرد / کوودەک دەڕوێم دێ پاگرد / دێ ئەشکن چاوێ داکن پیرم، کرماشا جور سەرپل خراو کرد/ وەلی مە شەرهم ئەفرۆشم، عەین پیا وبان پام وەسام / خودای ئیمەش گەورەس حاجی، زەمین گردە عەین مەیدان ئیمام / هەر شو پیدار تا دەم سوێج، منی نامەردی بەئەدەم، وەلی خۆ مەجروح جەنگ نابەرابەرم / موبارزم وەلی حامی سوێج، بەعزی وەقتەیل دیدە سەرم بچم / وە ئیرتفاع پیەرم، وەلی قەبل حەق خۆم سەنم، ئەگە نەسەنم وە سەگ کەمترم

لە گۆرانی "ئەسید"دا سامان دەبێتە زمانی حاڵی هەزاران مرۆڤی هەژاری بێدەرەتانی ئەسیری مادە هۆشبەرەکان. ئەو مرۆڤانەی کە دەسەڵاتی ئیسلامی لە حەیوانیش خراپتر مامەڵەیان لەگەڵ دەکات:

مە وە ئەی گەوراییە ئەوینی حەواست ها کوو، ئەرێ مە حاڵم خوبە چێتگۆ نییە بچوو عەموو / وەلی کاش بمردیام موحکەم تر بیایدە لیم، مە ئەڕا مردن خوبم جەهەنمە زیندەگیم / ئەڵەکی شلووغی ئەکە، بیلە بچم ولکە داداش، ئەللە و ئەکبەر تو یە چێتش وە پێ بە ئاباش / پیادەم بکەن بچم شایدە خودا کرد مردم، بوەخشی وە ئەی شەوە ئیویش ئەسیر کردم / مە موعتامد داداش، مە ئەنگ بامەم، وەلم بکەن بچین تا گۆڕم گوم بکەم / مە هیچکە ئەیرم ساکن خراویلە شەهرم.

ئەفرەتی ٤٣ ساڵەی جەماوەری بەرینی خەڵک لە حکومەتی ئیسلامی ئەوەندە قووڵ و گەورەیە کە لە ڕۆژی خۆیدا دەبێتە هۆی کارەسات بۆ دەسەڵاتداران و لایەنگرانی. لە ئێران دا بزوتنەوەی دژایەتی لەگەڵ ئیمداد و لەداران بە گشتی لە چاو وڵاتانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، هەواکێشی تانکەکانتان / ئەوەش بۆ زیندان، لایەلایەی شەر، بۆ پێکەنینە قاچاغەکان / ئەرێ ئاکا پاسدار بی یان بەسیجی، دەتانخەینە ژێر ماشینەکانمانەوە / ئەوەش بۆ ئەو ئەرتەشەی کە لە گەڵ دەسەڵاتە/ ئەوەش بۆ سەرکوتکەرەکان، لە ڤامرلەبەرەوە تا قازی، لە ئیمامی جەماعەتەوە تا قورئان خوێنەکەی / بۆ ئەو ئەفرەتەی کە خستتە دڵی هەماوانەوە، بۆ گەیشتن بە ئەم ساتەکانی کوتایی / ژن، ژیان، ئازادی.

کتێبخانەی ئاشتی، ساباتێک لە وشە و جوانی

نووسینی : بانیژەی ئەدەب و کلتوور

ئاشتی شێرکۆ، پیاوە دەم بە خەندەکەی هەوێنر و خاوەنی کتێبخانەی ئاشتی، سێ دەیە زیاترە لە نێو ڕۆژنامە و کتێبدا ژیان دەگوزەرێنێت. سەرەتا وەک ڕۆژنامەفرۆش لە شێخە ئلا دەستی پێکرد و پاشان کردی بە کۆشکی ئاشتی و ئێستاش بۆتە ناوەندێکی فراوان و سەنگینی مەعریفی لە هەوێنر. کتێبخانەی ئاشتی شوێنێکە جگە لە ئەدیب و نووسەران، قوتابیان و لاوانیش بەردەوام سەردانی دەکەن و بەتایبەتیش کچان هەمیشە ئامادەییان هەیە لەو ناوەنددا. هەروەها لەهەمانکاتیشدا بۆتە شوێنی پێککەیشتن و بەکتر بینین. واتە بۆتە ئایکۆنێکی کۆمەڵایەتی و مەعریفیی گرنگ لە هەوێنر کە تێیدا جگە لە کۆڕ و سمینارەکان، جگە لە دەستەبەرکردنی ئەنتۆسفیرێکی کۆنجاو بۆ خوێندنەوە و گفتوگۆی ئەدەبی و فیکری ، جگە لە شوێنێک بۆ پشوودان و بیرکردنەوە، ناوەندێکیشە کە هەموو ئاو و نیشانە جیاوازەکان و بیروباوەڕە جوانەکان لەخۆ دەگرێت، خاڵێک کە کتێبخانەی ئاشتی لەوانی تر جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە سەرباری ئەو خاڵە گەشانە، ئاوە ناوە کتێبێش بۆ نووسەران چاپ دەکات و هەروەها یارمەتی نووسەرانێش دەدات

(لەڕووی مەعنەوییەوە ئەک لەڕووی ماددییەوە) بۆ لەچاپدانی کتێب.

کاک ئاشتی؛ کە خاوەنی کتێبخانەی ئاشتییە، لە سەرەتای دروستبوونی کتێبخانەکە بە کۆمەکی کاک عەبدوڵکەریمی برای هەمیشە بە دێنێکی گەورەوە لەپێشوازی بیرو بووچوونە چیاوازەکان بوونە. لەگەڵ خاڵێکی درەوشاوە لە مێژووی نوێی هەوێنر هەیێت، بوونی ناوەندە ڕۆشنبیری و ئەدەبییەکانە کە کتێبخانەی ئاشتی پێکێکە و تەنانەت پێشەنگی ناوەندەکانە لە هەوێنر.

گرێژنە

عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ) دینووسێت

ئیلتزام کردن لە ئەدەب؛ شوناسە!

بەوپێیەی کۆمەڵگە چینایەتییە و ململانێی کۆمەڵایەتی چینەکان، بەکرێکار و سەرمایەداریەوە، ململانێیەکی توند و پڕ کێشمەکێش لە ئاراداییە کە نووسەران بێ وێستی خۆیان لە جەرگەی ئەو کێشمەکێشەوە بەرهەمەکانیان دەنووسن و دەقەکانیان دادەهێنن. ئەوە ئەزانی یان خۆگێلکردنێکی ئەزادەبیدەرە کە دەتێن نووسەر دەبێت لەدەرەوەی کێشمەکێشەکانەوە خەریک و سەرقاڵی داهێنانی خۆی بێت. ئەدەب وەک بەشێک لە سەرخانی کۆمەڵگە ناتوانێت بێلایەن بێت و ئەبێتە بەشێک لەو کێشمەکێشە کۆمەڵایەتییەی کە مەحاڵە هیچ نووسەرێک بتوانێت خۆی لێ بپوزێرێت. ڕەخنەگران و نووسەرانی سەر بە چینی دەسەڵات، لافی ئازادیوون و بێلایەنی و نا ئیلتزامبوون و نا ئایدیۆلۆژی بوونی دەق و تەنانەت ناسیاسی بوونی نووسینێک لێددەدەن، بێنەوەی زەردیەیەک لەو ڕاستییە کەم ببێتەوە کە ئەوەی ئەوان دەیڵێن و دەیکەن جگە لە خزمەتکردن بە ئایدیۆلۆژی بۆرژوازی هیچی دی نییە. نووسەرانی بۆرژوازی وەلائی خۆیان بۆ چینی دەسەڵات لەم تەبلیغ و هاتوهاوارەوە دەبینێنەوە کە ئیلتزام نووسەر و خەیاڵی نووسەر لە قالب دەدات و ئازادی نووسەر بەرتەسک دەکاتەوە. لەکاتێکدا ڕێک بە پێچەوانەوە؛ نووسەری ڕیالیستی و پابەند بە بنەماکانی نیستانێکی زانستی و ڕەوتی گەشەی مێژوویی کۆمەڵگە، بێ دوودڵی و سڵەمینەوە، ئیلتزامبوونی خۆیان وەک شوناس لە جەرگەی ململانێی کۆمەڵایەتی و لایەنگیری چینێکی کۆمەڵایەتی شۆڕشگێر کە ئەرکی ئالۆگۆڕی شۆڕشگێرانەی لەسەر شانە، وەردەگرن. پابەندبوون بە تەرەفداری چینایەتی و هاتنەوە لەگەڵ ڕەوتی بەرەوپێشچوونی ئالۆگۆڕکانی کۆمەڵگە لەسەر دەستی ئەو چینە شۆڕشگێڕە، هەرچی سەرەکی ئیلتزامبوون و ئینجا شوناسی دەق و نووسەرە. نووسەری مولتەزیم هەمیشە ئیوانێیەو لە ئومێد و هیوا، پراوپڕە لە گەشبینی و لەرێگەی زمانەوە جەنگاوەریکە دژ بە ڕەشبینی و پرووپووچی بۆرژوازی و تەواوی ڕیباز و ڕەوتە کۆنەخوازەکانی کۆمەڵگەی سەرمایەداری. نووسەری مولتەزیم سڵ ناکاتەوە و بوێرانە لەنێو هەناوی ئەم کۆمەڵگە تاریکەوە دەق و نووسینە ناوێزانیووەکانی بە ئیلتزام و تەرەفداری چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان، دەکاتە چرا و تاریکاییی ئەم ژیان و کۆمەڵگەیەی پێ ڕووناک دەکاتەوە. نووسەری مولتەزیم سەر بە بەرەی ئەدەبی کرێکارانە و بەشوناسی مارکسیستبوونەوە لەپرۆسەی بەرهەم نووسین و دەق داهێنانەدا ڕاشکاوانە بێنەوەی بیروباوەڕی خۆی بشارێتەوە هەم ئیلتزامبوونەکەی و هەم شوناسە چینایەتییەکەی بۆ خوێنەر و بیسەری بەرهەمەکانی دیار و ناشکران. ئیلتزامکردن لە ئەدەب، ئیلتزامکردنە سەر ستراتیژییەتی خەباتی چینایەتی کرێکاران بۆ بەرپاکردنی شۆڕشی کۆمەڵایەتی و فەراهەمکردنی جیهان و ژیانێکی بێ ستەم و چەوساندەو و لێوەڕێژ لە یەکسانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی.

دوو شیعر

شیعری : بوورهانی مەلا

مەهێڵە پیر بم

ئەی ئەو کچەی
ڕوحت کردۆتە بەری وشە .
وەرە نێستا تەماشامکە
چۆن ئالاوم لە ئەندێشە .
وەرە ئەو چرچ و لۆچیانەم
لەسەر سیما بسڕەوە .
وەرە و وێنە کۆنەکانم
لە بازاڕی ئەم ژیانم بکڕەوە .
وا خەریکە ڕەنگی دێم
سەری ڕەشم ببانەوە .
وەرە پیری تۆ ببینێت
دڵنیام گەنجیم ئەداتەوە .

خەمت ئەبێ
ئەبم بە خوێرتاوی ژێن
هەتاوەکو تەمت ئەبێ .
لە ناو دڵما سەما بکە
سەرپشک بە و شەرمت ئەبێ .
قەت مەترسە لە تەنیایی
مانگ لەلاتە مەڵێ کوانێ
کاتێ قاوە ئەخوێتەوە
تۆ کوپەکەی منیش دانێ
خەیاڵ بکە لەسەر هەور
من ئەتبینم ئەوەتانی
غرووریک لەناو دڵتایە

هەر عەشقی من پێی ئەزانێ .
خەمت ئەبێ
با وەک مناڵ
بووکی نازت لە کوشت بێ .
هەتاوەکو من لەلات بم
با بادەی ئەوین نۆشت بێ

بۆ ساڵیادی کۆچی

ڕەوف حەسەن

شیعری : بەندی علی

کە ڕەخنەی لەباران دەگرت،
بۆ بەیەکسانی نابارێ بەسەر دەشتی
بەخت و بەشیی هەمووماناڵ؟
کە گازندەی ڕەوەکوللەی خێڵی دەکرد ،
کە بێ ئەوەی پاچێ بدەن لەخاکی دێم ،
بۆچی دەشتی گەنمی خەونمان قڕ دەکەن؟
کاتێ تفی دەکردە نێو ڕیش و سمێڵی ژنکوژێ
کاتێ دەیگوت ، چارەی شکاندنی کەڵبەی
قەپگرەکان لەنازادی ، تەنها مستە ؟
پاساریی چەنەباز و ترسنۆکەکانی سەرچڵی
قەفەزی تەسکی نیشتمان ،
بەگۆیی یەکدا دەیانچرپاند .. کۆمۆنیستە !

ستراني مارشی بێکاران

گوتنی: ئیزابێل فرای / وەرگێرانی لە ئەڵمانییەوە : پێشڕەو محەمەد

ئەم ستراتە یەکەمجار هونەرمەند و شاعیری یەدیش-ئەمسایی (لەدایکبووی کراکۆی پۆڵەندا)، مۆردیخای گیبیرتیگ (١٨٧٧-١٩٤٣) نووسیویەتی و گوتوویەتی. ساڵی ١٩٤٢ ئەڵمانە نازییەکان لە ئاوشڤیتز گولەبارانی دەکەن. گۆرانی مارشی بێکاران کە لە ١٩٣٨ گوتوویەتی و لەنێو فۆلکلۆری جوولەکە ئەورووپییەکان (یەدیشەکان کە زمانیان تێکەڵەیەکە لە ئەڵمانیی و عیبریی) دەرهێنراوە و وەک (بێلا چاو) ی ئەڵمانیی-یەدیشەکان ناسراوە و پاشان دەبێتە سرودی سەرجەمی بزووتنەوەی دژە-فاشیستیی. ئیزابێل فرای، کچە لاوی تەمەن ٢٨ ساڵیی، خەڵکی ڤییەننا، بە ڕیشە یەدیش، چالاکوان، سیاسەتمەدار، ستراتنیژ و ئەمرۆ خۆشەویستترین هونەرمەندی ناو لاوان و خوێندکاران، ستراتەکەی بە ستایلێکی تازە و هەندێک گۆڕانکاریی گوتووەتەوە، ئەمەی خواردوە دەقی تێکستەکەیە بە زمانی کوردی تێکستەکەی هێناوەتە سەر ئەڵمانیی مۆدێرن، بەڵام بە ئەکسینتی یەدیشیی تێکەڵ بە ڤییەننایی دایڕشتوتەوە.

یەک، دوو، سێ چوار نێمە هەمووان بێکارین
چەندین مانگە نەمانبیستووە دەنگی چەکوش
لە کارگەکان
نامێزەکان لێرە کەوتوون، سارد و سڕ و
فەراموشکراو
ژەنگ سەرتاپای بەدەنی خواردوون
بۆیە بە شەقامەکاندا بێ نیش دەیخولێنەوە
وەک دەوڵەمەندان، هیچ ناکەین

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
بێ جلوبەرگ، بێ ماڵین جێمەومان خۆڵی
لەسەر نیشتووە
نەگەر یەکێک شتێکی بۆ خواردن هەبێت
وەک پاروو لەنێو هەر یەکێکمان دابەش دەبێت
وەک چۆن دەوڵەمەند شەراب دەخۆنەوە
نێمەش شێرەی ئاو دەکەینەوە.

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
ساڵانێک زەحمەتمان کێشاوە وزۆرمان
بە ر هە مهێنا و ە
ماڵ، کۆشک، شار و وڵاتان تەنها بۆ کۆمەڵێک
خەڵکی بەفیڕۆدەر
بەشی نێمە لەم کارانە چی بوو؟ برسێتیا،
چارەڕەشیی و بێکاریی بوو

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
چەند حەفتەیە کرێمان پێ نەدراوە
سەلاجەکانمان بەتاڵن، شووەقەکانمان سارد و
سڕن
نێمەش هیچ کارێکمان دەستناکەوێ لە کاتێکدا
نامێزەکان ژەنگ دەیانگرێ
بۆیە بەشانازییەوە بە شەقامەکاندا دەمەشین
وەک بڵێی لەسەر سەکۆی پرێکەران بین.

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
بێ کراس و بێ سەقفین
شەقامەکان جێمەوی نێمەن
بەڵام ئەوەی هەمانە لەنێوانماندا دابەش دەبێ
تەنانەت ئەگەر هی تەنەکەی خۆڵیش بێ
لێکەرێ بۆرژواکان شەرابی خۆیان هەبێ
ئاو بۆ نێمەش هەمان چێژ و تامی دەبێ.

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
تا خانەشینبوون زەحمەت دەکێشین
تەنها بۆ کرێیەک تا لەبرسا نەمرین

مانگان، کۆشکەکان، سەرجەمی وڵاتان
بوونەتە مولکی چینێکی بێکار و بەفیڕۆدەر
ئەوان لەبەرئەوە دەوڵەمەند نین کە قورس
کاردەکەن
بەڵکو لەبەرئەوەی عارەقی کارکردنی ئێمە
دەبەن.

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
لەکاتێکدا ڕێژەی بێکاریی هەڵدەکشێ و
خۆشگوزەرانیی دادەکشێ
نێمە خەون بە جیهانێکەوە دەبینین
بێ کاری بەکرێ و بێ پارە بێ
بێ سنوور و بێ سوپا بێ و
هیچ بێکاریی تێدا نەبێ.

یەک، دوو، سێ، چوار نێمە هەمووان بێکارین
بۆیە ئێستا نێمەی بێکاران
دەمەشین، مارش دەکەین
هەنگاو بەهەنگاو ستران بۆ خۆمان دەڵێین
بۆ وڵاتێک، بۆ جیهانێکی نوێ
کە تێیدا خەڵک بژین بە نازادیی
هیچ دەستێ بێکار نەبێ
لەم جیهانە تازە و نازادەدا.

چاوشارکێ لەتەک تەنیایی

شیعری : ڕۆژان ئەحمەد

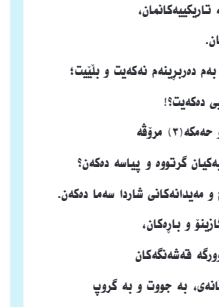

شەو؛ بە تاریکیی بێسنوورییەوە،
بە ئاکۆتا ئەستێرەکانییەوە،
بەو هەموو بێدەنگییە و،
ئەو هەموو غەڵبە غەڵبەشەوە،
کە لە هەناویدا هەئیگرتوون،
پڕ پڕ پڕە و
خاڵی خاڵی خاڵیش.
پڕ پڕە لە تەنیایی.
خاڵی خاڵیشە لە هاودەمی.
تەنیاییەک کە ڕەگی لەناو جاویدانیدایە.
وەک فیزیازانێک نادوێم،
تا تەوێرم بڵێم: سەرم سووڕ دەمێنێ؛
ئەم هەموو ئەستێرە چۆن بە قووڵایی شەوەزەنگدا،
خۆیان هەتواسیوە؟
بۆچی ئەوێیان هەتبژاردووە؟
ئەو ئەینییە چییە کە هێزیان دەداتێ
تا بە درێژایی شەو،
خۆیان بەو بۆشاییە ڕەشەدا شۆڕبکەنەوە و
کەچی باڵیان شل نەبێت و بەرنەبنەوە؟
تۆ بڵێی؛ شتێکی وەک نەشق،
مەدارایان(١) بکات؟
یاخود هەر یەکێکیان بۆخۆی
تروسکایی عەشقێک بووبێت و
بەهۆکاری ئەزەلیبوونی عیشقەوە
لەو دوورستانە(٢) پڕ ئەینییە لەئەگەریان گرتبێت؟
خۆ لە خۆڕا ئەوترام؛ خۆشەویستی جاویدانییە.
ئەها ئەوان بە جۆرێکیتر
مانیفێستی عەشق دەکەن و ژیان جوان دەکەن.
ئەوەتا، لەو دوورەوە دەدرەوشێنەوە.

لەناو بێدەنگیی شەودا، دەجڕیوێنێ.
وەک تەنێکی مردوو دێمە گۆ.
تەنێک، بە مردوویش درکی ئەوە دەکات،
کە ناوەوەی ئاخنراوە بە تاریکی.
تاریکییەک؛ بێ ئەژمار،
دەزوولە تیشکی ڕەنگاوڕەنگ بە ناویدا گوزەر دەکەن.
تەنێکی مردوو؛ کە هێشتا،
گوێی لەو هەزاران هەزار دەنگەیە
کە ناوەوەیان پڕ پڕ کردووە لە ژاوەژاو.
نامەوێت، لە باری ئەو دەنگانەوە بدوێم.
جوانی ئەوەیە؛ خۆت خەیاڵ بکەیت و
بهێڵێت بە گوێچکەکانتدا،
بەرەو ناوەوەت گوزەرکەن و
بێن، لە ناو زەریا دوور و تاریکەکانتدا،
لەنگەر بگرن و
گۆشەیەکت بۆ ڕۆشن کەنەوە.
کێ ئاڵێت؛ کاتێ بەر پەردەی گوێچکەی تۆ دەکەون،
سەرپاکیان ئاوێن بە موزیک؟!
خۆ لەوانەشە زۆربەیان،

هەر لە ئەزەلەوە مێژەدیی دڵنشین بووبن.
شەو؛ پڕیەتی لە تاریکییەکانمان،
لە تەنهاییەکانمان.
دەتوانیت، باوەڕ بەم دەربڕینەم نەکەیت و بڵێیت؛
باسی کام تەنهایی دەکەیت؟!
ئەی ئایینیت ئەو حەمکە(٣) مرۆڤە
دوو دوو دەستی یەکیان گرتووە و پیاسە دەکەن؟
یان لەسەر سکێچ و مەیدانەکانی شارا سەما دەکەن.
ئەی ئەوە نییە گازینۆ و بارەکان،
کەنار دەریا و دوورگە قەشەنگەکان
پڕبڕن لەو مرۆڤانەی، بە جووت و بە گروپ
جامی شەرابەکانیان بەرزدەکەنەوە و
دیدەن لە یەکتری؟
ئەو هەموو زرینگەی جامی شەراب لێکدانە نابیستیت؟
ڕەنگە منیش لە دڵی خۆمدا و
لەژێر لێوانەوە بڵێم :با دیانبینمم،
بەڵام وابزانم ئەوان چاوشارکێ لەتەک تەنیاییدا دەکەن.
بە زرینگەی جامەکانیان، ڕاودووی تەنیایی دەنێن.
لە ناواخنی ناروونیی و تەلیسمی درکنەکراوی شەودا،
زایەڵەی هەزاران مایۆن تەنیایی
گوێچکەکانی کاس کردووم.
لە مێژە، ناوەومیان کۆنۆنی کردووم.
ئاشوویێکیان تێدا بەرپاکردووم
کە هەر ڕۆژە و شتێکی نوێ تێیدا دەپشکوێ.
شتێکی وەک جادوو
کە دەمێک دەمهێنێتە سەما و
دەمێکیش لە ناو خۆمدا ونم دەکات.
تەنیایی من تەژییە لە شکۆ.
هەر کاتێک هەست بکات کە شکۆی دەشکێت،
ئەوا خۆی پەنهان دەگرێت و
لێندەگەڕێ تا بیری بکەم.

بۆئەوەی؛ جارێکیتر ویقاریم نیشاندانەوە،
دەبێت؛ جوانترین خوانی بۆ سازکەم.
مێش داوا لە هاوڕێکەم دەکەم
ئێوارەی هەینی؛ بڕێک لەو شەرابە ئێجگار زەردەی
کە دروستکراوی گوندەکەیانە، بهێنێت.
ئینجا بانگهێشتی تەنیایی دەکەم و
هەرسێکمان بەیەکەوە،
تا هەموو درز و کوونە تاریکەکانی ڕۆحمان
ڕۆشن ڕۆشن دەبێتەوە، شەراب دەنۆشین.
ئاوها، جارێکیتر تەنیایی ئاشت دەبێتەوە.
بۆ دەست ڕاگەیشتن بە خوێندن و
بە دکتۆر و نەخۆشخانەش
ئەوان؛ گوندەکەیان بەجێهێشت و
کۆچیان کرد بۆ شار بۆ دابینکردنی خەرجیشان
هاوڕێکەم ئاوارەی وڵاتان بوو.
ڤاتووەری ئاو و کاربا و
کرێی خانوو و خەرجیی؛
داو و دەرمانی دایک و باوکە
بەتەمەن و نەخۆشەکەی و
خوێندنی برا و خوشکەکانی هێند زۆر بوون
جگە لە سێکسفرۆشی داهاتی هیچ کارێکیتر
لە عۆدەیان(٤) نەدەهات.
ئەو، لە پاڵ دابینکردنی خەرجیی
دەرمان و خوێندن و
ڕۆشنکردنەوەی دڵی کەسوکاری
میهرەبانانە، تەنیایی سەدان سەدان پیاویشی ڕاوکردبوو
ئەو پیاوانەی؛ لە خۆشەویستەکانیان دابڕابوون.
یاخود لەسەر تەختی خەو
زیاتر لە هاوسەرەکانیان
تەنیایی داگیری کردبوون
ئەو، هەرکاتێک پیاڵەی شەرابە زەردەکەی

بەرز دەکردەوە؛
بە نیگایەکی قووڵ و دوور
لە چاوەکانی تەنیایی و منی دەروانی و
بە پێکەنینەوە دەیووت؛ بە خۆشیی مرۆڤە تەنیاکان.
کە پیاڵەکەشی لە لێوی دەکردەوە،
مژێکی قووڵی لە جگەرەکەی دەدا و
دەیووت؛ ئەم سەردەمی ئامێوەیەدا
کێ هەیە پڕ نەبێت لە تەنیایی؟
ئەی کێ تەنیایی ئەو ژانانە وەڕەوێنێ
کە پیاوەکانیان لە ناو دوکەڵی جگەرەکانیاندا
تەنیایی خۆیان دەکردە ناو پڕچە ئاڵۆسکاوەکەم؟
هاوڕێکەم، ئێستا شۆفێری تەکسییە و
شەو نییە چەند ژێنێک نەبات بۆ لای
ئەو دەوڵەمەندە سێکسکەرە تەنیایانەی
شەو تا بەربەیان، خانەخوێی سێکسفرۆشانن و
ڕۆژانەش بە میزاجێکی ئاڵۆسکاوەوە خەریکی کارن.
زۆر شەویش لە شەقامی سێکسفرۆشان
چەند دانە لەو پیاوانە هەڵدەگرێت
کە بۆ ماڵە خامۆشەکانیان دەچنەوە و
لەوێ دەنگیان پڕپڕە لە ئاوازی تەنیایی و
چاوەکانیشیان فرمێسکی وشکی لێدەتکێ.

ژێدەرەکان :

(١)مەدارادان: وشەیەکە کە لە هەندێ ناوچە گوندییەکان بەکاردێنن و بە ماناى (ئیدارەدان) دێت. **

(٢)دوورستان؛ وشەیەکە خۆم داماتشیوە و دەکرێت لای کەسانێترەوە ڕەتبکرێتەوە.

(٣)ئەو حەمکە مرۆڤە، ئەو هەموو مرۆڤە: گوندەکانی دەوروبەری کەرکووک و وابزانم ناوچەی کەلار و کفریش بە ماناى هەموو بەکاردێنن

(٤)لە عۆدە هاتن: دەرقەت هاتن. ئەم وشەیەش گوندییەکان بەکاردێنن.

پێشێلکردنی مافەکانی خانەنشینان نابێ چیتر درێژەی پێ بدرێ؟

عەلی محەمەد ئەمین

خانەنشینان تووێژێکی بەرینی کۆمەڵگای کوردستانن، ئەمانە ئەو کەسانەن کە ژوێنەی ساڵانی تەمەنیان لە خزمەتکردندا بردووەتەسەر و لەباری نێستایاندا شایستەی گوزەرانی باش و پشوویەکی ئەوتۆن کە تا ڕادەیەک ماندووبەتی ئەو چەند ساڵەی تەمەنیان کەم کاتەوە، بەڵام جێگای داخە وەک دەبینین، ئەک هەر ژمارەیەکی شایستە و ئینسانی سەردەمیانەیان پێ ڕەوا نابینرێ، بەڵکو لە مافە یاسایی و مەدەنییەکانیشدا غەدری بێ ئەندازیان لێ دەکرێ و مافە ڕەواکانیان پێشێل دەکرێ.

لە هەرێمی کوردستاندا یاسایەکی خانەنشینی کۆن کاری پێدەکرێ، کە چەند ساڵێکە حکومەتی عێراقی هەڵیوەشاندووەتەوە و کاری پێ ناکات و یاسایەکی نوێ پەیڕەو دەکات، کە لە زۆر بڕگە و مادەدا لەیەک جیاوازن.

هەر لە کاتی دەرچوونی یاسا نوێیەکەی عێراق، تایبەت بەخانەنشینان و پەیڕەوکردنی لەساڵی (٢٠١٤)ەوە، (پەکێتی خانەنشینانی کوردستان)، بە هاریکاری چەند کەسایەتیەک، بەردەوام سکاڵای دەکرد و یاداشتنامەی بەرزدەکردەوە بۆ زۆرینەی دامودەزگا و خاوەن پلە و پۆستە باڵاکان، تەنانەت نامەی تایبەتی ڕەوانەی سەرۆک وەزیران و چێکرەکەی دەکرد، بەڵام دەسەڵاتدارانی هەرێم نارەزایەتی ئەم تووێژە هەستیار و ستەمدیدیان بەهەند وەرنەگرت و هەر بە یاسا کۆنە هەڵوەشاوە بەسەرچووەکە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ خانەنشینانی کوردستان کرد و لە چەندین مافی شایستە بە خۆیان بێ بەریان کردن، وەک هەمیشە بە کۆمەڵێ بڕوپیانووی سواو، وەک ئەوەی بۆدجەی هەرێم بەشی داپینکردنی شایستە داراییەکانی خانەنشینان بە پێی ئەو یاسایە ئاکا و (حکومەتی بەغدا) وەک پێویست بەشە بۆدجەی هەرێمی کوردستان نانێرێ.

بەڵام دوای بە ئەنجام هاتنی ئەمەیشتی هەموو ئەو هەوڵانەی خانەنشان، دوای پشتگوێخستنی داواکارییە ڕەواکانی خانەنشینان لە لایەن دەسەڵاتەوە، هەوڵ و چالاکی جۆراوجۆر بەردەوام بوو، کار گەیشتە ئەوەی سکاڵا و داواکاریەکە گەیشتە (دادگای فیدراڵی عێراق)، ئەوانیش دوای خوێندنەوە و تاوتوێکردنی، دواجار بڕیاریاندا کە یاسای کۆنی ساڵی (٢٠٠٦) تایبەت بە خانەنشینان هەڵوەشاوەیە و نابێ کاری پێ بکرێ و دامودەزگا پەیوەندیدارەکانی هەرێم بەرپرسیارن لە جێبەجێکردنی یاسای خانەنشینی ساڵی (٢٠١٤).

جێگای ئامادەییە لە نێوان هەردوو ئەم یاسایەدا جیاوازیەکی زۆر هەیە، بۆ نموونە لەم یاسا نوێیەدا، یاداشتی کۆتایی خزمەتی کۆی مووچەی (١٢) مانگی کۆتایی خزمەتی قەرمانبەرە بە دەرمانەشەوە، بەڵام لە یاسای کۆنی بەسەرچووی (٢٠٠٦) یاداشتی خزمەتی کۆی مووچەی (٦) مانگی کۆتایی خزمەتی قەرمانبەرە لە مووچەی بنەڕەتی، بەبێ هیچ جۆرە دەرمانلەیەک. لە یاسای نوێدا، لانی کەمی مووچەی خانەنشین دەبێ لە (٥٠٠) هەزار دینار کەمتر نەبێ، بەڵام لە یاسا کۆنەکەدا لانی کەمی مووچەی خانەنشین (٢٢٠) هەزار دیناڕە. لە یاسای نوێدا، خانێکی تێدایە، نامازە بەوە دەکات کە دەکرێ چاو بخشێنرێتەوە بە ناوەڕۆکی ئەم یاسایەدا، بۆ پاراستنی بەرژەوەندی خانەنشینان، لەکاتێکدا کە بارودۆخی ژیان و گوزەران گۆڕانکاری بەسەردا دێت، بەڵام لە یاسای هەڵوەشاوەی پێشووەدا هیچ بابەتێکی لەم جۆرە نییە، یاسای نوێ تاڕادەیەک دادپەروەری تێدایە بەبارەت بە خانەنشینی خاوەن پلە و پۆستە باڵاکان و فەرمانبەری ئاسایی، جگە لە مووچەی دامودەزان و مامۆستایانی زانکۆ کە تایبەتمەندی خۆیان هەیە.

بە پێی ئەم بڕیارەی (دادگای فیدراڵی عێراق)، لە ڕۆژی دەرچوونی بڕیارەکەوە، واتە لە (٢٣ / ١١ / ٢٠٢٢)ەوە دامودەزگا پەیوەندیدارەکانی (حکومەتی هەرێم) بەرپرسن لە جێبەجێکردنی یاسا نوێیەکە و پەیڕەوکردنی لە بەرژەوەندی خانەنشینان.

لە ڕاستی دا تانێستاکەش، سەرەڕای بەسەرکەوتن گەیشتنی هەوڵ و تێکۆشانی خانەنشینان و هەموو ئەو کەسایەتیانەی ماندوونەناسانە هاوکاریان بوون، خانەنشینان بەگومانن لە جێبەجێکردنی بڕیارەکەی (دادگای فیدراڵی عێراق) و پەیڕەوکردنی یاسا ی خانەنشینی ساڵی (٢٠١٤)، پێیان وانییە (حکومەتی هەرێم) بە ئاسانی مل بە جێبەجێکردنی یاسا نوێ یەکە بدات، هاوکات دەبێ ئەوەش بێنن بەرچ نیە (حکومەتی بەغدا)ش فشار بخاتە سەر (حکومەتی هەرێم) لەم بوارەدا، بەتایبەت کە هەموان دەزانین، هاوپەیمانی توندوتۆڵ لە نێوان لایەنە سیاسییە مەزهەبی و ناسیونالیستەکانی بەغدا و هەولێردا هەیە، ڕێی تێ ناچێ لە بەرژەوەندی خانەنشینان ڕیزبەندی خۆیان تێکبدەن.

لێرەدا ئەوەی هەوڵ و تێکۆشانەکە بەرەو سەرکەوتنی تەواوەتی دەبا، ئەوە بەردەوامی تێکۆشان و فشاری زیاترە لەسەر حکومەتی هەرێم بۆ جێبەجێکردنی تەواوی مادە و بڕگەکانی یاسا نوێیەکە، و تەنانەت قەرەبووکردنەوەی ئەو ستەم و زوڵمە زۆرەی کە نزیک بە (٨) ساڵە لە خانەنشینان دەکرێ.

دەبێ ئەوەش بڵێین ئاکرێ لە مەیدانی تێکۆشاندا خانەنشینان تەنیابن، بەڵکو پێویستە تەواوی لایەنەکان و مامۆستایان و توێژ و چینە ستەمێلێراوەکانی تر هاوکار و هاوخەباتیانبن، هەر بە سکاڵاکردن و ناردنی یادداشنامە و نامەوە ڕانەوەستن و شەقام و گۆڕەپانەکان و بەردەم دامودەزگا پەیوەندیدارەکان بکەنە مەیدانی خەبات و فشاری کاریگەرتر، هەر لەم ئێوەدا زۆر پێویستە هەر چالاکیێکی مەدەنی یا مافخواز، تادەگاتە سەرچەم ئەو ڕێکخراو و لایەنانەی خۆیان بە داکۆکیکار لە مافی و داواکاریە ڕەواکانی هاوڵاتیان دەناسێنن، هاوکاری و پشتگیری خانەنشینان بکەن، کاروانی خەبات و تێکۆشانیان بە مەنزڵ بگەیەنن، کە لابردنی ئەو ستەمە چەندێنە ساڵەی سەریانە و داینکردنی ژیان و گوزەرانیکی باش و سەردەمیانەیە بۆ خۆیان و ئەوەکانیان.

٥-١٢-٢٠٢٢

بزوتنەوەی جەماوەری کرێکاری فەرەنسا

ئاوات (عبدالرحمن رسول)

لە چوارچێوەی هێنانەدی یەکسانی بۆ دەست ڕاگەیشتن بە ماف و ژیانێکی باشتر و نازادی و ڕیفاهیەت و خۆشگوزەرانی لە کۆمەڵگای فەرەنسا، بەجۆرێکی کراوە و وشیارانە خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش لە تێکۆشانی چینایەتیان بەردەوامن. تا دێت ئەم تێکۆشانە جەماوەرییانەیان بەرەو پێشەوە و باشتر دەچن، هەرچەندە زۆرجار گرفت و لەمپەری زۆرڕیشیان بۆ دێتە پێش، بەڵام کرێکاران و گەنجان هەمیشە هێزی نوێ بوونەوەی تێکۆشانی یەکگرتووانەی چینایەتیین. هەر ئەم جۆرە تێکۆشانە جەماوەرییە چینایەتییە بوو کە فشاری جدی دروست کرد بۆ سەر حیزبە کرێکاری و کۆمۆنیست و چەپەکان و پارتی ژینگە پارێزەکان کە بە ئەنەتەرناتیڤی هاوبەش و یەکگرتووانە پشتیوانی لە خواستەکانی کرێکار و خانەنیشانکراوان بکەن ڕووبەڕووی هێزە ڕاستڕەواکانی لایەنگرانی دەسەڵاتی سەرمایەداری ببنەوە.

ئەم تێکۆشانە یەکگرتووانەیە، ڕاستەوخۆ کارگەرەی ئەرینی دەرکەوت، هەر لەگەڵ دەست بەکار بوونی حکومەتی نوێ (بەدوای هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی فەرەنسا لە ئەپریلی ٢٠٢٢) وازی لەو گەلاڵەنامەیە هێنا کە پێش هەڵبژاردنەکانی فەرەنسا دەیویست بیکاتە بڕیار بۆ زیاد کردنی تەمەنی خانەنشینی لە (٦٢) ساڵەوە بۆ (٦٥) ساڵ. ئەم ڕاسپاردەی هێزە ڕاستڕەواکانی سەرمایەداری سەرکەوتوو نەبوو، بەهۆی کاریگەریووبی بزوتنەوەی جەماوەری کرێکاری و پشتیوانی هێزە چەپ و کۆمۆنیست و ژینگە پارێزەکان، و بەم شێوەیە ئەم سەرکەوتنە بەدەستهات.

ئەوەی نێستا بزوتنەوەی جەماوەری کرێکاری کاری لەسەر دەکات چارەسەر کردنی قەیرانەکانی بەرزی بوونەوەی نرخەکان و زیاد کردنی هەقدەست و زیاد کردنی پیمەکۆلەمەیتی و تەندروستییەکانە، کە لە نێستادا نرخی سووتەمەنی بەجۆرێک بەرزبوتەوە و کارگەرای لەنرینی خستۆتە سەر ژیانی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش، نرخی خواردەمەنی و میوە و سەوزەکان بەرز بۆتەوە. هەروەها نرخی کاڵا و شەمەکان بەرزبۆتەوە. هەموونەمانەش فشارێکی جدییە بۆ سەرژیانی خەڵکی هەژار و کرێکار و زەحمەتکێشان. هەرئەمەش وایی کردووە کە ڕۆژانی هەموو ئەمەیەک و هەندێک جار ڕۆژەکانی ئەریش، شەقام و ئۆستەکانی (پاریس) و شارەکانی وەک (لیل) و (لیۆن) و (مارسیلیا) و چەندین شاری تریش، بەردەوام نارەزایەتی و خۆپیشاندانی جەماوەری درێژەی هەیێنت.

یەکێک لە بەیاننامەی بڵاوکراوە کرێکاریەکان بەم جۆرە باس دەکات (کەارمەت، ڕێزگرتن)، (ژیان بە کەارمەتەوە لە پیشەکەیەوە، لە کارەکەیەوە). چۆن لەوە تێبگەین کاتێک سەرمایەداری لۆژێکێک پیادە دەکات کە کار بە تێچوون دەزانێت، ئەک "تێچووی هەیە"، بەڵکو "تێچووە". ئەمەش بەو مانایەیە کە مرۆڤ بەو بەها دەکرێت بە خەرجیەکەوە، بەهایەک نییە کە مرۆڤ بڕیار بدات، بیدات، بەڵکو تەنها خەرجیەکە پێویستە سنووردار بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی دابەزینی مەیلی ڕێژەی قازانج، ئەمەش بەواتایی زیاد بوونی پارەی سەرمایەداران و زیادبوونی هەژاری و جیاوازی چینایەتی دەگەیەنێت.

لەمەودوا پلاتفۆرمەکەمان بریتی یە لە:

- سەرچاوەی نایەکسانی نێوان ژن و پیاو لە ساڵی (١٧٨٩) تا (١٩١٤).
- قەرزی گشتی: وێراتکردن بۆ بەرەنگاربوونەوەی ڕشبگیری قەرزەکان.
- خۆپاراستن لە مەترسییەکانی پیشەیی.
- گەنجینەی سەندیکا.
- ڕاوێژکاری کارەمەند.
- (١٥٠) ساڵ لەمەوبەر ... کۆمۆنەی پاریس.
- دانوستاندن لەسەر یاداشتنامەی لێکتێگەیشتنی پێش هەڵبژاردنەکانی (CSE -پۆدکاست).

هەروەها لە یەکێک لەداواکاری و دروشمە جەماوەرییەکان کە لە خۆپیشاندان بەرز کراوەتەوە و لەناو بڵاوکراوەی (کاس) بڵاوکراوەتەوە، لە لایەن (کۆمەڵەی کاس)ەوە، سەبارەت بە خاوەن کارە. (کە خاوەنکار بەرپرسیارە لە سەلامەتی ژیانی کرێکار هەگەر بیسەلمێنێت کە هەموو ڕێوشوێنە خۆپارێزییە پێویستەکانی گرتوتەبەر و بە ئاگاداربکردنەوەی لە بوونی ئەو جۆرە ڕاستیانەی کە ئەگەری هەیە هەراسانکردن پێکبهێنن، ڕێوشوێنی دەستبەجێی گرتوتەبەر بۆ کۆتاییهێنان بەو کردەوەیە).

(کۆمەڵەی کاس، 16-6-1، ژمارە 19702-14).

https://www.force-ouvriere.fr/ << -harclement

comment-l-خاوەنکار-دۆزت-لێل-ئینکۆیتەر

هەروەها کرێکارانی (کارفۆر- Carrefour) بۆ زیادکردنی هەقدەستەکانیان دەستیان بەنارەزایەتی

کۆمەڵناسێک چە پڵە لێدەدا

ڕزگار عومەر

دیاردەی تێکهەڵکێشی ڕێکخراو، یان خۆبەخۆیی و بێ سەروبەر، لە ئێوان هەموو کایە و چالاکییە مرۆڤایەتییەکان لەگەڵ سیاسەتدا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ خەستر دەبێت. وەرزش مەیدانێکی زیندووی جیهانییە کە مەحاڵە هیچ سوچێکی نەک تەنیا لە سیاسەت بەڵکو لە نابوریش جیا بکرێتەوە.

ئەمساڵ (٢٠٢٢) یاریەکانی (جامی جیهانی تۆپی پێ لە قەتەر) زۆر بەچڕی دیمان گرێ و ئاڵۆزی سیاسی و ئایدیۆلۆژی لە خۆی گرینا، ئەک لەبەرئەوەی پانتاییەکی زیاتر یان شوێنێکی دیموکراتیتری کردبێتەوە بۆ بەگژ داچوونی ئەم هەموو ئاڵۆزییە، بەڵکو لەبەرئەوەی "لە کایەی وەرزشدا چیتر پەردەپۆش کردنی سیاسەت و بزنس، توندڕەویەکانی "شۆنگس" جلەوەکەی لە دەستێک دووان نەماوە، پیس بوونی ژینگەی وەرزش وەکو پیس بوونی گۆی زەوی ئیفاتووە و زیانەکانی لە کۆنترۆڵ دەرچووە.

ئەگەر بەچاوی ڕەخنەیی کۆمەڵناس بچیتە دۆخی وەرزش لە ئەمڕۆدا، ڕەخنە بگرێت و بتەوی بەلای کەمی سەرنجی بەشێک لە کۆمەڵگە بەرەو ئەوە ڕابکێشیت کە تێگەیشتن لە "دۆخی ئەمڕۆی وەرزش" بەهای کەمتر نیە لە تێگەیشتن لە هەر دیاردەیەکی تری جیهانی چەشنی جەنگ، دارمانی ئابووری، پیس بوونی ژینگە، ئەوە بە دڵنیایی نابێ چاوەڕوانی ئەوە بیت پێشوازییەکی گەرمت لێبکرێت لە هاندەرانی وەرزش، بە تایبەتی ئەو توێژە لە هاندەری وەرزش کە پەیوەندی بە هیچ جۆرێک لە هۆشیاریەوە نەماوە.

لە لای ئەم جۆرە لە هاندەر ئەم "خۆشەویستی"یە ڕەهایە قابیلی پیاچوونەوە نییە، ئەم تەسلیمبوونە هەمان تەسلیم بوونی جۆری "دەماڕگیری توند ڕەوی ئایینی"یە، ئەم جۆرە لە هاندەر ئەگەر لە توێژێکی دەوڵەمەند بێت لە ناو یاریگادا ئەک تەنیا تیمەکەی خۆی، بەڵکو خۆشی دەبێتە جەنگاوەر ئەک وەرزشوان. ئەگەریش ئەدار بێت پارەی بلیتی یاریگاکانی نەبێت لە دیار تی ڤی ماندا خۆی لەبەردەکات بە هەمان ڕۆحیەتی هاندەر "جەنگاوەرەکانی" ناو یاریگا ئەمیش لە چرکە بە چرکەی یاریەکە، ڕوونتر بڵێم "جەنگەکە" دەبێت.

ئەم تیروانینە تەنیا زادەی پیرکردنەوەی من یان زانستی کۆمەڵناسی ڕاستەقینەی ئەم سەردەمە نییە، بەڵکو (٧٢) ساڵ لەمەوبەر کە هێشتا وەرزش زۆر لە دۆخی لە ئەمڕۆ باشتر بوو ("جۆرج ئۆروێڵ" لە ساڵی (١٩٥٠)دا ووتی: ((وەرزش پەیوەندی بە یاری دادپەروەرانە نییە. بەڵکو بەستراوەتەوە بە ڕق و ئیریی، شانازیکردن، بیپایەکردنی هەموو یاساکان و چێژێکی سادیستیانە لە بینینی توندوتیژیدا؛ بە واتایەکی دیکە ئەڕێکە بە بێ تەقە کردن)).

ئاڵۆزییەکی زۆر لە ئێستای وەرزشدا هەیە ئەگەر بەراوردی بکەیت لە ڕابردووی نزیکی خۆی، لە دوای جەنگی جیهانی دووەم، ڕەهەندێکی گەورەی پەنای وەرزش "هۆنەری" وەرزش خۆی بوو، ئەو "چێژە" بێگەردە بوو لە ئەدانی ئەم یاریزان و تەکنیکی ڤلانە تیم. ڕەهەندی "ئەخلاق" بە بەراورد لە ڕابردووی خۆی لە وەرزشدا سەدان جار لە ڕەهەندەکانی تر بە هێزتر بوو، نامەکانی وەرزش لەو ئەرکانەی لە بۆنە جیهانییە فەرمییەکاندا لە ئەستۆی گرتبوو بریتی بوو لە "پێکەوە ژیان" و "ئاشتی" و چەند نامانجێکی تری گەورەی جیهانی.

لە سەردەمی زێرینی وەرزشدا کە تەمەنی کورت و پچڕ پچڕ بوو، ئابووری ڕۆڵی لە وەرزش هەبوو، بەڵام ڕەهەندی ئابووری ئەگەیشتبووە ئەو ئاستەی کە بێ بەو ئەڕێیەا گەورەی کە کۆنترۆڵی تەواوی وەرزش بکا. بەڵام، لە ئێستادا لە ناو یاریەکاندا توندتیژی نێوان تیمەکان، فرتوفێل، کرینی ئاو بژێوان، کرینی "فیفا" تەنیا ڕوویەکی نایاسایی داتاکانی ئابووری ئامادە پێنەکراوە.

لە بەرامبەردا داتا تۆمارکراوەکانی ئابووری فەرمیش پیمان دەڵێنێت؛ لە ساڵی (٢٠٢١)دا کۆی قازانج لە سێکتەری وەرزشدا (٣٥٤.٩٦) ملیار دۆلار بوو، وە تا مانگی نۆکتۆبەر (تشرینی یەکەم)ی ساڵی (٢٠٢٢) ش (٤٩٦.٥٢) ملیار دۆلار بوو، بۆ ساڵی (٢٠٢٦) چاوەڕوان دەکرێ قازانجی ساڵانە لەم سێکتەرە بگاتە (٧٠٧.٨٤) ملیار دۆلار، لەم پێشەسازییە زەبەلاحە جیهانییەدا چاوەڕوانی ئەوە مەکە بێجگە لە میتۆدی "قازانج" وەکو ئۆبژێکتیڤی کۆتایی ڕێگا بەوە بدات جیهانبینیەکی تر، کراوەتر، مرۆڤانەتر بتوانێ بگەڕێتەوە سەر ڕەهەندە کۆنەکانی وەرزش لەسەردەمە زێرینەکاندا، بەڵای کەمی ئەو سەردەمانەی وەرزش پەیامی کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتی و تەندروستی لە ئەستۆ گرتبوو.

هەئێست وەرگرتن و شیکردنەوەی ئاڵۆزی پێکهاتەکانی پشتی دونیای وەرزش خۆی جۆرێکە لە شەڕێکی "ئاڵۆزتر" کە ئاسان نییە لە بەرچاوی ئەم یاریە جەماوەرییە جیهانییە بتەوێ ڕاستیەکانی ڕوون بکەیتەوە، چونکە بێ ئەوەی پلانی بۆ دارێژرابێت کۆپیەکی فرە ڕەنگی "پۆپۆلیزمی" جیهانی تەنیا لە

نیو وەرزش بە تایبەتی لە نیو تۆپی پێ هەیە، کە لە ڕووی هۆشیاری جەماوەری نیو ئەم پۆپۆلیزمەدا بەرەوڕووی دیواری بەرز و نزمی جۆرێک لە "قەڵای" گوێنەگرتن و بەرەنگاری دەبێت.

پارێزگاری کردن لەم یاریە لە لایەن جەماوەرەکەی کە لە "ئاڵودەبوونێکی" توندا بەشی زۆری ژیانی خۆی، یان بەیەک لە نامانجە هەرە کۆتاییەکانی ژیانی خۆی بۆ پشتگیری تیمی شارەکەی یان وڵاتەکەی یان پاڵەوانەکەی خۆی تەرخان کردووە، ئاسان نییە پەنجەریەک بکاتەوە بۆ ڕەخنە یان شیکردنەوەیەکی کۆمەڵناسانە! چونکە سیماو "پێشەرجی" زیندوو هەروەها سەرەکی هەموو جۆرێک لە ئاڵودەبوون بریتییە لە "دابران" لە هەر کردەیەک و دەنگێک پەیامێک کە بەئگاک بهێنێتەوە و بێدارت بکات.

هەڵەیە ئەم تێگەیشتنەی کە پێی وایە جەماوەری بوونی تۆپی پێ تەنیا پەیوەندی بە چینە دەرەوەی و خوێندنەوە هەیە، "تۆپی پێ ئاڵودە بوونەکەی یان پۆپۆلیزمەکەی بە جۆرێکە کە لە یەک کاتدا؛ خاوەن کار و کرێکار، خاوەن بڕوانامە و نەخوێندەوار، دز و پۆلیس، چەپ و ڕاست، دکتۆری دەروناس و کەسی دەروون نەخۆش لە هارمۆنیەتێکی کاتیی (مونەڤەت) بەڵام دووبارەبوودا کۆدەکاتەوە.

هەموو جارێک ئەو گرێبەستە کۆمەڵایەتییە نەئوسراوەی ئەم دژانە کۆدەکاتەوە لە بۆنە و یاریە چارەنوسازەکاندا هەموویان دەکا بە یەک دەنگ و یەک ڕەنگ دوای تەواوبوونی یاری هەر کەسە دەگەڕێتەوە نیو ڤەزا و دونیا و پێگەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی و بەرژەوەندی پیشەیی خۆی. بەڵام، ئەم پانتاییە کۆمەڵایەتیانە کە بۆنە و یاریەکانی تیم لە پانەوانیەتەکانی ناوخۆی وڵات یان جیهانییەکان کۆیان دەکاتەوە لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا، لەگەڵ گەشەی کلتور و هەژموونی تێگەیشتنە ڕاستڕەوەکاندا جۆرێک لە "دیسپلینی" ئەنوسراو بەڵام کاریگەر لە پەیوەست بوونیان بە تیمەکەیان دروست دەبێت کە زۆر لە دیسپلینی "میلتاریستی" سەربازیی بەکە تایبەتەکان دەچێت، کە دیاترین دیسپلین و باوترینیان ئەو "ئیگۆ" ئەکتیڤەیە کە "ئەویتر" هەر کێیەک بێت، هەر ڕەنگێک بێت، ئەیار و دوژمنە دەبێ ئەو جەنگە بدۆڕێنێت.

سیمایەکی تری ئەم درێژ کراوە لە پەیوەست بوونی کۆمەڵایەتی و ئەم تەونە دەرونییە بریتییە لەو دادگا "ڕەمزییە" کە هاندەر لە کاردانەوەکانی بەرامبەر یاریزانەکاندا نیشانی دەدات، بۆ نموونە میدیای فەرەنسا کاتێ فەرەنسا لە خولی پێشووی جامی جیهانی سەرکەوت، هەموو یاریزانەکانی بە "فەرەنسی" ناو دەبرد. بەڵام، ئەمساڵ کە تیمەکە ئەیبردەوە و یاریزانە پێست ڕەشەکان پەنالێتیان گۆڵ ئەکرد هەر ئەم میدیایە فۆئسی کردە سەر بەنچە و ئەسڵی ئەم یاریزانانە، هاوتەریب لەگەڵ ئەم تۆنە ڕاسیستییە هەر ئەو جەماوەرە لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکاندا وێنەی ئەم یاریزانە پێست ڕەشانەیان وەکو گۆریلا و مەیموونی ئەفریکایی نیشان دەدا.

ئەم خوێینینە وەکو "دادوەر" لە لایەن هاندەرەوە لەم دادگا ڕەمزییەدا دریژکراوەی کۆپیەیەکی زۆر زەقی ناشارستانی ناسیۆنالیزم و نیشتیمانخوازی، شارچێتی و جۆرەکانی تری شوناسی تونددرەوە کە وەرزش وەکو بە شێک لە سیاسەت دواتر چەشنی جەنگ وەرزش بە درێژکراوەی سیاسەت دەزانێ.

ئەرکە؛ ئەرکێکی پێویست و جدیشە کە بە ڕەخنە گرتن لە دۆخی ئەمڕۆی وەرزشدا هۆشیاریەکی گشتی لە بەرامبەریدا دروست بکرێت، پرسیاری ئەوەی: چۆن وەرزش لە دەماڕگیری و تۆنی جەنگ ڕزگاری بێت، چۆن وەرزش لە ژێر ڕکێفی بزنس و هەژموونی گەندەڵی جیهانی دەربهێننرێت، چۆن وەرزش بکرێتەوە بە کلتورێکی هونەری چێژبەخش، چۆن بکرێتەوە بە پانتاییەک بۆ سەقامگیری ئاشتی جیهانی یان وڵات و شارەکاندا، هەموو ئەم پرسیارانە چاوەڕێی ئەرکی گەورەن بۆ نامادەکردنی وڵامەکانیان.

تێبینی: ئەم وتارە بەشێکە لە لێکۆڵینەوەیەکی بڵاونەکراوەی نووسەر.

فێمێنیزم و جێندەر، خوێندنەوەیەک بۆ دۆخی کۆمەڵایەتی ژن

نووسینی: سەفووت واجد حەمید

(١) بەشی یەکەم

سەرەتا

سەرەتا پێمخۆشە لەم نووسینەمدا وەک پێویستییەکی میژوویی و ئایدیۆلۆجی ئاوڕێک لە ئافرەت و فێمینیزم و جێندەر و لینجاش باس لە شە پۆلەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمی فێمینیزم بکەم. هەروەها ئامژەیەکی کورت بە قوتابخانەکانی فێمینیزمی لیبرالی و ڕادیکالی و مارکسی سۆشیالیستی و کلتوری و لیسلامی و پۆست کۆلۆنیال ..هتدیش بکەم. لە نێوان ئەو قۆناغانەش ئەکرێ باس لە بزووتنەوەی (مێشی) وەک بزووتنەوەیەکی فێمینیستی بکرێت کە چۆن بە ماوەیەکی زۆر کورت هەموو جیهانی هەژاند.

فێمینزم هەروەک هەموو بزووتنەوەکان و ئایدیۆلۆجییەکان بنیەش نەبوون لە ڕەخنە، هەرەس هێنان، دژاری، ئەکرێ مرۆڤ تێشک بخاتە سەر ئەو خاڵانە و ئایا فێمینیزم تا چ ڕادەیەک توانیویەتی سودیان لێوەرگرێت. سەبارەت بە جێندەر وەک زاراوەیەکی تازە و لێی ئەکۆڵمەوە و باسی جیاوازی نێوان جێندەر و فێمینیزم ئەکەم، وە ئاوڕیش لە ڕەگەزی سێیەم کە جووتڕەگەزەکانن (ترانس جێندەر) هەروەک ڕەگەزی نێر و ڕەگەزی مێ، ئەدەمەوە.

(٢)

فێمێنیزم چییە؟

بەهۆی ئەو هەموو گۆڕانکاریانەی بەدرێژایی میژوو بەسەر چەمکی فێمێنیزمدا هاتووە پێناسەیەکی پڕ بە پێستی وشەکە ئاسان نییە، ئەمە جگە لەوەی جۆگرافیای فێمینیزم لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ بۆ کۆمەڵگەیەکی تر جیگیر نییە و گۆڕاوە. بەشێوازە هەرە سادەکەی فێمێنیزم وەک ئایدیۆلۆجی و بزووتنەوە یاخود وەک هزر و ڕەوت هەوڵی یەکسانی نێوان پیاو و ئافرەت ئەدات لە هەموو ڕوویەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی ئابوورییەوە .فێمینیزم نیازی گۆڕانکارییە لە ستراکچەری کۆمەڵگە و هەوڵە بۆ لەناوبردنی دیاردەی پیاوسالاری بۆ هێنانەدی یەکسانی نێوان ژن و پیاو .توندوتیژی دژی ئافرەت -زەمی مووچەی ئافرەت- لە نەستۆگرتنی بەشی زۆری کاری ناوماڵ و ناناماددیی ئافرەت لە دەسەڵات، ئەو خاڵانەن هەمیشە فێمینیزم شەڕیان بۆ ئەکات.

بۆ فێمینیزم گرنگە ئافرەت مافی دەنگدان و خاوەندارییەتی مۆنک و زەویوزار (ئەم دوو مافە تا ١١٠ ساڵ لەمەوپێش لەئەورووپا ئافرەت خاوەنی نەبوو) و مافی منداڵ لە باربردنی هەبێت و لەمانەش گرنگتر مافی هەڤێژاردنی جلوبەرگ و چۆنیەتی لەشپۆشینی هەبێت بیترس لە کەوتنە ژێر ڕەخنەی کۆمەڵگەوە.

فێمینیزم ڕەنگە وەک زاراوە تازەبێت، بەڵام هەر لە قۆناغەکانی ڕێنێسانس و ڕۆشنگەری -ئاوراستی سەدەی حەڤدەهەم-ئافرەت درکی بە کۆمەڵگەی پیاوسالاری کردووە، لەکاتێک کە میراتگیری نە خوێندن بۆ ژن هەبووە. ژن لە هیچ پێگەیەکی کۆمەڵگەدا بوونی نەبووە و ئاوی لە ئەهاتووە، تەنانەت گەر ژن میراتیشی بەرکەوتبایە ئەوا مێردەکەی یان براکەی یا هەر نێرێکی تر نەبووە خاوەن ئەو میراتە .فێمینیزم وەک بزووتنەوە داکۆکی لە مافەکانی ژنان ئەکات چونکە لە ڕواڵگەی فێمینیزمەوە ژن بەهۆی ڕەگەزیانەوە ژێردەستە کراون، بە ڕامارە دوو ئێمیراوان، زۆرجار بەزۆر هاوسەرگیری پێکراوە، بەبێ وستی خۆی منداڵی پێ دروستکراوە، دەستدرێژی سێکسی کراوەتە سەر و بریاردەر نەبووە و بریاری لەسەر دراوە ..هتد. فێمینیزم ئەدەیێت ژن و پیاو وەک یەک سەیر بکرێن، پیاو لە ڕەگەزییەت لابدا و قەڵاچۆی کۆمەڵگەی پیاوسالاری بکات. پشت گوێخستنی نیوەی کۆمەڵگە و ژاڵ بوونی نیوەی کۆمەڵگە بەسەر نیوەکەی تری ئاهەداڵەتی و ناڕەوایی لە کۆمەڵگە دروست کردووە، بۆیە بە پێنی فێمینیزم تاکو مافی ئافرەت نەگەڕێتەوە بۆ خودی ئافرەت خۆی ئەوا توندوتیژی و نایەکسانی بەردەوام نەبێت و کۆمەڵگەش بەوشێوە تەندروست و یەکسان نابێت.

بۆ ئەوەی فێمینیزم بتوانێت جێی خۆی لە کۆمەڵگە بکاتەوە پێویستی بەوە هەیە مافەکانی ئافرەت ناسینێت بە کۆمەڵگە و جەخت لە پێناسەکان بکات چونکە بەڵای خەڵکێکیی زۆرەوە فێمینیزم بە دژەپیاو پێناسە نەکرێت و بەمەش ناسەکاری جەنگ لەگەڵ پیاو بەرپا نەبێت، هەرچەندە فێمینیزم داوای یەکسانی ژن و پیاو ئەکات نەک جەنگ لە نێوانیان. ئەمڕۆ تەنانەت لە وڵاتە هەرە پێشکەوتووەکانیش هەرچەندە قۆناغێکی باشیشیان بڕیوە لە یەکسانی نێوان هەردوو ڕەگەز بەڵام جارێ زۆربەی ماوە بۆ مەبەست، بۆ نموونە تا ئەمڕۆش لەو وڵاتانە مووچەی ژن لە مووچەی پیاو کەمترە بۆ هەمان کار، ڕێژەی ژنانی بەشدار لە پەرلەمانەکان زۆر لە ڕێژەی پیاو کەمترە، پێویستە بەرزکەنی وڵات زیاتر بە دەست پیاوەوەیە تەنانەت توندوتیژی و هەراسانی سێکسی ڕووی لە کەمبوونەوە نەکردووە ئەمە جگە لە پرەنسیپە ناشرینەکانی سیستەمی سەرمایەداری لە بەکارهێنانی ژن وەک کاڵایەکی جوان بۆ ڕیکلام کردن و فرۆشتنی دەرمان و هەماڵ و جلوبەرگ ئۆتۆمبیل و ..هتد. تەنانەت هێندە متمانە لە ئافرەت سەندراوەتەوە کە تەنانەت خاوەن یاخود قبوڵکردنی لەشی خۆی نیێت. ژن ئەبێت زۆر زەعیف بێت بآلا بەرز بێت پێستی ساف بێت و....هتد بەکورتییەکەی ئافرەت بەردەو جۆرەها ئەخۆشی دەروونی و فیزیاوی بردن. ئەمڕۆ لەم وڵاتانە کچانی هەرزەکار و نەخۆشی ئەنارۆکسیا(١) مەترسییەکی گەورەیە لەسەر تەندروستی کۆمەڵگە.. بۆیە فێمینیزم زۆر بەزەقی بەرەنگاری ئەم دیاردە قێزەوەنانە بۆتەوە و ئەیەوێ ژن پێش هەموو شتێک وەک مرۆڤ بناسرێت و لینجاش پەکسان لەگەڵ ڕەگەزی پیاو.

(٣)

مێژوو و شە پۆلەکانی فێمینیزم

لە کۆتا دەیەکانی سەدەی نۆزدە و دەستپێکردنی سەدەی بیست شە پۆلی یەکەمی فێمینیزم پەیدا بوو وەک شە پۆلێکی سادە و ساکار کە لە خاوەن ئایدۆلۆژیەکی ڕۆشن بوو، لە لەسەر بناغەیەکی بەهێز وەستابوو تەنها لە هەوڵی ئافرەتیش هەمان شێوەی پیاو مافی خوێندنی پێبدرێت و بتوانێت بیێتە خاوەن میرات و مۆنک و زەوی و زاری خۆی و مافی جیابوونەوە و بردنی منانەکانیشی لە مێردەکەی هەیێت. تا کۆتایی سەدەی نۆزدە ئافرەت لە ئەورووپا مافی بریاردانی جیابوونەوەی نەبوو تەنانەت گەر مێردەکەشی وازی لێبهێنایە منداڵ نۆتۆماتیک بۆ پیاو بوو.

دوای ئەوەی ئافرەت بەناگابوو لەوەی کە بە دریژایی میژوو ژن ببووە چەوساوەی کۆمەڵگە پیاوسالارییەکان، تەنانەت ڤۆرشی هەرەنسیش (١٧٨٩) کە بەڵگەنامەکانی گرنگترین بەڵگەنامە بوون بۆ مافی مرۆڤ لە جیهان، هێندە باسی لە بوونی ئافرەت نەکردبوو تەنانەت سەنگینی ئەوتۆشی بۆ ژن دانەنابوو .ئافرەت شەڕی دەنگدانی ئەکرد کە تا ئەوساش مافی دەنگدان بە ئافرەت نەدرابوو.

وەک میژوو ڕاستە وڵاتی فینلاند یەکەم وڵات بوو مافی دەنگدانی ئافرەتیدا بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو مافە زوو لە ئافرەت وەرگیرابەوە، بۆیە نیوزلاندە بە یەکەم وڵات ئەژمێررێت کە لە ساڵی (١٨٩٣) مافی دەنگدانی بەئافرەتدا و ئوستریالیا ساڵی (١٩٠٢)، سوید ساڵی (١٩١٩) و ئەمریکا ساڵی (١٩٢٠). شایەنی باسە شۆڕشی سۆشیالیستی ئۆکتۆبەر لە ڕووسیا لە ساڵی (١٩١٧)دوە هەم بە یاسا و هەم لەمەیدانی عەمەلیدا یەکسانی ژن و پیاوی پیادەکرد.

جەنگی جیهانی یەکەم کە چوار ساڵی خایاند (١٩١٤ - ١٩١٨) و ڕاستەوخۆ ڕۆڵی هەبوو لە هەموو گۆڕانکارییە ڕادیکاڵە (ڕێشەییە)کانی ئەورووپا و ڕووسی ژن لە کۆمەڵگە .جەنگی جیهانی یەکەم و تەماحی ئاسیونالیزمی ئەورووپی بوونە هۆی کوشتنی زیاتر لە (١٠) ملیۆن سەرباز بەمەش هاوسەنگی نێوان ژن و پیاو تەواو لە ئەورووپا لەق بوو بۆیە هەر زوو بریاردرا ئافرەت جێی پیاو بگرێتەوە لە کارگەکان و نەخۆشخانەکان و دامەزراوەکان، مافی دەنگدانیش کرایە دیاردەیەک بۆ ئافرەت وڵات دوای وڵات ناچار بە داننان بەو مافە کران.

شە پۆلی دووەمی فێمینیزم لە ئەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو دەستی پێکرد. ئەم شە پۆلە خاوەن جۆرەها ئایدۆلۆجی بوو داوای لەیەکسانی ڕەهای نێوان ژن و پیاوی ئەکرد، شە پۆلی دووەم جەختی لەوە ئەکردەوە کە جیاوازی نێوان ژن و پیاو تەنها جیاوازییەکی بایۆلۆژییە و هیچ پەیوەندییەکی بە ژیانی کۆمەڵگەوە نییە ئەمە دوای ئەوەی زانست بەتەواوی لە پێشکەوتندا بوو بەتایبەت لە بواری دەرمان و پزیشکی. زانست توانای حەبی بەرگری لە دوو گیانبوون بدۆزێتەوە، ئەمەش گەورەترین شۆڕش بوو لە کۆمەڵگەکانی ڕۆژئاوا؛ چونکە ئژن توانی بەتەواوی بیێتە خاوەن جەستەی خۆی و بتوانێ بریار بدا کەی بیێتە دووگیان.

ئیتەبتەمەندییەکانی شە پۆلی دوو ناسراوە بەوەی ژن توانی خوێندنەوەیەکی تازە و مۆدێرن بۆ فێمینیزم بدۆزێتەوە ئەوەش بە سوود وەرگرتن لەو ئایدیۆلۆژیانەی بەردەست بوون لە لایەک و لە لایەکی ترەوە دۆزینەوەی چەمک و تیۆریی و شیکاری تازە لە ڕێگەی لیکۆڵینەوەی مێژوویی، مەیدانیی، ئەدەبییەوە. ئەمەش بووە هەوێنی لەدایکبوونی جۆرەها بزوتنەوەی فێمینیستی کە لەهەردوو مەیدانی پراکتیک و خوێندنەوەی تازە بۆ بارودۆخی ئافرەت لە کۆمەڵگە کار بکات.

شە پۆلی دووەم زیاتر وەک ئافرەتانی پێست سپی دەستی پێکرد کە زیاتر تەربیە بەبارودۆخی ئەوسای ئەمریکاوە کە لە جەنگدا بوو لەگەڵ ڤیتنام (١٩٥٥ - ١٩٧٥) و ژنە پێست ڕەشەکانیش دەنگی خۆیان بەزرکدبووەوە دژی یاسا مەدەنییەکانی ئەوسا کە وەک ژنی پێست ڕەشی دووجار نەچەوساندەوە یەک وەک پێست ڕەش و دوو وەک ژن. هاتنەژوورەوەی ژنە پێست ڕەشەکان بزووتنەوەی شە پۆلی دووەمی فێمینیزمی کردە بزووتنەوەیەکی جیهانی.

شە پۆلی سێیەمی فێمینیزم لە ئەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو ڕوح خرایە بەری و دواییش تێهەڵکێشی جیهانی ئینتەرنێت کرا، سۆشیاڵ مێدیاکانیش بوونە پاڵپشتی (هەندێک لە فێمینیستەکان ئەم شە پۆلە بە شە پۆلی چوارەم و شە پۆلی پۆست مۆدێرنیزم لە قەڵەم ئەدەن) هاتنە کایەی شە پۆلی سێیەم وەلامدانەوەیەک بوو بۆ شکستهێنانی شە پۆلی دووەم لەو بوارانەی کە ئەیتوانی پێی بگات، لەمەش گرنگتر باسکردنی ژن و چەوساوەیەتی لە نێو چینەکان و پێگەکان و ئایینەکانی نێو کۆمەڵگە. بۆ نموونە چەوساوەی نیسلامییەکان لە چین و چەوساوەی ئێزیدییەکان لە وڵاتە نیسلامییەکان یان ڕێژەی چەوساوەی ئژنیک دکتۆر لەگەڵ ژنێکی ئەخوێندەوار ..هتد.

شە پۆلی سێیەم زیاتر جەخت لە منداڵ و ژن و خێزان ئەکاتەوە، بە تیۆرانینی ئەم شە پۆلە ئاکرێت ئافرەت بە تەنها ببەسترێتەوە بە کاری ناوماڵ و منداڵ و خێزان، چونکە ئەمان سەماندوویانە ئەوەی بە پیاو ئاکرێت کتومت بە ژنیش ئەکرێت و چیتر پیاو ناکرێ بە ڕەگەزی خاوەن مەتێق (لۆژیک) و هێز و دەسەڵات بناسرێت و ژنیش بە عاتیفە و نەرمی و بڕیار لەسەر دراو بژمێررێت. خۆ زۆر زەحمەتیش نییە (ئینگاڵ میرکاڵ)ی سەرۆکی ڕابردوی ئەئمانیا و (مارگریت تاچێش) و (ئەندیرە گاندی) و (ئەوال ئەلسەعداوی) و .. هتد ببنە نموونەی ئەو ژنانە.

(٤)

جێندەر چییە؟

جێندەر وەک بەراورد لەگەڵ فێمینیزم تێرمێکی تازەیە هاتۆتە ناو جیهانی ژنانەوە. جێندەر تەنها ژن ناگرێتەوە بەڵکو بەشێوە گشتییەکەی ژن و پیاو بێکەوە ئەگرێتەوە و پەیوەستە بە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، بۆیە جێندەر جیهانیکی گەورەترە لە فێمینیزم و پانتایکی زۆر بەڕفراوانتر لەخۆ ئەگرێ .شایەنی باسە جێندەر جگە لە ڕەگەزی نێر و مێ ئەوکەسانەش ئەگرێتەوە کە شوناس پیاو و ژنیان (پێکەوە) هەیە، بە پێنی ئەو ئامارانەی کە بەدەستن (٩٩%) ئەو کەسانەی لەدایک ئەبن یا ڕەگەزی نێرن یا ڕەگەزی مێن، (% ی کەسانی لەدایکبووی دیکە جووت ڕەگەزن وەک تێکەڵییەک کە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، ئەم مرۆڤانەش بە پێنی ئاستی بەئاگایی کۆمەڵگەکان و کلتوور وعرف مامەڵەیان لەگەڵ ئەکرێ، کە ناچار کردنیانەوە لە ئەشتەرگەری کردن بۆ بوونە ئێر یا خود مێ تاکو هەموو جۆرە ستەکارییەک لە دژیان و بگرە لە هەندێ کۆمەڵگە ئەشکەنجەدان و کوشتنیشیان.

تا ئێرە و ئەمە ڕووە بایۆلۆجییەکەی جووت ڕەگەزییە، لەهەمان کاتدا کەسانێکیش هەن سەرەڕای ئەوەی کە نێرن: بەڵام وەک مێینە هەڵسوکەوت ئەکەن یاخود بە پێچەوانەوە. ئەمانەش لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە بیێنان ئەوترێت ترانس جێندەر (ئێرەموک - وشەیەک کە مێ بەڕاستی ئازانم)، گروپێکی جیاواز لەمانیش گروپی هاوڕەگەزخوازانە، ئەم گروپەش هەمان ڕەگەزی خوێن هەڵئەژێرن بۆ جووت بوون و پێکەوە ژیان و خێزان دروستکردن، بۆ نموونە دوو ڕەگەزی مێینە پێکەوە یاخود دوو ڕەگەزی نێرینە.

زۆر کەسی تر هەن کە بە پێناسەی جیاواز ئەو لە خۆیان ئەنێن، وەک جێندەر قۆیەد (٢) بۆ ئەوان ڕەگەز بەردەوام ئەگۆڕێت، هەندێک جار پیاون و هەندێک جار ژن. هەروەها گرووپێ بێ جێندەرەکان، ڕەگەز لای ئەمانیش جێگیر نییە؛ بەڵکو ئەگۆڕدرێت و ئەتوانن لەیەک کاتدا هەم ژن بن هەم پیاو. هەروەها (دێمی گێنڵ) و (دێمی بۆی)ەکان.(٣)

بەڵێ، گرووپ زۆرن کە هەربەکەیان ناوێک بۆخۆی هەئنەبژێرێت بەگوێرەی گۆرنکەی هۆرمۆنانی لەش، بۆ نموونە ئەی (A) جێندەر و بی (B) جێندەر و ئینتراڵ جێندەر و.....هتد. بەڵام ئەوەی کە لە جیهان باسی لێوە نەکرێت زیاتر چوار گرووپەکەی سەرەوەیەوە کە لە ژێر چەتری جێندەر کۆئەبنەوە.

(٥) .....ماوەتی

٥-٥-٥-٥

پەراوێزەکان

(١)- ئەنارۆکسیا؛ جۆرە نەخۆشییەکە برتیییە لە دەستدانی نارمزووی خوارد لە پیناو داهەزینی کێش یان لاوازبوون.

(٢)- چاکاوانی فێمینیزم ڕۆبین مۆرگان ساڵی (١٩٦٩) بۆ یەکەمجار لۆگۆی ڕەنگ سوری بەکار هێنا دژی پێشبڕکێی شازادەی جوانی (بەبۆچوونی فێمینیزم ئەم جۆرە پێشبڕکییانە ئافرەت ئەکاتە کاڵا لە سیستەمی سەرمایەداری و ئیمایا ئەنێنا سەرمایە گرنگە) و وەک سیمبۆلی سووری ماناکانە بۆ ئافرەت کردنی سیستەمی سەرمایەداری. فێمینیستەکان زیاتر ڤژیان بە ڕەنگی پەمبەیی و سور بۆیاغ ئەکەن جگە بەڕگی سمیر ئەپۆش و تاتۆیەکی زۆر لە لەشیان ئەکوتن. لە پەرلەمانەکانیش بەهۆی شۆڕشگێری بیرویاوەریانەوە ئەگەڵ چەپرەوەکان ئەژمێررێن. ئەو پارتانەی لە بنەڕەتدە جۆری لە ڕاسیزم (ڕەگەزپەرستی) تیایە، دژی فێمینیزمن و بە هیچ جۆری ئەمانیان پێ پەسەند نییە ئەویش بەهۆی هەوڵدانی فێمینیزم بۆ گۆڕانکاری بنەڕەتی و ڕادیکاڵی کۆمەڵگە لە لایەک و و لە لایەکی دیکەوە پارتە ڕاسیستەکان سەد سەد دژی هۆمۆسیکسوئاڵ و لیسبیان، هاوڕەگزباز و میکسیرەکانن .بە هۆی ڕەهەندی ئەم دیاردانە تەنانەت ئەمڕۆ ئەورووپاش لەم ڕووەوە بۆتە دوو بەشەوە. ئەورووپای کاتۆلیک و ئەرثەدۆکسی وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژهەڵات بە ڕووسیاشەوە و ئەورووپای پرۆتستانت وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا. پرۆتستانتیزم زیاتر کراون بەرامبەر بە هۆمۆ و لیسبیان و هاوڕەگزبازەکان، تەنانەت ئەمڕۆ لە هەموو وڵاتانی ئەسکەندنافیا و ئەئمانیا و هۆلەندا و بەلجیکا کەنیسە ئەمادییە هاوسەرگیری نێوان هەمان ڕەگەز لە دوو ژن یا دوو پیاو جێبەجێکات و ماربیان ببرێت. ئەویش بەهۆی ئەوەی قشەکان ئایینیانە هەندێ تەفسیری جیاواز بۆ تنجیل بکەن.

پاشماوەی ل١

ڕاپەڕینی ئێران و کاریگەرییەکانی لەسەر عێراق و ناوچەکە

بەشیک لە بەشداری (موئەیەد ئەحمەد) بریتی بوو لە پێداچوونەوە بە مێژووی بزووتنەوەی ئازادیخوازی لە کۆماری ئیسلامی ئێران، سەرەتا لە شۆڕشی (١٩٧٩) کە لە لایەن هێزە نازادیخواز و شۆڕشگێڕەکانی ئێرانەوە لە دژی ڕژێمی شا لەو سەردەمدا هەڵگیرسا و سەرکردایەتی کرا، بەڵام بە هۆی هاوکاری دەوڵەتە ئیمپریالیستییە ڕۆژئاواییەکان و شوێنگەیکردنی هەندێ لە چەپی ئێران بە دوای وەهمی "دۆخێکی خومینی لە بەرامبەر ئیمپریالیزمدا" شۆڕشەکە کەوتە دەست ئیسلامی سیاسییەوە، پرۆسەی ئەم گۆڕانکارییە بووە هۆی ڕشتنی دەریایەک خوێنی سۆسیالیستەکان و نازادیخوازان و هەر کەسێک کە نارەزایەتی دەربڕێ بەرامبەر بە حوکمڕانییەکەی.

هەروەها (موئەیەد) ئیشیناد کە ڕژێمی ئیسلامی لە ئێران بە درێژایی دەسەڵاتی خۆی بۆ خنکاندنی نازادیەکان و سەرکوتکردن و گۆشەگیرکردنی ژنان کاری کردووە و هەروەها کاری بۆ هەنداوەکردنی "شۆڕشی ئیسلامی" بۆ دەرەوەی ئێران کردووە؛ دەستڕاگەیشتنی ئیسلامی سیاسی بە دەسەڵات و داهەزراندنی کۆماری ئیسلامی دەرگاکانی بەڕووی سەردەمێکی هەژموونی و کۆنترۆڵی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا کردەوە، وە بەکردەوە دەستی ڕژێمی ئیسلامی لە ئێران درێژبووەوە بۆ ناو عێراق، سووریا، لوبنان، فەلەستێن و وڵاتانی دیکە.

ئەمە و (موئەیەد) لە قسەکانیدا سەبارەت بە ڕاپەڕینی بەردەوامی ئێران، پێداچوونەوەیەکی کرد بە مێژووی بزووتنەوەی نارەزایەتی لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا و لە نارەزایەتی خوێندکارانی ساڵی (١٩٩٩) باسەکەی خۆی دەستپێکرد. لە هەمان ساڵدا ئێران شایەتحاڵی نارەزایەتییەکان بوو کە بە ڕێبەرایەتی "ڕیفۆرمخوازی" ئاو ڕێژیمی ئێران بوو، و پاشان نارەزایەتییەکان دژ بە ئەنجامی هەڵبژاردنەکان، کە بە هەمان شێوە "ڕیفۆرمخوازی" ئاو ڕژێم سەرکردایەتی دەکرد و (٨٠) کەس کوژران. و هەروەها ئێران لە ساڵی (٢٠١٧)دا شاهیدی نارەزایەتییەکان بوو، و ئەم نارەزایەتیانە تەشەنەی کرد بۆ شارە جۆراوجۆرەکان و نزیکەی سانێک خایاند.

هەروەها، هاوکات لەگەڵ ڕاپەڕینی مانگی ئۆکتۆبەری عێراق لە ساڵی (٢٠١٩)، ڕاپەڕینێکیش لە ئێران سەریهەڵدا و نزیکەی هەموو ناوچەکانی ئێرانی گرتەوە، بەڵام ڕووبەڕووی سەرکوتی دڕندانە بووەوە لە لایەن ڕژێمەوە، داوجار بە ڕاپەڕینەکەی نیستا گەیشتە لوتکە، کە دوای کوشتنی [ژینا (مەهسا) ئەمینی]، کچی تەمەن (٢٢) ساڵ، لە لایەن "پۆلیسی ئەخلاق"ەوە، ئەم ڕاپەڕینە هاتە ئاراوە کە تا ئێستاش بەردەوامە. لەم ڕاپەڕینا بە پێنی ئامارە ئەم دواییە نزیکەی (٦٠٠) کەس لەسەر دەستی ئەم ڕژێمە کوژراون و ئەم ڕاپەڕینە بە هەموو ناوچە و شارەکانی ئێراندا بڵاوبووەتەوە و چین و تۆیژە جیاجیاکانیش تێیدا بەشدارن، لە کریکارانەوە تا خوێندکاران تا لاوان تا هەموو شۆڕشگێران و نازادیخوازان، ئەمە یێگومان جگە لە ژنان، کە شۆکێکی بەهێز و قووێنان لە ناو دەسەڵات و باڵەکانیدا دروست کردووە .ئەو ڕاپەڕینەی کە تێیدا ژنان بەشێکی جوەهەری و بڕێنەوە و گەشێنەرەوەی یەکەم پریشکی بوون.

(موئەیەد ئەحمەد) جەختی لە سیمای چینایەتی ڕاپەڕین لە ئێران کردەوە و ئامارێی بەوەدا کە هێزەکانی ئەم ڕاپەڕینە کرێکاران، زەحمەتکێشان، هەژاران و بێکارەکانن، هەروەها ژنانی زۆرلێکراوخوزن کە بەدوای بەدەستهێنانی یەکسانی و نازادییەوەن.

هەروەها ئامارێی بەوەدا کە ڕاپەڕین لە ئێران پێویستی بە خستنەڕووی ئەئتەرناتیڤی سیاسی و ناباوەری خۆی هەیە دوور لە هەموو ئەو هێزانەی بەوڕژاوی کە لە هەوڵدان سواری شە پۆلی ئەم ڕاپەڕینە ببن و ئەویش بە جیاکردنەوەی ڕیزەکانی تۆیژە چەوساوە و ژیان لێن کەوتووەکانی ڕژێمی ئیسلامی و خۆرئکخستنیان بە دووەری ئاسۆی سۆسیالیستی دوور لە هەموو ڕەوتە بۆژوازییەکانی وەک ئاسیونالیزم و تایفەگەری و لیبرالیزم و "ئیشتمانپەروەری" و ڕەوتەکانی تر. وە ڕاپەڕین پێویستی بەوەیە کە پێداگری بکات لەسەر پێویستی دروستکردنی شورای جەماوەری شۆڕشگێڕانە، کە گوزارشت بکات لە چاوەڕوانییەکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان و ژنان و دوانەکەوتەکان لە وەهمانەی کە هێزە بۆژوازییەکان بڕوی پێیندەن. هەروە ئامارێی بەوەدا کە ژلیێرە "لیبیرالیستەکان بە تایبەت ئەمریکا کار بۆ قۆستنەوەی ڕاپەڕینەکە دەکەن لە ڕێگەی هاوکارییەکان لەگەڵ هێزە لیبیرال و ئیسلامییە "ڕیفۆرمخوازەکان" و ناسیۆنالیستەکان بەمەبەستی کۆنترۆڵکردنی ئەم ڕاپەڕینە گەورەیە.

هەروەها (موئەیەد ئەحمەد) کاریگەرییەکانی ئەم ڕاپەڕینەی لەسەر عێراق و ناوچەکە ڕوونکردەوە کە پاڵنەرێکی گەورەیە بۆ بەرەوپێشچوونی بزووتنەوەی ڕژێمخوازی ئێران بەوەی کە کۆتایی بە حیجابی ژەرەملی (ئیجباری) ئەهێنێ، بە هەمان شێوە ئەم ڕاپەڕینە کاریگەری داناوە، وە بوونە هۆی لەرزاندنی پایەکانی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا بە گشتی و دروێنە کردن ڕوو لەبیتە هۆی پاشەکشە و دارمانی خیراتری، هەروەها کۆتاییهێنان بەو ڕژێمە لە ئێران کۆتایی دەهێنێت بە دەستپێدانی میلیشیا و لایەنەکانی سەر بە ئێران لە عێراق، سووریا، لوبنان، یەمەن و وڵاتانی دیکەدا، هەروەها ئەبیتە هۆی قووڵترکردنەوەی کارەکتەری چینایەتی و نازادیخوازیی ژنان لە پەیوەند بە نارەزایەتییەکان لە عێراق و ناوچەکە بەگشتی، هەروەها ڕاستەوخۆ لە توریکاشیا ڕەنگدانەوەی دەبێت، کە ئوردەگۆن و ئیسلامی سیاسیش تێیدا حوکم دەکات.

لە کۆتایی قسەکانیدا (موئەیەد ئەحمەد) ئامارێیدا بە ئەرکی کردیی سۆسیالیست و نازادیخوازەکان لە عێراق، لە ڕێگەی پشتیوانی لە خەباتی جەماوەری ڕاپەڕیو لە ئێران و بڵاوکردنەوەی ئەوەی کە دوائێمارێت، پشتیوانی و پەسەندکردنی داواکارییەکانی ژنان لە ئێران ڕابردوو ڕوح خرایە بەری و دواییش تێهەڵکێشی جیهانی ئینتەرنێت کرا، سۆشیاڵ مێدیاکانیش بوونە پاڵپشتی (هەندێک لە فێمینیستەکان ئەم شە پۆلە بە شە پۆلی چوارەم و شە پۆلی پۆست مۆدێرنیزم لە قەڵەم ئەدەن) هاتنە کایەی شە پۆلی سێیەم وەلامدانەوەیەک بوو بۆ شکستهێنانی شە پۆلی دووەم لەو بوارانەی کە ئەیتوانی پێی بگات، لەمەش گرنگتر باسکردنی ژن و چەوساوەیەتی لە نێو چینەکان و پێگەکان و ئایینەکانی نێو کۆمەڵگە. بۆ نموونە چەوساوەی نیسلامییەکان لە چین و چەوساوەی ئێزیدییەکان لە وڵاتە نیسلامییەکان یان ڕێژەی چەوساوەی ئژنیک دکتۆر لەگەڵ ژنێکی ئەخوێندەوار ..هتد.

شە پۆلی سێیەم زیاتر جەخت لە منداڵ و ژن و خێزان ئەکاتەوە، بە تیۆرانینی ئەم شە پۆلە ئاکرێت ئافرەت بە تەنها ببەسترێتەوە بە کاری ناوماڵ و منداڵ و خێزان، چونکە ئەمان سەماندوویانە ئەوەی بە پیاو ئاکرێت کتومت بە ژنیش ئەکرێت و چیتر پیاو ناکرێ بە ڕەگەزی خاوەن مەتێق (لۆژیک) و هێز و دەسەڵات بناسرێت و ژنیش بە عاتیفە و نەرمی و بڕیار لەسەر دراو بژمێررێت. خۆ زۆر زەحمەتیش نییە (ئینگاڵ میرکاڵ)ی سەرۆکی ڕابردوی ئەئمانیا و (مارگریت تاچێش) و (ئەندیرە گاندی) و (ئەوال ئەلسەعداوی) و .. هتد ببنە نموونەی ئەو ژنانە.

(٤)

جێندەر چییە؟

جێندەر وەک بەراورد لەگەڵ فێمینیزم تێرمێکی تازەیە هاتۆتە ناو جیهانی ژنانەوە. جێندەر تەنها ژن ناگرێتەوە بەڵکو بەشێوە گشتییەکەی ژن و پیاو بێکەوە ئەگرێتەوە و پەیوەستە بە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، بۆیە جێندەر جیهانیکی گەورەترە لە فێمینیزم و پانتایکی زۆر بەڕفراوانتر لەخۆ ئەگرێ .شایەنی باسە جێندەر جگە لە ڕەگەزی نێر و مێ ئەوکەسانەش ئەگرێتەوە کە شوناس پیاو و ژنیان (پێکەوە) هەیە، بە پێنی ئەو ئامارانەی کە بەدەستن (٩٩%) ئەو کەسانەی لەدایک ئەبن یا ڕەگەزی نێرن یا ڕەگەزی مێن، (% ی کەسانی لەدایکبووی دیکە جووت ڕەگەزن وەک تێکەڵییەک کە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ، ئەم مرۆڤانەش بە پێنی ئاستی بەئاگایی کۆمەڵگەکان و کلتوور وعرف مامەڵەیان لەگەڵ ئەکرێ، کە ناچار کردنیانەوە لە ئەشتەرگەری کردن بۆ بوونە ئێر یا خود مێ تاکو هەموو جۆرە ستەکارییەک لە دژیان و بگرە لە هەندێ کۆمەڵگە ئەشکەنجەدان و کوشتنیشیان.

تا ئێرە و ئەمە ڕووە بایۆلۆجییەکەی جووت ڕەگەزییە، لەهەمان کاتدا کەسانێکیش هەن سەرەڕای ئەوەی کە ئێرن: بەڵام وەک مێینە هەڵسوکەوت ئەکەن یاخود بە پێچەوانەوە. ئەمانەش لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە بیێنان ئەوترێت ترانس جێندەر (ئێرەموک - وشەیەک کە مێ بەڕاستی ئازانم)، گرووپێکی جیاواز لەمانیش گرووپی هاوڕەگزخوازانە، ئەم گرووپەش هەمان ڕەگەزی خوێن هەڵئەژێرن بۆ جووت بوون و پێکەوە ژیان و خێزان دروستکردن، بۆ نموونە دوو ڕەگەزی مێینە پێکەوە یاخود دوو ڕەگەزی نێرینە.

زۆر کەسی تر هەن کە بە پێناسەی جیاواز ئەو لە خۆیان ئەنێن، وەک جێندەر قۆیەد (٢) بۆ ئەوان ڕەگەز بەردەوام ئەگۆڕێت، هەندێک جار پیاون و هەندێک جار ژن. هەروەها گرووپێ بێ جێندەرەکان، ڕەگەز لای ئەمانیش جێگیر نییە؛ بەڵکو ئەگۆڕدرێت و ئەتوانن لەیەک کاتدا هەم ژن بن هەم پیاو. هەروەها (دێمی گێنڵ) و (دێمی بۆی)ەکان.(٣)

بەڵێ، گرووپ زۆرن کە هەربەکەیان ناوێک بۆخۆی هەئنەبژێرێت بەگوێرەی گۆرنکەی هۆرمۆنانی لەش، بۆ نموونە ئەی (A) جێندەر و بی (B) جێندەر و ئینتراڵ جێندەر و.....هتد. بەڵام ئەوەی کە لە جیهان باسی لێوە نەکرێت زیاتر چوار گرووپەکەی سەرەوەیەوە کە لە ژێر چەتری جێندەر کۆئەبنەوە.

(٥) .....ماوەتی

٥-٥-٥-٥

پەراوێزەکان

(١)- ئەنارۆکسیا؛ جۆرە نەخۆشییەکە برتیییە لە دەستد

محەمەد ساڵح ئەلقەزاز

ئەو ڕابەرە کرێکارەی عەرشی پاشایەتی هەژاند، کێ بوو؟

عەبدولا سلێمان (مەشخەڵ)

چینی کرێکاری عێراق؛ لە دوای جەنگی جیهانیی یەکەم لە ئەنجامی پێوەستی بازاڕی سەرمایەی جیهانی و پلانە درێژماوەکانی بەریتانیا؛ ئەم کۆشە و ئەو گۆشەی عێراق، کە تا دەهات لەڕووی چەندایەتی و چۆنایەتییەوە گەشەی دەکرد و زیاتر پێدەگەیی. ئەو چینە بەبەراورد بە چینی کرێکاری وڵاتانی تر بەتایبەتی ئێران و تورکیا، دردەکتر هاتە مەیدان و دردەکتریش کەوتە سەر پێی خۆی. چینی کرێکاری عێراق وەک چینی کرێکاری گشت وڵاتە داواکەوتووەکان؛ بەچەندین ساڵ بەر لە بۆرژوازی پیشەسازی نیشتمانی دروستبوو. لەمەنداوی خۆشیدا هەر لە هەنگاوە سەرەتاییەکانی دروستبوونییەوە کەوتە جوولە و مانگرتنی تاک تاک و خۆبەخۆ (عەفەوی) وەک مانگرتنەکانی کرێکارانی هێلی شەمەندەفەر لە ساڵەکانی (١٩٢٢)، (١٩٢٣)، (١٩٢٥)، و (١٩٢٦)، هێنانەدەرەوەی چەندین ڕابەر و هەڵسووڕاوی بەرچەستەی کرێکاریی. هەرچەند ئاستی هۆشیاری هەندێک لەو ڕابەرانە بەپێی پێویست نەبوو، بەڵام کاریگەری خۆیان دانا بەسەر مێژووی کرێکاریی عێراقەوە. لەدەیەی بیستەکان؛ چینی کرێکار لە عێراق پێ دەتێتە مێژوویەکی نوێ، هەم دەست بۆ ڕێکخراوبونی خۆی دەبات و هەمیش داواکاریی ئابوورییەکانی دەباتە ئاستێکی باڵاتر. لەم نێوەدا پەکێک لە بەرچەستەترین ڕابەری کرێکاری لەو دەیەیە و دەیەیەکانی دواتریش کە عەرشی پاشایەتی هەژاند (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز)ە.

بەڵام محەمەد ساڵح ئەلقەزاز کێ بوو؟

محەمەد ساڵح ئەلقەزاز؛ لە بنەماڵەیەکی خوێندەواری غەیرە کرێکاری لە شاری بەغدا لەدایکبووە. کەسایەتییەک بوو لەدەرەوەی بزووتنەوەی کرێکاری عێراق کە ژیانی خۆی وەک هەڵسووڕاوێکی کرێکاریی هۆشیاری هەندێک لەو ڕابەرانە بەپێی پێویست نەبوو، بەڵام کاریگەری خۆیان دانا بەسەر مێژووی کرێکاریی عێراقەوە. لەدەیەی بیستەکان؛ چینی کرێکار لە عێراق پێ دەتێتە مێژوویەکی نوێ، هەم دەست بۆ ڕێکخراوبونی خۆی دەبات و هەمیش داواکاریی ئابوورییەکانی دەباتە ئاستێکی باڵاتر. لەم نێوەدا پەکێک لە بەرچەستەترین ڕابەری کرێکاری لەو دەیەیە و دەیەیەکانی دواتریش کە عەرشی پاشایەتی هەژاند (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز)ە.

محەمەد ساڵح ئەلقەزاز؛ لە بنەماڵەیەکی خوێندەواری غەیرە کرێکاری لە شاری بەغدا لەدایکبووە. کەسایەتییەک بوو لەدەرەوەی بزووتنەوەی کرێکاری عێراق کە ژیانی خۆی وەک هەڵسووڕاوێکی کرێکاریی و خەباتگێرێکی نەقابی و لەنێوچەرگەی بزووتنەوەی کرێکاریدا بردە سەر. ئەم ڕابەرە بەرچەستەیە کە بە بیروباوەڕ کۆمۆنیست بوو، ڕۆشنبیرێک و نیشکیزی زانیکی باشیش بوو؛ بەکەمین کەس بوو کە ئیجازەی کۆمەڵەی پیشەوەرانی لە مانگی تەمەموزی ساڵی (١٩٥٩) لە وەزارەتی ناوخۆی کابینەکەی (نووری سەعید) وەرگرت. ئەم کۆمەڵەیە ڕۆڵێکی گەورەی گێرا لە بردنە پێشەوەی خەباتی کرێکاران لە کۆتایی دەیەی بیستەکان و دەیەی سییەکان و تا لە ساڵی (١٩٣٣) ناوی کۆمەڵەکەی گۆڕی بە (یەکێتی ئەقابەکانی کرێکارانی عێراق). وتارە شەفەهییەکان و نووسینەکان و نامەکانی ئەم ڕابەرە بەجۆرێک کاریگەر بوون لەسەر کرێکاران کە بەپێشاو کرێکاران و بێکاران پەیوەندییان پێوەی دەکرد و ببووە جێ متمانەی هەژاران و بێکاران و سەرجەم کرێکارانی عێراق.

(محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) لەلایەکەوە لە پەیوەندا دابوو لەگەڵ بیروی کرێکاریی جیهان تا بتوانێت سەپۆرتی پێویست بۆ چینی کرێکاری عێراق بەدەست بهێنێت و لەو ڕێگەیەوە بتوانێت حکومەتی پاشایەتی ئەوکات ناچار بکات کە یاسا کارێکی گونجاو بۆ کرێکار دارێژێت. لەلایەکی تریشەوە توانی ئاستی هۆشیاری کرێکاران بەرتە سەر و ئەک تەنها کۆمەڵەکەی، بەڵکو ئەداوای ڕێکخراوە کرێکارییەکان و هێزە سیاسییە ئۆپۆزیسیۆنەکان و ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە بەکاربهێنێت بۆ گەیاندنی خەم و دەنگی کرێکاری ستەمدیدەی عێراق بە ڕای گشتی. حکومەتی کۆنە پەرستی پاشایەتی و کابینەکەی نوری سەعید درێغییان نەکرد لە سەرکووت و زیندانیکردنی کرێکاران؛ هەرچەند ئەم سەرکوتانەش دەبوونە هۆی خاوبوونەوەی خەبات، بەڵام هەرگیز ڕەوڕەوەی ئەو خەباتە ڕووەو پێشەوە نەوەستا.

(محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) ئاستی هۆشیاری هێندە بەرز بوو کە جوان لە پەلان و تەئەی دەسەلات و سەرکوتکەران و کۆمپانیا بیانییەکان تێدەگەیشت و دژکەرداری دەنواند. بێگومان لەمەش نووسەران و ڕۆشنبیرانی سۆشیالیستی ئەو سەردەمەش هانی بزووتنەوەی کرێکاریان دەدا و دەستگیرۆیی ئەو بزووتنەوەیان دەکرد، وەک چیرۆکنووس (مەحمود ئەحمەد ئەلسەید) و (حسەین ئەلڕەحاڵ - کە بە یەکەمین کەسی مارکسی دادنرێت لە عێراق) و (عەبدولا جەدەوغ) و (ئیبراهیم ساڵح ئەلقەزاز)، کە ئەمەی دواییان واتە (ئیبراهیم) بڕای (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) بوو و ئینسانێکی تێکۆشەری مارکسیست بوو. شایانی باسە ئەندامانی ئەم کۆمەڵەیە دوور لەچاوی پۆلیس؛ لەمانی پەکێکیان یان ئەنداو فارگۆنێکی بەتاڵدا بەنهێنی بەبۆنەی پەکی ئایارەوە ئاهەنگیان گێراوە.

محەمەد ساڵح ئەلقەزاز چگەلەوەی سەرۆکی (کۆمەڵەی پیشەوەران) بوو، گۆڤاری (الصنائع)یش دەردەکرد. دەوڵەت و کۆمپانیا بیانییەکان چەندیجار هەرەشەیان لە ئەلقەزاز کرد و تەنانەت بە نامە کە بەناوی (پیشەرگەیەکی بیانییەکان) نووسراوبو، لە نیسانی ساڵی (١٩٣١)دا کەتیایدا هەرەشەی کوشتن لە (ئەلقەزاز) و ئەندامانی (کۆمەڵەی پیشەوەران) کراوبو. (ئەلقەزاز) چەندیجار زیندانی کرا و سزای ماڵی درا. دیارە ئەم دۆخەی (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) بەتەنها ئەوی نەگرتبوو، بەڵکو گەلێ سەرکردە و ڕابەری کرێکاریی تر وەک (محەمەد مەکی ئەلنەشتەری) و (عەبدولا ئەلبەدری) و (محەمەد یاس ئەلبەیاتی) گیران و ڕەوانەی بەندیخانە کران. بەڵام دیارە ئەو هەرەشە و چاوسوورکردنەوانە چۆکیان پێدانەدا و بگرە سووڕتریان کرد لەسەر داخوازییەکانی کرێکاران. تا دەگاتە ئەو ئاستەی کە (یاسین ئەلهاشمی) سەرۆکی (حزب الاخاء الوطني) لەسەرەتای دەیەی سییەکانی سەدەی ڕابردوو؛ داوای لە (ئەلقەزاز) کرد (کۆمەڵەی پیشەوەران) بکاتە لقێکی حیزبە سیاسییەکەی، بەڵام (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) ئەو داوایە ڕەتی دەکاتەوە.

ئەلقەزازی لەتێنو هەموو سەرکردە ئۆپۆزیسیۆنەکاندا (یاسین ئەلهاشمی و ڕەشید عالی ئەلگەیلانی و حیکمەت ئەبوتەمە) تەنها و تەنها متمانەی بە (حیکمەت ئەبوتەمە) دەکرد و لەهەموو کاروباریکدا ڕاوێژی پێدەکرد. (ئەلقەزاز)ی بەیەکەمین سەندیکالیستی لەمێژوی عێراق دادەنرێت. تەنانەت (ئەلقەزاز) لەساڵی (١٩٣٧) بەکۆمەکی (یوسف مەتی) ڕۆژنامەنووسی مارکسیستی و (نوری ڕوفائیل) و (جەمیل تۆما) ئیجازەی یانەی هێلی شەمەندەفەر وەردەگرێت، کە ببووە جێگەی کۆبوونەوەی کرێکارانی هێلی شەمەندەفەر و کۆمۆنیستەکانی ئەوکاتی عێراق، بەڵام دواتر (یەعسی)یە فاشیستەکان لەساڵی (١٩٦٩) ناوەکەی دەگۆڕن بە (یانەی زەورا).

(محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) لە خەباتی خۆیدا پێداگری لەسەر یەکێتیی و یەکپارچەیی کرێکارانی عێراق و نازادییەکان و باشترکردنی ژیان و دۆخی کارکردنی کرێکاران کردووە. (ئەلقەزاز) لەماوەی ژیانی (کۆمەڵەی پیشەوەران) (١٩٢٩ تا ١٩٣٣) کۆمەڵی کاری گرنگی ئەنجامدا ووەک:

یەک: کۆبوونەوەی بەردەوامی گشتی کرێکاران و قسەکردن لەسەر دۆخی نالەباری ژیان و تاوتێکردنی ماف و داخوازییەکانیان.

دوو: ئاونووسکردنی کرێکارانی بێکار و هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی کار بۆیان و هەندێکجار برینەوەی مووچە بۆیان لە سندوقی کۆمەڵە.

سێ: پەیوەندکردن بە چەندین دکتۆر تا پشکنینی کرێکار و خانەوادەکانیان ئەنجام بدەن بەخۆڕایی.

چوار: کردنەوەی قوتابخانە بۆ کرێکاریی ئەخوێندەواو و تەرخان کردنی مامۆستای خۆبەخش بۆ ئەو مەبەستە.

پێنج: هەوڵدان بۆ بردنە سەری شارەزایی کرێکار و ئاردنی کرێکار بۆ خوولەکانی دەرەوەی عێراق.

شەش: پێداگری لەسەر بایەخدان بە کرێکارانی عێراقی و ئاردنەوەی کرێکارانی بیانی و پڕکردنەوەی شوێنەکانیان بە کرێکارانی عێراقی.

شەش: پێداگری لەسەر یاسای کارێک کە زامنی مافەکانی کرێکارانی عێراق بکات.

حەوت: گەورەترین مانگرتنی کرێکارییان بەرنخست لە ساڵی (١٩٣١) لەمێژووی بزووتنەوەی کرێکاری عێراقدا.

یەکەمین جار کە (ئەلقەزاز) تا دەهات جیددی تر و بەعەزمتر پێی لەسەر بەرژەوەندی چینایەتی کرێکاران دادەگرت و لەوڵاشەوە دەسەڵاتی سەرەتا هەوڵیدا کە (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) قایل بکات بەوەی کە نیشتکی باشی هەبێت و واز لە چینی کرێکار بهێنێت، بەڵام (ئەلقەزاز) ڕەتی دەکاتەوە و پێداگری دەکات لەسەر بڕوا و بیرکردنەوەکانی خۆی لەپێناو چینی کرێکاری عێراقدا. ئەم سەرسەختییەی (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) و ئەو نازایەتیی و خۆڕاگرتنەی کە بوویوە هۆی ناو و ناوبانگی، لەبەرئەوە تووشی ڕاونان دەبێتەوە بۆ (سلێمانی) و (عانە) و (دیالە) و ڕژێمی عێراقیش (٤١) داوای لەسەر تۆمار دەکات و چوار ساڵ زیندانی دەبێت و تا ساڵی (١٩٥٤)یش ڕێگەی پێنادرێت سەفەری دەرەوەی عێراق بکات. (ئەلقەزاز) وەلامی حکومەتی پاشایەتی سەرکوتگەری ئاوا دەدایەوە (ئێمە ئاترسین!). بۆیەش محەمەد ساڵح ئەلقەزاز لەبەرامبەر هەموو ئەو نارەحەتی و نازار و کۆسپ و ڕێگرانەی هاتنە بەردەمی، ورە بەرزتر و تووندوتوێلتر هەڵگاوی تا تا بوو بەو ئەستێرە پرشنگدارەی ئاسمانی خەباتی چینی کرێکاری عێراق. تا بووە ئەو ئاوەی کە تا چینی کرێکاری عێراق و خەباتی ئەو چینە مایێت، ناوی ئەویش لەسەر دڵی خەباتی چینایەتی دەنووسرێت.

لەکۆتایشدا جێی خۆیەتی دەڤی وتە بەنرخ و گرنگەکەی (ئەلقەزاز) بنووسینەوە کە هۆشیارانە قامک دەخاتە سەر کێشە گەورەکەی خەباتی چینایەتی کرێکاریی عێراق. (ئەلقەزاز) دەڵێت (ئێمە بە تەواوی لاواز بووین و کەسێک نییە داوای مافەکانمان بکات و لەبەردەم میری و کۆمپانیاکاندا بیبێتە نوێنەرمان و لەو مەسەلانەدا کە پەیوەندییان بە ئێمەوە هەیە ڕێکمان بخەن؛ ئەم پێدەسەڵاتییەبشمان ئەنجامی ئاکۆکی نێوان خۆمانە. بەکێتیش ئەگەر بەشێوەیەکی ڕاست و دروست پێک نەیەت ئەنجامی هەستێنکراوی نابێ. ڕێکخستنێش تەنها بە ڕێگەی دروستکردنی کۆمەڵە و نەقابەوە دەبێ. سەبارەت بەم هۆکارانە و بە یارمەتی کرێکارە هۆشیارەکان نزیکەی دوو ساڵ لەمەوبەر چەند داخوازییەکمان پێشکەش کردووە، تاوەکو ڕێگەمان بدرێ ئەو کۆمەڵانە پێکبهێنین).

بەمجۆرە (محەمەد ساڵح ئەلقەزاز) لەگەڵ بزووتنەوەی کرێکاری عێراق لێک هەڵدەپێکرێن و ئەم کەسایەتییە دەبێتە ئایکۆنێکی گەش و دروشێم لەمێژووی خەباتی چینایەتی کرێکاریی عێراق.

دوو تێبینی:

یەک؛ زۆرم هەوڵدا مێژووی ژیانی ئەم ڕابەرە کرێکارییەم دەست نەکەوێت تا بەزانیاری زیاتر بابەتەکە دەوڵەمەند بکەم.

دوو؛ بۆ نووسینی ئەم بابەتە سوودم لەم سەرچاوانەی خوارەوە وەرگرتووە:

١- کتێبی (چینی کرێکاری عێراق) دکتۆر (کەمال مەزهەر ئەحمەد) وەرگێڕانی (ئاوەندی کۆمۆن) چاپی دووەم (٢٠١٩).

٢- (انقلاب بكر صدقي) بقلم (حسين الجاف)، جريدة الزمان:

http://azzaman-iraq.com/content.php?id=44533

٣- (حول الحركة النقابية و نظالات العمال في العراق) بقلم (عدنان الصفار):

http://azzaman-iraq.com/content.php?id=44533

٤- (الطبقة العاملة العراقية وحركتها النقابية تاريخ ونضالات وآفاق مستقبلية) بقلم (مصطفى محمد غريب) موقع (ايلاف)

کەنەدا ئایاری (٢٠٢٢)

بێکاری و سیاسەتی مشەخۆرکردنی بێکارەکان

سالار مامە کەریم

تاکو ئێستا هیچ کەسێک وەکو (کارل مارکس) نەیتوانیوە زانستیانە و ڕاستگۆیانە پێناسەی بێکاری بکات و مەترسییەکانی بخاتەڕوو کە وەکو چەمکێکی ڕەخنەیی لە نابوری سیاسیدا، بێکارەکانی بە سوپای یەدەگی کار ناوزەد کردووە. پێویستە ئەو ڕاستیەش بزانین کە ئەو سوپای یەدەگی کارە، کەسانی تەمەڵ و تەوەزەل نین، بەڵکو هێزێکی زیندووی کۆمەڵگان، بەڵام لە مەیدانی کار دوورخراونەتەوە، یان ڕێگەیان لێگیراوە بێنەوە ئەو مەیدانەوە بۆ ئەوەی ژیان و گوزەرانی خۆیان درێژە پێبدەن.

سیستەمی سەرمایەداری ئەک تەنیا هۆکاری سەرەکییە بۆ تەشەنەکردنی بێکاری، بەڵکو دەسەڵاتی بورژوازی و حکومەتەکانیشیان بە بەرنامە و پلان کار بۆ ئەمە دەکەن، چونکە ئەوەی بە ئەڵێ سەرمایەداریییەوە گرنگە قازانجە، نەک ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی خەڵک.

لێرەدا نامەوێت باس لە مێژووی سەرهەڵدانی بێکاری و هۆکارەکانی بکەم، لەبەرئەوەی زۆری لەسەر گوتراوە، چەندین توێژینەوەی لەسەرکراوە، ئەوەی پێویستە ئاوری لێبدەینەوە دیاردەی بێکاری و بێکارە خێر لە خۆئەدیوەکانی هەرێمی باشووری کوردستانە لە عێراق، کە دەسەڵاتدارانی هەرێم سیاسەتێکی سەرمایەدارانەی زۆر نەگریسانە و نامرۆڤانە و ناشارستانیانە بەرامبەر بە بێکاران پیادە دەکەن.

ئەو حکومڕانییەی لە هەرێمدا هەیە بە پلان و هەشەوە نیولیبرالیزم پیادە دەکات و لە ژێر کۆنترۆڵی سەرمایەدارانی مشەخۆری بنەماڵە حزبییەکان و وابەستەکانیان، کە ئەوانیش بە دەوری خۆیان وابەستەی ئەجندای نابووری و سیاسی دەوڵەتە سەرمایەدارە کۆنە پەرست و فاشیستەکانی وڵاتە ئیتفاقییەکان و سیاسەتی نیو-لیبرالی دەوڵەتانی ئیمپریالستی ڕۆژئاوای ئەمریکی و ئەورووپین، وە سەرخان و ژێرخانیان بە تەواوی ڕادەستی ئەوان کردووە، دیارە ئەمەش ئاکامەکەی شتێک نییە جگە لە خۆدەوڵەمەندکردن و ڕووتاندنەوە و چەوساندنەوەی خەڵکی زەحمەتکێش و بەشخوراو نەبێت.

بۆیە هیچ گومانی تێدانییە کە بەڕاشکاوی بڵێین یەکێک لە هۆکارە هەرە سەرەکییەکانی بێکاری جێبەجێکردنی ئەم جێبەجێکردنەیە لە لایەن حزبە دەسەڵاتدارەکانەوە، سەربەری حکومڕانی ناداد پەروەرانە و قۆرخکاری حزبەکان بۆ هەموو لەرت و جومگە ئابوورییە گرینگەکان، لەوانەش سامانە سروشتییەکان و کۆمپانیا زەبەلاحەکان و کەرتە حکومی و تایبەتییەکان و ... هتد.

ڕووبەکی زەقتری بێکاری لە هەرێمدا دامەزراندنی بە تەزکییە و بێبەشکردنی کەسانی بێلایەنی سیاسی و بێلایەنی حزبییە لە هەڵی کاردا، چ لەڕەمانگە حکومییەکان بێت یان کەرتی تایبەت، هەروەها چەکدارکردنی جوتیار و وەرزێر و شوان و گاوانەکان لە هێزە چەکدارە میلیشیاییە حزبییەکان یان وەک پاسەوانی بەرپرسەکان و دابڕانیان لە کاری گشتوکاڵی و ئاژەڵداری کردنە، کە پازدە ڕۆژ جارێک دەوام دەکەن ئەوەش وای لێیان کردووە لە "هەرێ و مەرێ" ببن کە کشتکاری و ئاژەڵدارییان پێبکرێت، نە ببنە چەکدارێکی پیشەیی سەربازیش، سەربەری ئەوەش ئەو پازدە ڕۆژەی کە پشووبان هەیە، شێوەیەکە لە نیمچە بێکاری، ڕەنگە هەندێکیشیان بتوانن کارێکی دیکە لەسەر حیسابی ئەوانی تر بدۆزنەوە بەحوکمی ئەوەی کە چەکدارن.

بێکاری لە هەرێمی کوردستاندا هەمیشە لە تەشەنەکردندایە، نە حکومەت و نە هیچ هێز و لایەنێک بیر لە ڕێگەچارەیەک ناکەنەوە بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە نەگەر بنەبڕیش نەکەن، ئەوا کەمی کەنەوە یان ڕادەیەکی بۆ دابنێن. بەهەزاران دەرچووی زانکۆکان ئاچارن کاری کرێکاری بکەن تاکو بژێوی ژیانیان دابین بکەن، کە ئەمەش ڕاستەوخۆ کارێگەری هەیە لەسەر بێکاری ..

سەرباری ئەوەی کە هەقدەستی کرێکاری خۆماڵی لە کوردستاندا کەمە، بەڵام کرێکارانی بیانی بە کرێیەکی زۆر هەرزانتردەوە، بە مەجبوری کار دەکەن بەبێ ئەوەی لە لایەن حکومەتی هەرێمەوە چاودێری مافەکانیان بکرێت. حکومەتی هەرێم بۆ هەر چاردەسەرێکی پرسی بێکاری گرفتێکی گەورەی تر دەدۆزێتەوە. بەتایبەتی ئەوە چەند ساڵێکە سیاسەتێکی دیماگۆجیانەی کارگێری لەکەرتی حکومیدا پەیڕە و دەکات کە داهێنانێکی نامۆی کارگێرییە لە داموودەزگانی حکومەتدا، ئەویش دامەزراندنی دەرچووەکانی زانکۆ و پەیمانگاکانن، تەنانەت بەردەست و خزمەتگوزارییەکانیش بەشێوەی خوێەخش، کە ئەمەش ئاسان نیە دەبێت لەڕێگەی پشتگیری حزبی و واسیتەی گەورەی بەرپرسەکانەوە بێت، ئەو خوێەخشانە لەگەڵ ئەوەشدا بە بێ مووچە و دەرماڵە کاردەکەن، ئەوانە هەر بە حەز و خولیای بینینی ژیان و ئەزموونی فەرمانبەری و یاخود بە وەهمی ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان بە پێی ئەو خزمەتەی کردوویانە بینە ئەمری واقیع و حکومەت ئاوڕێکیان لێبداتەوە و بەهەرمی دایان مەزرێنێت، یان هەر مەبەستێکی دیکەیان هەبێت بەمشێوەیە ویستوویانە دامەزرێن، بەڵام هەر خۆیان لەڕووی سایکۆلۆژییەوە هەست بەکەمەسەری و شەرمەزاریەک دەکەن بەرامبەر فەرمانبەرە فەرمییەکانیا وەکو مشەخۆرێک خۆیان دێتە بەرچاو، خۆی لەڕاستیشدا ئەو سیاسەتە کارگێرییە نەگریسە شێوەیەکە لە شێوەکانی مشەخۆری جۆرێکە لە سوکایەتی بەو سوپایە یەدەگە خێر لە خۆئەدیوەی کار، ڕەنگە لە "ئایندەدا ئەوانە ببنە قەیرانێکی گەورەی کارگێری و چارەسەری ئەو گرفت و قەیرانەش بۆ ئەو حکومەتە بێ پلانە زۆر نەستەم بێت!

هەولێر

٧-١٢-٢٠٢٢

پاشماوەی .....

بەیاننامەی کۆبەری ڕاپەڕیوانی شۆڕشگێر لەعێراق،

هەڵاوسان وقەیرانی بژێوی لەعێراقدالەگەڵ بەرزکردنەوەی بەهای دۆلار بەرامبەر ڕەدینار لەدوای بڕیاری حکومەتەکەی کازمی بۆڕاگرتنی باڵانسی نابوری عێراق ..کاریگەری زیاتری لەسەر بەرزبونەوەی هەژاری دانا...لەهەماناکتادا حکومەتەکەی سودانی تەماوکەری هەمان ڕێچەکی پێش خۆیەتی بۆدرێژدانی سیاسەتی بەهەژارکردن .وابۆماندێک دەچێت هاوڵاتیان ڕوبەڕوی بەرزبونەوەی نرخی کاڵاکانی پێداویستی ژیانی ڕۆژانەیان لەیەنەوەبەهۆکاری بەرزبونەوەی ڕۆژانەلەبەهای دۆلار بەرامبەر ڕەدینار..سیاسەتی دابەزینی بەهای دینارهۆکاری دۆخی سەپێنراوی سروشتیانەی سستەی سیاسی نابوری سەرمایەدارلەلەعێراقدا کەگرێدراوی پرۆژەکانی سەرمایەداری جیهانیە لەڕوی داموودزگادارایی‌کانیەوە .لەهەماناکتادا ملمانێیی دوهێزی دەرەکی وەک دوهێزی حکومڕانی وخۆسەپێن لەعێراقدا...ئەمەڕیکاو ئێران.. هۆکاری ئەم دۆخەن .....خواستی حکومەتەکەی سودانی بۆکەکردنەوە ئەک بنەبڕکردنی هەژاری وبێکاری دڕوێکی ئەبەڕاوەی دەسەڵاتدارێتی سستەمی حکومڕانیەلەبەرامبەر ژیانی چەند ملوێنێک لەهاوڵاتیان وهەیچ جیاوازنیە لەدەسەڵاتەکانی پێش خۆی .جێبەجێکەروبەردەری سیاسەتی پشک پشکێنەی نیو لیبرالیزمی کاری دەستە جەمعی لایەنەپشکدارەکانی نیو کایەی حکومڕانیە .سەرچاوەکانی داهات بۆکەمینەیەکی حکومڕان لەپارت ومیلیشیا ئەوەکەسانەی لەخولگەی دەسەڵاتدا دجۆێنەوە .هەژاری و بێکاری بۆزۆرینەی کۆمەڵگە..... سیاسەتی دارایی لەعێراقدا سیاسەتێکی ئۆلیگارشی ڕونە...کردنەوەی بانکەتایبەتەکان لەبنەڕەتدا لێدان بو لەدراوی تەختینەو جێبەجێکردنی دزی وسپێ کردنەوەو بەقاچاغ بردنی دراو لەماوەی پێشودا ودێژبونوەی بۆنیستا بەپاڵپشتی پارت و میلیشیاکان.....مانەوەی سستەمی حکومڕانی درێژدانە بەهەژاری وبێکاری و دەستنەگەیشتن بەپێداویستیە سەرەتاییەکانی ژیان.

تاکەڕێگە بۆزرگاربون لەدەرگیری کۆمەڵگە بەقەیرانەکانی سستەمی حکوڕانی ،هاوخەباتی بەشی خوارەوەی کۆمەڵگەیەو دژەستانەوەیەتی بەسیاسەتی ئەم سستەم کەهۆکاری ئەهامەتین .....کۆبەری ڕاپەڕیوانی شۆڕشگێرهاوهەئونست و هاوخەباتە لەگەڵ خواستەکانی کۆمەڵگە دژیەسیاسەتی دەسەڵاتی گەندەئی کلک گرێدراوی وڵاتان....باکۆبەر بکەینە بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەرفراوان دژیەسستەمی حکومڕانی کە هۆکاری هەژاری و نەهامەتیەکانن

کۆبەری ڕاپەڕیوانی شۆڕشگێر لەعێراق

گرینگی مانگرتنی ئیستای پەرستاران لە بەریتانیا، ڕۆڵی لەسەر ژانی کرێکار و مافەکانیان

شیرین عەبدوڵڵا

(کۆنیۆزی شاهانەی پەرستاری لە بەریتانیا)* ئەم حەفتەیە، بۆ یەکەمجار لە مێژووی (١٠٦) ساڵەی خۆیدا، دەستپێکرد بە ڕێکخستنی گەورەترین مانگرتنی ستافی پەرستاری لە سەرانسەری وڵاتدا، کە نزیکەی سەد هەزار (١٠٠.٠٠٠) لە ئەندامەکانی لە (ئینگلتەرا) و (ئیرلەندای باکوور) و (وێلز) بەشداری دەکەن. پێشبینی دەکرێت ئەمە قۆناغی یەکەمی مانگرتن بێت لەسەر مووچە و بارودۆخی کارکردن و سەلامەتی ئەخۆش بۆ دوو ڕۆژی ١٥ و ٢٠ی (دیسەمبەر)ی ئەمسال، و پێشبینی دەکرێت ئەمە تەنها سەرەتای مانگرتنێکی درێژتر بێت، ئەگەر داوسانە قەرمبەکان ئەنجام نەدرێ، یان ئەنجامێکی جێگەی ڕەزامەندیی بەدەست نەهێنن، هەروەها تیمەکانی ڤریاگۆزاری و ئەمبولانس و ئاگرکوژێنەوە و بشێک لە پزیشکانیش دواتر پەیوەندییان پێوە دەکەن.

(کۆنیۆزی شاهانە) بە سوودی ئەندامەکانی، لە زمانی پات کۆئین، سکرتێری گشتی سەندیکاکەوە، داوای زیادکردنی مووچە بە ڕێژەی (١٩%) دەکات واتە لەسەدا پێنج (٥%) سەروو ڕێژەی هەڵاوسان، هەروەها داوای باشترکردنی بارودۆخی کارکردن دەکات بۆ دڵنیابوون لە دەست نەکار نەکێشانەوەی کادرەکان، و ڕاکێشانی کارمەندی نوێ بۆ ئەو پیشەیە، و دڵنیابوون لە سەلامەتی ئەخۆشەکان.

ئەم مانگرتنانە بەشێکن لە زنجیرە مانگرتنێک کە ئەمەوێ ژورنێک لە دامەزراوە گەورەکانی بەریتانیایان گرتۆتەوە، بە کۆی گشتی زیاتر لە یەک ملیۆن و (٤٠٠) هەزار ڕۆژی کارکردن کە بریتین لە کرێکارانی تۆری شەمەندەفەر، کرێکارانی خوێندنی باڵا، وانەبێژ و غەیرە ئەکادیمی، کرێکارانی ڕێوباڵ مەیل، فەرمانبەرانی حکومی لە وەزارەتی ئاوخۆ، شۆفێران، هەندێک هێڵی هاتووچۆی پاس، کرێکارانی دادگا و هەندێکی تر. ئەم شەپۆلە مانگرتنە لەسەر پاشخانێکی سەرهەڵداوە کە زیاتر لە دە ساڵە مووچەی کەرتی گشتی خەوێنراوە و خزمەتگوزارییە گشتییەکان و چاودێری کۆمەڵایەتی و بەنەفیتەکان کەم کراونەتەوە و سیاسەتی نیولیبرال و ملکەچردنی خزمەتگوزارییە گشتییەکان بۆ یاساکانی بازاڕ و کێبڕکێ و کەڵەکەکردنی قازانج لەسەر حیسابی ملیۆنانی خەڵکی هەژار پیادە دەکرێت.

ڕاپۆرتەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە لە سەرەتای ئەساڵدا نزیکەی (٣٢%)ی خەڵک لە بەریتانیا لە هەژاریدا دەژین. چەند ملیۆنێک لەمانە، لەئێوانیاندا نیو ملیۆن منداڵ، دۆخی (هەژاری لەرادەبەدەر) یان بەسەر بردووە لە ساوەی (١٢) مانگی پێش پەتای کۆرۆنا. "هەژاری لەرادەبەدەر" خراپترین حاڵەتی هەژاریە کە مرۆڤ هیچ توانایەکی دابینکردنی شوێنی نیشتەجێبوون و خواردن و پۆشاک و خۆ گەرم کردنەوەی نییە. دۆخەکە بەرەو خراپتر دەروات و مەترسی ئەوە هەیە کە ئەم زستانە بە هەموو مانایەک تاریک و سەخت بێت بۆ بەشێکی گەورەی کۆمەڵگای بەریتانیا.

هۆکار و کاردانەوەکانی مانگرتنی پەرستاران، کرێ و بارودۆخی کارکردن:

زۆرماریەکی زۆر لە پەرستاران لە ساڵانی ڕابردوودا بەهۆی کەمی مووچەوە پیشەکەیان بەجێهێشت، بەڵام کرێ تاکە هۆکار نەبووە. ئەندامانی (کۆنیۆزی شاهانە)، وەک هەموو کارمەندانی چاودێری تەندروستی و کۆمەڵایەتی لە بەریتانیا، بەهۆی فشاری کارە بێوچانەکانەوە بەدەست ماندوێتییەکی زۆروە دەناڵێنن و ئەم فشارە تاراوەیەکی زۆر لە ساوەی پەتای کۆرۆنادا توندتر بووە. بەهۆی ئەم هەرجانەوە پێرکردنەوەی پۆستە بەتاڵەکانی کار قورسە، ئەمەش بارگرانی لەسەر ئەو کرێکار و فەرمانبەرانە زیاد دەکات کە لە پیشەکەدا دەمێننەوە.

بەیاننامەیەک کە لە لایەن کۆنیۆژەکەوە لە مانگی یەکی ساڵی (٢٠٢٢) پێشکەش بە یەرلەمانی بەریتانیا کراوە، ئاماژە بەوە دەکات کە لە ئێستادا زیاد لە (٣٩.٨١٣)، تێکڕا لەسەدا دە و نیو (١٠.٥%) پۆستی بەتاڵ لە هێزی کاری پەرستاری لە ئینگلتەرا هەیە.

هەروەها بەیاننامەکە ئاماژە بەوە دەکات کە ستافی پەرستاری تەندروستی گشتی (ناشنال هێڵث سێرڤس- ئن ئێچ ئس) بە شێوەیەکی عادلانە پاداشت نادرێنەوە بەرامبەر بە پلەی بەرزی ئیهاتوویی پیشەیی و مەترسی پیشەیی بە بەراوورد بە کەرتەکانی تر و کەرتی تایبەت.

داواکاری زیادکردنی مووچە بە ڕێژەی (١٩%) بۆ قەرەبووکردنەوەی ئیبرینئەکانە کە بە شێوەیەکی ڕاستەقینە لە ئەنجامی سیاسەتەکانی (پاشکەوتکردن بۆ زیادکردنی کارایی) و خەواندنی مووچەی کەرتی گشتی لە ساڵی (٢٠١٠) دوە تا ئێستا، کە مووچەی ڕاستەقینەی پەرستارانی خاوەن ئەزموونی خراپتر هێشتۆتەوە بە ڕێژەی (٢٩%)، ڕاپۆرتەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە تەنانەت لەگەڵ پەرستاران (١٩%) زیادبوون وەربگرن، هێشتا بەهای ڕاستەقینەی مووچەکانیان کەمتر دەبێت لە ساڵی (٢٠١٠).

پەرستاری و مافی ژنانی کرێکار:

پیشەی پەرستاری لە مێژوودا پیشەیەکی ژنان بووە، کە تێیدا بەرزترین سیفەتە مرۆییەکان تێکەڵ بە ئیهاتوویی پیشەیی و بەکارهێنانی زانستی دەبێ. سەرەڕای گۆڕانی ئەم شێوازە لە سەردەمی ئێمەدا کە زۆرێک لە پیاوان لەم پیشەیەدا کار دەکەن، و سەرەڕای ئەوە هەموو پێشکەوتنە زانستییە زەبەلاحانەی کە لە سەردەمی فلۆرانس نایتنگەیل (پێشەنگی پەرستاری مۆدێرن) دوە بەدەست هاتوون، ئەوە بۆچوونە نەرێتییە هەر ماوتەوە کە پیشەکە وەک خزمەتگوزاری یان "بانگەوازێکی مرۆیی" یان "نەرکێکی خێرخوایی" دەبینێت کە ژنان بە خۆبەخش و بۆ یارمەتیدانی ئەوانی دیکە کاردەکەن، لەبری ئەوەی وەک پیشەیەک سەیر بکرێت کە هەردوو چەندەر کاری تێیا دەکات و ئاستی بەرزی ئیهاتوویی و توانایی جەستەیی و دەروونی، و زیهنی دەوێت. ئەمەش بووتە هۆی بەکەم نرخاندنی پیشەکە و بیزارکردنی مۆڕانی کادرەکانی.

ڕێکخستنی مانگرتن بۆ کارمەندانی تەندروستی هەمیشە زەحمەتە، بەو پێیەی ڕاگرتنی دەوام تەنانەت بۆ ماوەیەکی کورتیش، ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر ژیانی ئەخۆشەکان دەبێت. بەو پێیەی کە پاڵنەری زۆربەی ئەوانەی لەم بواردا کار دەکەن حەز بە یارمەتی و هەستی ئینسانییە، زۆر قورسە بۆیان ئەخۆشەکانیان بەجێ بهێڵن لەکاتێکدا کە ئەو ئەخۆشانە پێویستیان پێمانە. مانگرتن لە ئەخۆشخانە یان کلینیکێکی پزیشکی وەک مانگرتن بۆ نموونە لە کارگەیەکی ئۆتۆمۆبیل نییە.

سیستەمە تەندروستییەکان، ئەک هەر لە بەریتانیا، بەتکو لە هەموو جیهاندا، بەهرەبەردارییەکی خراپ لە دڵسۆزی و گیانی ئینسانۆدۆستانەی کادیرەکانیان دەکەن، و مافە پیشەییەکانیان پێشێل دەکەن و هەروەها پلە نزمی ژن لە کۆمەڵگای پیاوسالاردا ڕێگە بۆ ئەم پێشێلکاریە خۆش دەکات و ئاساننتری دەکات.

ئایەکسانی حەقدەست و مافەکانی ژنان لە هەموو سێکتەرەکاندا زۆر بە زەقی لە کەرتی پەرستاری و تەندروستیدا دەبینرێت، بەڵام ژنی پەرستار وەک هەر کرێکارێکی تر ژێنێکی کرێکارە، و مافی خۆیەتی مانبگرێت و داوای مافی بەکسان بکات و کارەکەی بەو پێیە هەڵسەنگێنرێت کە شایەنیەتی.

سیاسەتەکانی جیاکاری لەنێوان مانگرتووان و جەماوەردا:

حکومەتەکان بەتایبەتی سوود لەم خاڵە وەردەگرن بۆ ئەوەی بیەروای گشتی بەدژی مانگرتوان بوروژێنن و هاوسۆزی خەڵک کەم بکەنەوە بۆ هەر مانگرتنێکی ستافی پزیشکی و بڵاوەپێکردنی ڕیزەکانیان، وەک ئەوەی لە مانگرتنی گشتی پەرستاراندا لە ساڵی (١٩٨٨)دا ڕوویدا، کاتێک "تاتشەر" کرێکارانی مانگرتووی تۆمەتبار کرد بە وەی کە بە "نەقەتست دژە نەخۆش" و "بارگرانی لەسەر شانی ئەو پەرستارانە زیاد دەکەن کە هەرگیز خەونیش بە ئاهێنن نابینن چونکە واز لە ئەخۆشەکانیان ناهێنن"!

(ڕیشی سوناک)، سەرۆک وەزیرانی ئێستای بەریتانیا، مانگرتنەکانی ئێستای ئیدانە کرد و ڕایگەیاند، مانگرتنەکان "مەترسییەکی گەورەن بۆ سەر خێزانە زەحمەتکێشەکان"، وەک ئەوەی کارەمەندانی تەندروستی، پەرستاری، ئەمبولانس، هێڵی ئاسن، گواستنەوە و پۆست خێزان و کەسانی زەحمەتکێش ئەنبن لە دەردەوەی ئەم پۆلێنکردنە بن. بەم شێوەیە حکومەتەکان هەوڵ دەدەن ئاتەپایی لەنێوان سێکتەرەکانی جەماوەری نارازیدا بچێنن و ڕیزەکانیان بڵاوە پێبکەن، بەڵام جەماوەر ئاگاداری ئەوە بووەتەوە و هاوسۆزی بۆ پرسی مانگرتووان بە گشتی ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر دەبێت.

پەرستاران تۆمەتبار دەکرێن بەوەی کە سەلامەتی ئەخۆشەکانیان پشتگوێ دەخەن و بایەخیان پێناسدەن، بەڵام مانگرتووان دەڵێن، هەر ئێستا ژیانی ئەخۆشەکانیان لەمەترسیدایە و دەمەن، بەهۆی خراپی بارودۆخ و قورسی کارەکە و فشاری کار و کەمی ژمارەی کرێکاران بە بەراورد لەگەڵ ژمارەی ئەخۆشەکان و بیروکراسی زیاد لە پێویست. وە ئەوان خۆیان بەرپرسیار دەزانن کە ئێستا دەبێت دەنگیان بەرز بکەنەوە لە پێناو پاراستنی ئەخۆشەکانیان و داهاتووی پیشەکەیان و پاراستنی خزمەتگوزاری تەندروستی گشتی.

مانگرتن و ڕێکخستن وەک ئامرازێکی گرینگ بۆ گەیشتن بە داواکارییەکان و گەیشتن بە کۆمەڵگایەکی یەکسانیخواز:

مانگرتووان باش دەزانن کە مانگرتن ڕێگەیەکی سەلمێنراوە بۆ هێنانەدی گۆڕانکاری. مانگرتنی ئەندامانی (کۆنیۆژی شاهانەی پەرستاری) لە (ئیرلەندای باکوور) لە ساڵی (٢٠١٩) یارمەتیدەر بوو بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی مووچە لەگەڵ (ئینگلتەرا) و (وێلز). هەروەها مانگرتنی ساڵی (١٩٨٨) ئەتوانێ یەکسانی مووچە لەگەڵ پیشەکانی دیکەدا بەدەستبهێنێت، یان بارودۆخی کارکردن باشتر بکات، بەڵام (تاتشەر) لەو کاتەدا ناچار بوو کرێ بە ڕێژەی لەسەدا پانزە و لەددا سێ (١٥.٣%) بەرز بکاتەوە.

ئەمە و سنووردانانیش بۆ کاتی دەوامی ڕۆژانە و مافی پشوی کوتایی هەفتە دەستکەوتی خەباتە ڕێکخراوەکانی دوو سەدەی ڕابردوون.

گەیشتن بە داواکارییەکانی پەرستاران لە بەریتانیا دەبێتە دەستکەوتێکی گرنگ و هۆکاری بەهێزکردنی مۆرانی سێکتەرەکانی دیکە، بە تەگەری گەیشتن بە داواکارییەکانیان. جگە لەوەش یارمەتیدەر دەبێت بۆ بەرزکردنەوەی پێگەی پیشەی پەرستاری وەک پیشەیەک کە پلەیەکی بەرزی ئیهاتوویی هەیێت کە تێیدا زانست لە پێناو سەلامەتی و خۆشگوزەرانی مرۆڤدا بەکاردەهێنرێت و بەو پێیەی ژنان زۆرترین ڕێژەی کرێکارەکانین، دەبێتە هەنگاوێک بەرەو سەباندنی یەکسانی لە مووچە وماڤ و بارودۆخی کرێکاریی ئەم کەرتە بەکجار گرنگە، و هەروەها دەبێتە نیستاندارێک کە کرێکاران و ژنانی کرێکار لە وڵاتانی جیهان و سیستەمە تەندروستییەکانیان سوودی لێ وەربگرن بۆ پەرەپێدان بە ماڤەکانیان.

دەبێت هەموومان پشتگیری تەواوی مانگرتنی پەرستاریی لە بەریتانیا بکەین.

١٨-١٢-٢٠٢٢

*****

* (کۆنیۆژی شاهانەی پەرستاری) لە بەریتانیا گەورەترین سەندیکای پەرستاریە لە جیهاندا، هەم دەرگایەکی پیشەیی و هەم سەندیکایەکی کرێکاریە. زیاتر لە (٤٥٠) هەزار ئەندامی ستافی پەرستاری و مامان و خوێندکار و یاریدەدەری پەرستاری هەیە.

شیانی باسە کە ئەم کۆنیژە تا ساڵی (١٩٩٥) سیاسەتی مان نەگرتنی پەیڕەو کردوە وتەنانەت مانگرتنی تەندروستی دەروونییەوە دەستپێکرا و لە سەرانسەری وڵاتدا تەشەنەی سەند.

پرسی جێندەر و ئیسلامی سیاسی

نەوزاد بابان

لەم ڕۆژانەدا، لە هەرێمی کوردستانی عێراق، پرسی جێندەر و بازاڕی فرۆشی سێکس، کراونەتە بۆنە و بەهانەیەک بەدەست بەرەی کۆنە پەرستییەوە بۆ هێرش کردنەسەر هەر ڕواڵەتێکی پێشکەوتنخوازی و یەکسانخوازی نێوان ژن و پیاو لە کۆمەڵگەدا بەتایبەتیش هێرش کردنەسەر ماف و نازادییەکانی ژنان.

لەم نێوەدا ئاسیونالیستی کۆنەپەرست چ لە دەسەڵاتدا بێت و چ خۆی بە نۆپۆزیسیۆن بزانێت، هاوسەنگەر و هاوبەرەی ئیسلامی سیاسی کۆنەپەرستە لەو هێرشە قێزەوەندەدا کە ئەنارادایە.

ئەم هێرشە هەم بۆ حزبەکانی دەسەڵات و حکومەتی هەرێم بەسوود بۆ دروستکردنی کەش و هەوایەک بۆ سەرکۆتی هەرچی زیاتری خەڵکی زەحمەتکێش و پاشەکشە پێکردنی نارەزایەتی و خواستە ڕەواکانیان، وە هەم بەسوود بۆ بەرەی ئیسلامی سیاسی؛ کە لەم ڕێگەیەوە کۆنە پەرستییەتی خۆیان بەرەو پێنددەن و دیمانەوێت قەرەبووی ئابڕووچوون و تێکشانی بەهێزترین قەڵای ئیسلامی سیاسی پێ بکەنەوە کە جمهوری ئیسلامییە لە ئێراندا و ئێستا دوای زیاتر لە چل ساڵ کەوتۆتە بەر نەفرەتی ژنان و کچانی نازادیخواز و جەماوەری زەحمەتکێش.

ئەوانەی لە ڕێگەی دژایەتی مەسەلەی جێندەرەوە شەڕ لە دژی نازادی و یەکسانی دەکەن، گەرەکیانە ئەم ڕێگەیەوە بەربگرن بە پاشەکشەی بزووتنەوەکەیان لە تەماوی ئاوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، هەر لە عێراقەوە بیگرە تا تورکیا و میسر و سۆماڵ و تونس ... ئێمە هەر لەم هەرێمەی کوردستانی خۆمانداء بەچاوی خۆمان بینیمان کە بارەگا و مەکتەب و لقی حزبە ئیسلامییەکان لە لایەن خەڵکی خۆییشانددەرەوە سوتێنرا، ئێستا دیمانەوێ بەچەواشەکاری لەسەر مەسەلەی جێندەر و چەند پرسێکی تری بێ ناوەڕۆک بالانسی خۆیان بەرزکەنەوە. لە دیدگای خەڵکی نارازی ئەم هەرێمەوە ئیسلامی سیاسی و دەسەڵات لەیەک تای تەرازودان و یەک چارەنوس چارەڕوانیانە.

بەدڵنیاییەوە ئەم هێرشە قێزەوەنە دبێ بەرەپرچ بدرێتەوە، هەم لە ڕێگەی ڕەخنەی فکری نازادیخوازانە و یەکسانیخوازانەوە، وە هەم لە ڕێگەی پتەوکردن و هێنانەمەیدانی بزووتنەوەی نازادیخوازانە و یەکسانیخوازانەی ژنانەوە، بەڵام داسەپاندنی پاشەکشەی بەکجاری بەسەر کۆنەپەرستییەتی ئاسیونالیستی کورد و ئیسلامی سیاسی لە کوردستان و پاکردنەوەی کۆمەڵگە لێیان گرنی خواردووە بە وەرێنخستن و هاتنەمەیدانی بزووتنەوەی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش بە ئاسۆیەکی سۆشیالیستی شۆڕشگێردوە.

دیسمبەری ٢٠٢٢

پێویستە ماموستایانی وانەبێژ بکرێنە هەمیشەیی و کارمەندە خۆبەخشەکان دابمەزرێنرێن!

جەمال کۆشش

چەند ساڵێکە و بەردەوام، هەر جارەی لە شوێنێک و هەندێ جار سەرانسەری ماموستایانی وانەبێژ دەست دەدەنە مانگرتن و خۆپیشاندان و بایکۆتی وانە وتنەوە. ئەم ماموستایانە زۆربەیان دەرچوانی ساڵەکانی ٢٠١٠ بە دواوەن. وە بەڕۆژی بێلایەن و سەربەحزبەکانی نیو دەسەڵات نین. ئەم توێژە فراوانە کە بەهەزاران کەس دەبن لە نیو گێژاوی دڵەڕاوکەو بێئایندەیی دا خوول دەخۆنەوە. حکومەتی هەرێم و وەزارەتی پەروەردە کەی بەدەم ڕۆلی کەرتی پەروەردە دەدەن.

کارمەندە خۆبەخشەکانیش کە ژمارەیان هێندەی ماموستایانی وانە بێژ دەبێت و لە هەمان مێژووەوە چوونەتە نیو ئەم پرۆسەیەوە، وە بە جۆرێک ڕۆڵمێکراوە هەمان سیاسەتی حکومەتی هەرێمن.

بەپێی ڕاگەیاندنەکان وئەو داتایانەی بڵاوکراونەتەوە، بودجەی حکومەتی هەرێم دەتوانێت وە توانای چارەسەرکردنی ئەم دوو کێشەیەی بەبێنداخستن هەیە.

بۆیە هەر وەک شارەکانی ناوەڕاست وخواروی عێراق بە خەباتی یەکگرتوانەی خۆیان توانیان سەرچەم گرێبەستیە کاتیەکان (بریاری ٣١٥) بکەنە هەمیشەیی،ئاواش لە کوردستانیش بە خەباتێکی هەمەلایەنە گوشار بخەنە سەر دەسەڵاتداران بۆ هێنانە دی ئامانجەکانتان.

٢٠٢٢/١٢/٣

بەیاننامەی کۆبەری ڕاپەڕیوانی شۆڕشگێر لەعێراق، سەبارەت بە بەرزبونەوەی بەهای دۆلار بەرامبەربەدینار

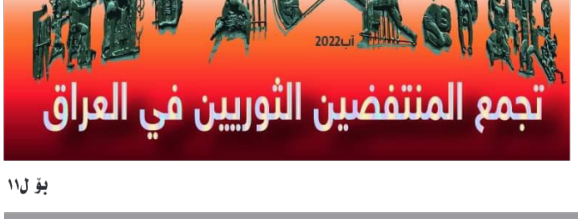

بۆ ل١١

دەستەی بەڕێوەبردن
نادر عبدالحميد
جەمال کۆشش
عەبدولا سائح
نەوزاد بابان
شیرین عەبدولا
موئەیەد ئەحمەد
نزار عەقراوی
سەلاح فەتحولا

بۆ پەیوەندی گرتن بە ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق و ڕۆژنامەی ڕەوت
ڕەوت
البديل OCAL
ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق
SCAN ME
مازن محەمەد + 9647709658673
نزار عەقراوی + 447507070024
نەوزاد بابان +9647719929183
@rawtnews
@AlbadeelAlsheoi
Rawt.news@gmail.com
Albadeel.alsheoi@gmail.com
http://www.Albadeel-alsheoi.org/ar

Graphic & Designe
By / Salah Fathulla
https://salahfathulla.contently.com/
salah_fathulla@hotmail.com
+358 409115275
https://www.facebook.com/garafart

Newspaper
Logo_Design
Business_Cards
Magazines
Illustration
typography
Brochure Design
Poster